

Вісник Національного банку України

1/2006

Щомісячний науково-практичний журнал
Національного банку України

Видається з березня 1995 року № 1 (119) ♦ Січень 2006

Здано до друку 28.12.2005 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

КІРЄЄВ О.І. (голова),	КРЮЧКОВА І.В.,	РИЧАКІВСЬКА В.І.,
БУРЯК С.В.,	ЛАНДИНА Т.В.,	САВЛУК М.І.,
БАЖАЛ Ю.М.,	МАТВІЄНКО В.П.,	САВЧЕНКО А.С.,
ГАЙДАР Є.Т.,	МЕЛЬНИЧУК М.О.,	СЕНИЦЬ П.М.,
ГАЛЬ В.М.,	МИЩЕНКО В.І.,	СМОВЖЕНКО Т.С.,
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.,	МОРОЗ А.М.,	ФЕДОСОВ В.М.,
ГЕЄЦЬ В.М.,	ОСАДЕЦЬ С.С.,	ХОФФМАНН Лутц,
ГРЕБЕНІК Н.І.,	ПАЛАМАРЧУК А.Б.,	ШЕВЦОВА О.Й.,
ГРУШКО В.І.,	ПАСІЧНИК В.В.,	ШЛАПАК О.В.,
ДОМБРОВСЬКИ Марек,	ПАТРИКАЦ Л.М.,	ШУМИЛО І.А.,
ІЛАРІОНОВ А.М.,	ПЕТРИК О.І.,	ЮЩЕНКО В.А.,
КРАВЕЦЬ В.М.,	ПОДОЛЕВ І.В.,	ЯРЕМЕНКО С.О.,
КРОТЮК В.Л.,	РАЄВСЬКИЙ К.Є.,	ЯЦЕНЮК А.П.

РЕДАКЦІЯ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ НБУ

Головний редактор	ПАТРИКАЦ Л.М.
Заступник головного редактора	КРОХМАЛЮК Д.І.
Начальник відділу з випуску журналу "Вісник НБУ"	ПАПУША А.В.
Заступник начальника відділу	РУДКО І.М.
Редактор з питань бухгалтерського обліку, розрахунків та інформаційно-програмного забезпечення	КОМПАНИЄЦЬ С.О.
Редактор з питань валютного регулювання та міжнародних банківських зв'язків	БАКУН О.В.
Відповідальний секретар	ЛІПІНСЬКА С.М.
Головний художник	КОЗИЦЬКА С.Г.
Літературний редактор	КУХАРЧУК М.В.
Дизайнери	ПЛАТОНОВА Н.Г.,
	ХАРУК О.В.
Коректори	СІЛВЕРСТОВА А.І.,
	ГОРБАНЬ Н.В.
Оператор	ЛИТВИНОВА Н.В.
Реклама і розповсюдження:	ГРЕБІШКОВ В.І.,
	ГРИЦЕНКО М.Р.
Фото:	НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.,
	СМИРНОВ С.Ю.,
	РОМАНИЙ М.Ф.,
	МІЛЕВСЬКИЙ Л.А.
Черговий редактор	РУДКО І.М.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

просп. Науки, 7, Київ-28, 03028, Україна
тел./факс: (044) 524-96-25
тел.: (044) 527-39-44, 527-38-06, 525-38-25
E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Журнал зареєстровано Держкомвидавом України 09.06.1994 р., свідоцтво КВ № 691

Засновник і видавець: Національний банк України.

Адреса: вул. Інститутська, 9, Київ-8, 01008, Україна

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Київського національного економічного університету

Публікації в журналі Вищою атестаційною комісією України визнано фаховими
Видається у комплекті з додатком "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності"

Передплатний індекс 74132

Дизайн: Редакція періодичних видань НБУ

Надруковано з готового оригінал-макета відділом видавничого обслуговування
Господарсько-експлуатаційного управління НБУ

Адреса друкарні:

просп. Науки, 9, Київ-28, 03028, Україна

Формат 60 × 90 / 8. Друк. офсетний. Фіз. друк. арк. 9.0

Умовн. друк. арк. 9.0. Обл.-вид. арк. 10.2

Тираж 2000 прим.

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на "Вісник Національного банку України" обов'язкове. Редакція може публікувати матеріали в порядку обговорення, не поділяючи думку автора. Відповідальність за точність викладених фактів несе автор, а за зміст рекламних матеріалів — рекламодавець.

© Вісник Національного банку України, 2006

ЗМІСТ

БАНКИ УКРАЇНИ

В.Качук

Банківська система Харківської області — важлива складова економічного потенціалу регіону 2
Завершився конкурс на кращий річний звіт банку 27

О. Хміль

АТ "Кредитбанк (Україна)" переміг у всеукраїнському конкурсі "Кращий вітчизняний товар року" 27

А.Папуша

"Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України" 44

Н.Бицька

Банківський капітал в економіці України 48
Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені за період із 1 листопада по 1 грудня 2005 р., а також зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій, внесені за період із 1 листопада по 1 грудня 2005 р. 68

Основні показники діяльності банків України на 1 грудня 2005 року 70

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА

О.Васюренко, О.Марков

Розвиток банківської освіти на Харківщині 10

М.Мирун

Кузня банківських кадрів 52

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

М.Дмитренко

Ощадно-кредитна система у контексті формування в Україні власної інвестиційно-інноваційної політики 16

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у листопаді 2005 року 71

МАКРОЕКОНОМІКА

С.Науменкова

Основні тенденції розміщення грошової маси та їх вплив на формування грошово-кредитної політики 19

Основні макроекономічні показники розвитку України у листопаді 2000—2005 років 35

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

Будівлі Української академії банківської справи у Сумах — класика вітчизняної архітектури 26

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

Я.Белінська

Можливості і наслідки валютно-фінансової лібералізації в Україні 28

І.Софіщенко

Особливості та основні тенденції валютного фінансування банками національної економіки 36

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за листопад 2005 року) 41

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України щоденно (за листопад 2005 року) 42

ФОНДОВИЙ РИНОК

Ринок державних цінних паперів України у листопаді 2005 року 51

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ

С.Толкачов

Картки НСМЕП: зручність, безпечність, перспектива 54

БАНКИ, ПРАВО, КОНСУЛЬТАЦІЇ

Валютне регулювання: практичні правові аспекти 56

НАГЛЯД, АУДИТ, КОНТРОЛЬ

В.Кодацький

Проблеми аудиту використання оборотного капіталу 61

БАНКИРИ І МИСТЕЦТВО

Н.Любіна

Банки старого Львова — людської діяльності камертон 64

НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА

Про введення в обіг пам'ятної монети "Батурина" 66

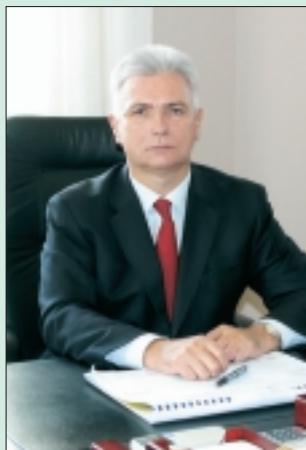
Про введення в обіг пам'ятної монети "Родина Симиренків" 66

Про введення в обіг ювілейної монети "Володимир Винниченко" 67

Про введення в обіг пам'ятної монети "Свято-Успенська Святогірська лавра" 67

АНОТАЦІЇ 72

Виїзні засідання редакції періодичних видань НБУ стали доброю традицією. Перше таке виїзне засідання ми провели на заході України — у Львові. Зустрічі з банкірами, знайомство з Львівським банківським інститутом НБУ, спілкування з його студентами і викладачами вилилися в цикл матеріалів про банківську систему Львівщини та Львівський банківський інститут (див. № 12 “Вісника НБУ” за 2004 рік і № 4 за 2005 рік). Наприкінці ж 2005 року нас зустрічали на сході України — у Харкові. У цьому числі журналу пропонуємо вашій увазі розповідь про банківську систему Харківської області і Харківський банківський інститут Української академії банківської справи НБУ.

Володимир Качук

Начальник управління
Національного банку України
в Харківській області

Харківщина – економічно один із найрозвинутіших регіонів України. Тут виробляють 5.4% промислової продукції країни, це визнаний лідер машинобудування.

Починаючи із 2000 року область динамічно розвивається, свідченням чого є високі темпи економічного зростання. Значна заслуга в цьому – банківської системи регіону. За обсягом активів, кредитного портфеля, зобов'язань та капіталу вона посідає четверте місце серед регіональних банківських систем.

У статті розповідається про діяльність управління НБУ в Харківській області, функціонування банківської системи регіону.

Слово — регіонам /

Банківська система Харківської області — важлива складова економічного потенціалу регіону

СЛОБОЖАНЩИНА: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Харківська область — основна частина історико-культурного і географічного регіону “Слобідська Україна”.

Масове заселення краю українськими козаками, селянами та переселенцями з Росії почалося у XVII столітті. Від назви їхніх поселень “слобода” весь край одержав назву Слобожанщина. Її центр — місто Харків було засноване в 1654 році там, де зливаються річки Харків та Лопань. У серпні 2004 року воно урочисто відзначило своє 350-річчя.

Харківську область утворено 27 лютого 1932 року. Її герб — схрещені на зеленому полі ріг достатку з плодами, квітами та золотим кадуцеем (жезлом бога торгівлі Меркурія). Розвиток області повністю виправдовує значення цієї символіки.

Територія області — 31.4 тис. квадратних кілометрів, що становить 5.2% території України. Її розподілено на 27 територіально-адміністративних районів, 17 міст, у тому числі 7 — обласного підпорядкування.

За чисельністю населення (2.84 млн. чоловік, або 6.0% мешканців країни) область посідає третє місце в державі.

Харківщина — один із провідних (4 місце) економічних регіонів країни: тут виробляється 5.4% промислової продукції країни. Вона — лідер машинобудування. В області сформовано

потужний тракторобудівний комплекс, ефективно працюють галузі енергетичного устаткування, літакобудування, верстатобудування, паливна, радіоелектронна, хімічна, фармацевтична та харчова галузі промисловості.

На Слобожанщині добре розвинуте сільське господарство.

Область посідає 10 місце в Україні за поставками товарів на експорт і сьоме — за імпортними надходженнями. Підприємства краю здійснюють зовнішньоторговельні операції з партнерами зі 117 країн світу.

Регіон має багату наукову спадщину, давні традиції співробітництва науки і бізнесу. В області діють 217 наукових установ, із них 15 підпорядковано Національній академії наук України. Тут уперше в Європі розщепили атом, створили перший радіотелескоп. Харківські вчені дослідили природу надпровідності, заклали основи та розробили теорії коливань у плазмі, процесів розсіювання повільних нейтронів у кристалах, створили школи літако-, тракторо- та турбобудування.

Харківщина — осереддя культури Слобожанщини, яка має глибокі історичні корені. Тут жили і працювали такі всесвітньо відомі діячі, як філософ Григорій Сковорода, художник Ілля Рєпін, режисер Лесь Курбас, архітектор Олексій Бекетов, письменник Григорій Квітка-Основ'яненко.

В області працюють 6 державних театрів, кілька молодіжних театрів і те-

атрів-студій, обласна філармонія, Будинок органної та камерної музики, цирк, 26 музеїв, у тому числі художньо-меморіальний Іллі Рєпіна в Чугуєві, літературно-меморіальний Григорія Сковороди в селі Сковородинівка Золочівського району, понад 1000 бібліотек, серед котрих — державна наукова бібліотека ім. В.Короленка світового значення, яка має у своїх фондах понад 6.5 млн. одиниць зберігання.

Харків був і лишається великим загальноосвітнім центром. Із 1727 року в області почав діяти Харківський колегіум. За ініціативи та особистої участі В.Н.Каразіна у 1804 році засновано Харківський університет, який уже понад 200 років уособлює прагнення людини до знань та вершин науки.

У 2004 році відзначила 200-річний ювілей Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, де готують висококваліфікованих фахівців для різних сфер юридичної практики. В академії, започаткованій на початку XIX століття з відкриттям у складі університету відділення моральних і політичних наук, виховано багатьох провідних правознавців і висококваліфікованих юристів-практиків.

Більше п'яти років поспіль економіка Харківщини динамічно розвивається, про що свідчать високі темпи економічного зростання. Чимала заслуга у цьому — регіональної банківської системи, яка є фінансовим посередником у взаємовідносинах між суб'єктами економіки.

Будівлю Харківської контори Державного банку Російської імперії зведено в 1897 — 1900 рр. на Театральній площі у стилі флорентійського ренесансу за проектом архітектора Г.П.Голініцева та за участю архітектора А.К.Шнігеля. Архівне фото.

Під час будівництва ще двох поверхів. 1930-ті роки.

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА РЕГІОНУ

Банки на Слобожанщині з'являються у XVIII столітті з розвитком капіталізму, який зумовив становлення фінансового капіталу. В 1781 році в Російській імперії створено перший банк Російської імперії — Санкт-Петербурзький асигнаційний банк. Того ж року було засновано його контори в Києві, Харкові, Ніжині, Пскові, Новгороді та інших містах. Крім випуску асигнацій (паперових грошей), банк займався купівлею дорогоцінних металів за кордоном, карбуванням монет і обліком векселів.

У 1817 році для оздоровлення кредитних установ (підірваних надмірними випусками асигнацій, наданням довготермінових позик із коштів безстрокових внесків і секретним кредитуванням уряду) та з метою здійс-

нення облікових операцій у Росії засновано перший Державний комерційний банк. Контору цього банку в Харкові відкрито 10 березня 1843 року за клопотанням генерал-губернатора князя Долгорукова для підтримки сільського господарства і промисловості у південно-східних губерніях. Відповідно до чинного в Російській імперії законодавства контора була віднесена до “державних кредитних установ” і перебувала у віданні Міністерства фінансів, якому було “ввірено справи державного кредиту”.

У 1859—60 роках царський уряд ліквідував казенні банки (у тому числі й згадуваний вище Державний комерційний банк) і на їх базі створив Державний банк Російської імперії. Одну з його контор 1860 року було відкрито у Харкові. Контори Державного банку “засновувалися для поживлення торгових оборотів у містах імперії, що мають важливе значення в торгівлі й промисловості”. Серед операцій, дозволених Харківській конторі, — облік векселів, інших термінових урядових і громадських відсоткових паперів та іноземних тратт; купівля-продаж золота і срібла; отримання платежів за вексями та іншими терміновими грошовими документами і за рахунок довіритель; прийом внесків на зберігання, на точний рахунок; надання позик. При Харківській конторі Державного банку в 1864 році було відкрито Харківську міську ощадну касу.

Приміщення для контори було збу-

Будинок управління Національного банку України в Харківській області.

довано за проектом губернського архітектора П.Н.Ярославського на Вознесеньській площі (нині — площа Фейербаха). У цьому будинку вона функціонувала до 1900 р.

XX століття Харківська контора Державного банку зустріла в новому будинку на розі вулиці Сумської і Театрального скверу. Споруджено його у стилі флорентійського ренесансу. Хоча на той момент будівля була двоповерховою, вона вирізнялася красою і монументальністю, що відповідало її статусу та призначенню.

У 1930-ті роки за проектом архітекторів О.М.Бекетова і В.М.Петі будинок місцевої контори Держбанку було вдало добудовано ще на два поверхи. Варто зазначити, що його приміщення завжди використовувалися лише за прямим призначенням, тобто для банківських установ. Управління Національного банку України в Харківській області і нині розміщено в цьому будинку.

Перше тридцятиріччя після 1861 року характеризувалося швидким будівництвом залізниць, розвитком виробництва. Життя об'єктивно вимагало активного заснування комерційних банківських установ. У 1872 році, крім контори Державного банку, у Харківській губернії вже діяло 17 приватних кредитних установ: 12 — у Харкові, 5 — у повітових і заштатних містах. У цей період у місті було відкрито ряд банків та їхніх філій: Північний банк, Земельний банк, Торговий банк, відділення Волго-Камського комерційного банку, Комерційний банк, Товариство взаємного кредиту, Харківський міський купецький банк. Усі ці кредитні установи розмістилися на площі, яка нині називається площею Конституції.

Накопичений у цей період та в подальшому досвід ведення банківської справи було використано для створення банківської системи незалежної України.

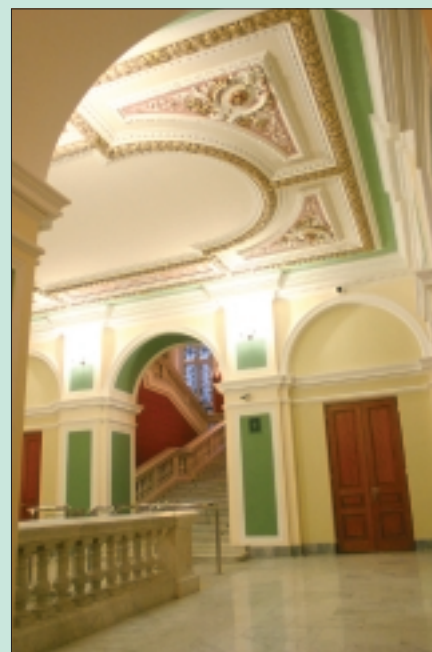

Вхід до офісу управління Національного банку України в Харківській області.

Сьогодні на Слобожанщині працює 12 комерційних банків — юридичних осіб, 74 філії (із них 63 підпорядковані банкам інших міст), 943 відділення та 1 представництво. У 2005 році банківська мережа області розширилася за рахунок відкриття в регіоні трьох філій банків інших міст та 81 відділення.

За обсягом активів, кредитного портфеля, зобов'язань та капіталу банківська система Харківщини впевнено посідає четверте місце серед регіональних банківських систем. Особливостями її розвитку є динамізм, активна кредитна та зважена процентна політика, неухильне виконання взятих зобов'язань перед клієнтами щодо своєчасного проведення розрахунків, упровадження прогресивних новітніх банківських технологій, постійне підвищення якості обслуговування клієнтів.

Нарощування економічного потенціалу Слобожанщини сприяло розвитку банківської системи та її зміцненню. Порівняно з початком 2000 року загальні активи банківських установ області зросли в 9,4 раза і на 1 грудня 2005 року становили 11,8 млрд. грн., зобов'язання збільшились у 11,9 раза та

В інтер'єрах будинку управління максимально збережено оригінальний стиль періоду забудови, розроблений спеціально для банківської установи.

досягли 10.9 млрд. грн., балансовий капітал зріс у 4.8 раза — до 1.8 млрд. грн.

ДІЯЛЬНІСТЬ УПРАВЛІННЯ НБУ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Для забезпечення стабільного розвитку банківського сектору в регіоні територіальне управління НБУ виконує свої функції відповідно до положення про філії (територіальні управління) Національного банку України. Позитивних результатів досягнуто завдяки професійному проведенню грошово-кредитної політики, ефективного виконання наглядових та регуляторних функцій, забезпеченню достовірного бухгалтерського обліку, якісного касового обслуговування, постійному впровадженню засобів автоматизації та сучасних комп'ютерних технологій.

Харківські банки вже не один рік дотримуються встановлених економічних нормативів, що свідчить про їх надійність та своєчасне виконання зобов'язань перед вкладниками і кредиторами. Фактичні значення показників ліквідності не лише відповідають нормативним значенням, а й перевищують аналогічні середні показники по банківській системі України, тобто банки області мають достатній рівень ліквідності і платоспроможності.

Харківські банки вже не один рік дотримуються встановлених економічних нормативів, що свідчить про їх надійність та своєчасне виконання зобов'язань перед вкладниками і кредиторами. Фактичні значення показників ліквідності не лише відповідають нормативним значенням, а й перевищують аналогічні середні показники по банківській системі України, тобто банки області мають достатній рівень ліквідності і платоспроможності.

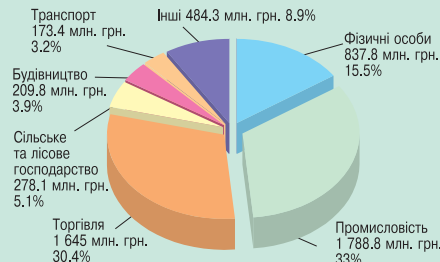
Основною складовою регулятивного капіталу є акціонерний капітал, який на 1 грудня 2005 р. становив 1.2 млрд. грн. (питома вага у структурі — 66.4%) і за п'ять років збільшився у 5.2 раза. Показник середнього розміру статутного капіталу на один діючий банк області зріс із 16.6 млн. грн. на 1 січня 2000 року до 100 млн. грн. на 1 грудня 2005 року (третє місце після Дніпропетровської та Київської областей).

Незважаючи на досягнуті результа-

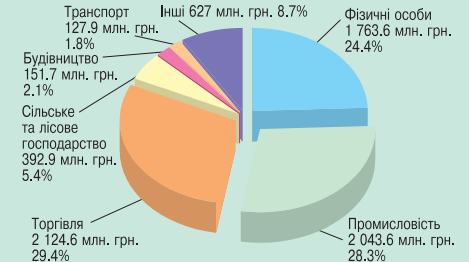

Графік 1. Структура вимог за кредитами банківських установ Харківської області за видами економічної діяльності

Графік 1.1. На 01.12.2004 р. — 5 417.3 млн. грн.

Графік 1.2. На 01.12.2005 р. — 7 231.3 млн. грн.

ти, рівень капіталізації харківських банків, як і загалом українських, залишається недостатнім. З огляду на підвищення Національним банком України на 2006 рік вимог щодо розміру капіталу, цьому питанню приділяється постійна увага як керівництвом територіального управління, так і керівниками банків.

Завдяки накопиченому потенціалу банківські установи області забезпечують підприємства, організації та установи необхідними кредитними ресурсами, що позитивно впливає на подальшу розбудову господарського комплексу області. Обсяг кредитних вкладень, спрямованих банківськими установами Харківщини в економіку, за станом на 01.12.2005 р. дорівнював 7.2 млрд. грн., збільшившись порівняно з початком 2000 року в 12.6 раза.

Зауважимо ще одну позитивну тенденцію: при динамічному зростанні обсягів кредитування зберігається задовільна якість кредитного портфеля — частка прострочених та сумнівних щодо повернення кредитів на початок грудня 2005 року становила 2.3%. Банки регіону в повному обсязі формують резерви на покриття можливих втрат за кредитними операціями.

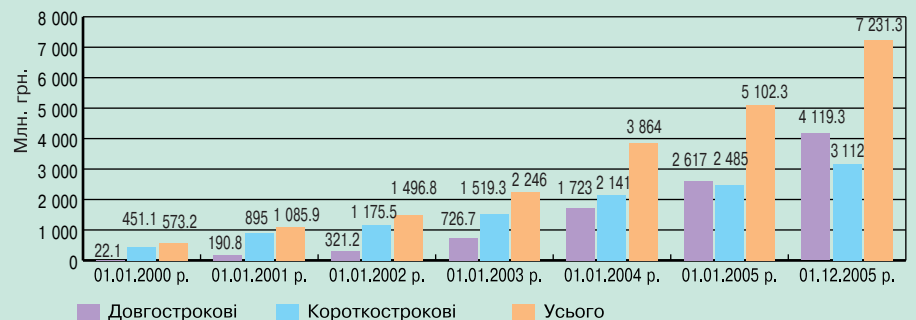
Розвитку економіки області сприяли високі темпи приросту довгострокових вкладень. Порівняно з 1 січня 2000 року заборгованість за довгостроковими кредитами зросла в 33.8 раза та становила 4.1 млрд. грн., або 57.0% від усіх кредитних вкладень. Пере-

важна більшість кредитів надавалася банківськими установами на фінансування поточної діяльності суб'єктів господарювання, частка заборгованості за якими на кінець листопада 2005 року становила 85.4% (в абсолютному вимірі — 6.2 млрд. грн.). Однак у кредитній діяльності банківських установ області простежується стійка тенденція до зростання обсягів кредитування інвестиційної діяльності суб'єктів економіки. Вимоги за кредитами, наданими на інвестиційні цілі, збільшилися порівняно з 1 грудня 2004 року на 143.0%, з 1 січня 2005 року — на 146.7% та становили на 1 грудня 2005 року 1.1 млрд. грн. У структурі інвестиційних кредитів 91.0% — це заборгованість за довгостроковими кредитами, обсяг якої за 11 місяців 2005 року зріс в 2.4 раза.

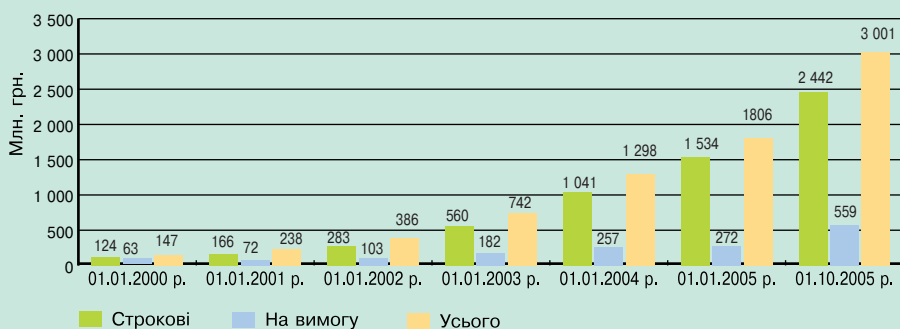
За видами економічної діяльності найбільшу кредитну підтримку отримали від банків суб'єкти господарювання оптової та роздрібною торгівлі, заборгованість яких становила 2.1 млрд. грн. (29.4% від загальної обсягу кредитної заборгованості) та підприємства обробної промисловості — 2.0 млрд. грн. (питома вага — 27.5%).

Упродовж 2005 року продовжували зростати обсяги кредитування сільгосптоваровиробників. Вимоги банківських установ за кредитами, спрямованими цим позичальникам, зросли з початку року на 54.2% — до 0.4 млрд. грн., однак їх частка залишилася невеликою — 5.4%.

Графік 2. Динаміка вимог за кредитами банківських установ Харківської області

Графік 3. Динаміка зобов'язань банківських установ Харківської області за коштами, залученими на рахунки фізичних осіб (за строками)

Активно розвивається в області ринок кредитування населення. Порівняно з 1 січня 2000 р. заборгованість за кредитами, наданими фізичним особам, зросла в 34 рази та досягла рівня 1.8 млрд. грн.

Подальшому зростанню обсягів кредитування сприяла поміркована процентна політика банків. Середньозважена процентна ставка за кредитами, які надавали банківські установи області в національній валюті, в листопаді 2005 року зменшилась порівняно із січнем того ж року на 2.3 процентного пункту — до 18.1%.

Збільшення обсягів кредитування стало можливим завдяки нарощуванню ресурсної бази банківських установ унаслідок позитивних економічних змін, які відбулись у діяльності суб'єктів господарювання, та підвищенню рівня доходів населення. Залишки коштів на банківських рахунках суб'єктів господарювання та населення на 01.12.2005 р. сягнули 5.3 млрд. грн., збільшившись порівняно із січнем 2000 року у 8.4 раза.

У структурі депозитів за видами валют на 01.12.2005 р. переважали вклади у національній валюті — 67.8%, або 3.6 млрд. грн. Про стабільність ресурсної бази банківських установ, що створює передумови для довгострокового кредитування, свідчить висока частка у структурі депозитних зобов'язань строкових коштів —

65.7%, в абсолютному вираженні — 3.5 млрд. грн., із них довгострокові — 2.4 млрд. грн. (67.8%).

Підвищується довіра до банківської системи. Результатом цього стало динамічне зростання коштів населення на рахунках у банківських установах регіону: за останні п'ять років обсяги вкладів громадян збільшилися в 20.4 раза і сягнули 3.0 млрд. грн.

Упродовж 2005 року спостерігалася тенденція до вищих темпів зростання депозитів фізичних осіб порівняно з депозитами суб'єктів господарювання. Внаслідок цього простежувалося постійне зростання у структурі депозитних зобов'язань вкладів населення, тобто населення стає все активнішим інвестором. За станом на 01.12.2005 р. питома вага депозитів фізичних осіб у зобов'язаннях становила 56.2% та зросла порівняно з 01.12.2004 р. на 8.2 процентного пункту.

Слід зазначити, що розширення ресурсної бази банків відбувалося за умов зниження вартості залучених строкових депозитів у національній валюті з 15.2% у січні до 13.9% у листопаді 2005 року, що сприяло зменшенню вартості кредитів.

Регіональна банківська система — прибуткова, що є необхідною засадою її фінансової надійності і створює можливості подальшого розвитку. Загальний прибуток банківських установ області за січень — листопад 2005 року становив 0.16 млрд. грн. і порівняно з відповідним періодом 2004 року зріс на 25.7%.

Певні зрушення, що відбулися 2005 року у сфері лібералізації валютно-курсової політики Національного банку України, спрямовані на забезпечення стабільності обмінного курсу гривні щодо основної курсоутворюючої валюти — долара США, спричинили зростання обсягів операцій з купівлі-продажу іноземних валют.

На 1 грудня 2005 року дозвіл на здійснення операцій з валютними цінностями на території міста Харкова та області мали 12 банків — юридичних осіб, 72 філії банківських установ, 319 відділень та 2 філії небанківської фінансової установи. Крім того, на готівковому валютному ринку Харківської області працювало 164 пункти обміну іноземної валюти (152 із них — на підставі агентських угод з уповноваженими банківськими установами, 12 — власні пункти обміну банківських установ), які загалом задовольняли попит населення та забезпечували пропозицію готівкової іноземної валюти на ринку валютообмінних операцій міста Харкова та області.

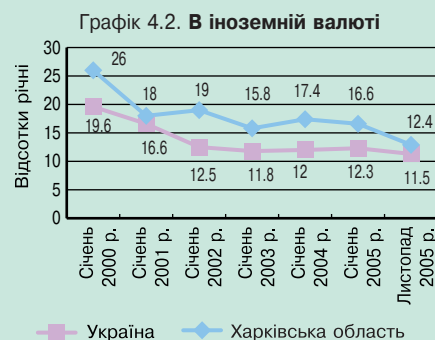
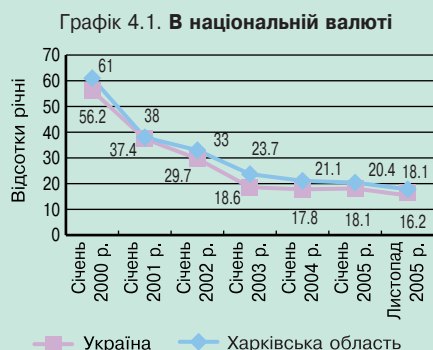
Враховуючи умови та структуру валютного ринку Харківщини, управління вживає заходів щодо підвищення ефективності контролю за дотриманням банківськими установами вимог чинного валютного та банківського законодавства шляхом підвищення якості і результативності здійснюваних перевірок.

Важливе місце у платіжній системі країни та області посідає готівка, яка відіграє основну роль у здійсненні розрахунків і платежів через банківські рахунки для обслуговування потреб суб'єктів господарювання і населення. З огляду на це управління приділяє постійну увагу вдосконаленню організації готівкового обігу області.

Як і в попередні роки, характерною особливістю готівково-грошового обігу Харківщини було перевищення обсягів надходжень готівки до кас банківських установ над обсягами видачі. Серед областей України, що вилучають готівку з обігу, Харківська посідає друге місце після Київської. Так, за 11 місяців 2005 року установами банків області вилучено готівки на суму 3.0 млрд. грн., що на 16.3% більше порівняно з 2004 роком.

Робота управління постійно спрямовується на забезпечення обігу області якісною готівкою. За 11 місяців 2005 року з обігу вилучено непридат-

Графік 4. Динаміка середньозважених процентних ставок банківських установ Харківської області за наданими кредитами в іноземних та національній валютах

них до обігу банкнот (у тому числі банкнот зразка 1992 року) у кількості 105.7 млн. шт. на загальну суму 1.8 млрд. грн., що на 8.1% більше, ніж за відповідний період 2004 року. Крім того, з початку 2005 року управлінням вилучено 24 тис. зношених монет на суму 9 тис. грн.

Завдяки оновленню готівкового обігу банкнотами нового дизайну та роботі управління щодо посилення контролю за якістю сортування та формування готівки касовими працівниками установ банків області відсоток зношених банкнот поступово зменшується. Так, за січень — листопад 2005 року частка зношених банкнот від загального обсягу перерахованих придатних банкнот, що надійшли від установ банків і підлягали перерахуванню, становила 4.4% та зменшилася порівняно з відповідним періодом 2004 року на 5.3 процентного пункту.

Поліпшується забезпеченість населення області монетами. На 1 грудня 2005 року на одного мешканця області припадало 114.1 монет, із них 105.9 — розмінні.

З метою поліпшення структури грошової маси наші фахівці аналізують залишки готівки за номіналами щодо кожної установи банку, визначають купюрну структуру готівки в обігу, забезпечують достатні запаси банкнот і монет усіх номіналів у сховищах управління.

На виконання вимог Постанови Правління Національного банку України від 21.01.2004 р. № 18 “Про затвердження Програми вдосконалення організації готівкового обігу національної валюти в Україні на 2004 — 2008 роки та заходів щодо реалізації Програми вдосконалення організації готівкового обігу національної валюти в Україні на 2004 — 2008 роки” Національний банк України планує організувати регіональні касові центри для виконання комплексу операцій з готівкою та утилізації вилучених з обігу грошових знаків. Управління Національного банку України в Харківській області (як у пілотному регіоні) братиме безпосередню участь у реалізації цього проекту.

БАНКІВСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯД

Виконуючи наглядові та регулятивні функції, управління Національного банку України в Харківській області сприяє підвищенню стабільності банківської системи, за допомогою економічних важелів доби-

вається підвищення рівня капіталізації, платоспроможності і ліквідності банків. Наглядові функції управління об’єднано в цілісну систему банківського нагляду — починаючи з етапу створення, реєстрації та ліцензування банківської установи чи банку, моніторингу стану та результатів його діяльності, виїзного інспектування та встановлення комплексної рейтингової оцінки за системою CAMELS і закінчуючи етапом аналізу та контролю виконання банком вимог наглядових органів або, за необхідності, застосування до нього адекватних заходів впливу.

Серйозну увагу в процесі нагляду територіальне управління приділяє попередньому контролю — на етапі відкриття філій, відділень, розгляду внутрішніх положень банку стосовно відповідності їх чинним нормативно-правовим актам Національного банку України та залежно від дозволів на здійснення операцій, наданих головним банком. Особливо ретельно перевіряємо дотримання вимог щодо кваліфікації керівників, а також фахового рівня інших працівників банківських установ відповідно до операцій, які проводяться філіями, відділеннями. Для визначення професійної якостей кандидатів на керівну посаду в банку або філії управління розробило близько 100 запитань стосовно банківського законодавства. Кандидат отримує їх заздалегідь до проведення засідання комісії, аби підготуватися до співбесіди. Такий скрупульозний початковий контроль дає змогу мінімізувати ризики при здійсненні операцій у майбутньому, адже високий професійний рівень керівника — істотний чинник ефективного управління ризиками.

Надаючи банкам документи щодо відкриття нових філій або представництв, управління НБУ в Харківській області інформує виконавчий комітет Харківської міської ради в особі головного управління економіки та комунального майна про намір відкриття банківських установ.

На засідання комісії територіального управління з питань нагляду та регулювання діяльності банків, яка розглядає питання про відкриття філій, обов’язково запрошуються представники банку — юридичної особи, котрий відкриває філію. Вони ознайомлюються з основними завданнями та вимогами, які ставляться перед філією при проведенні нею діяльності на ринку банківських послуг Харківщини. Це необхідно з огляду на винятко-

ве значення надійного гарантування захисту майнових прав споживачів банківських послуг, стабілізації економіки регіону та забезпечення розвитку місцевих товаровиробників, недопущення негативних наслідків діяльності банківських установ.

Політика територіального управління спрямована на вжиття упреждувальних наглядових заходів, спрямованих на запобігання кризовим ситуаціям у роботі окремих банків та забезпечення стабільності банківської системи регіону в цілому.

Сектор моніторингу банків — один із підрозділів відділу банківського нагляду, який безпосередньо здійснює нагляд за діяльністю банків шляхом постійного моніторингу. Він стежить за дотриманням ними економічних нормативів, оперативно реагує на факти здійснення ризикових операцій, порушення банківського законодавства і нормативно-правових актів НБУ, застосовуючи адекватні заходи впливу. Серед головних завдань сектору — такі:

- нагляд за дотриманням банками вимог Національного банку щодо розміру сформованих резервів за активними операціями;

- контроль за динамікою змін (погіршення або поліпшення) адекватності регулятивного капіталу;

- контроль за станом показників конкретного банку та порівняння їх зі значеннями середніх показників за групою банків;

- контроль за дотриманням банками економічних нормативів і норм обов’язкової резервування коштів на кореспондентському рахунку, аналіз звітів, складених за результатами інспекційних перевірок.

Функцію виїзного інспектування банківських установ з метою визначення рівня безпеки і стабільності їх операцій, достовірності звітності, дотримання законодавства України про банки і банківську діяльність, нормативно-правових актів Національного банку та дотримання законодавства про запобігання і протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, виконує **сектор інспекційних перевірок**.

Саме за результатами інспектування, які всебічно відображають діяльність установи та ґрунтуються на перевірці первинних документів, надаються обов’язкові для виконання рекомендації щодо поліпшення її діяльності, усунення порушень, недоліків і причин, котрі до них призвели, а також вживаються заходи реагування з

боку управління. Виконуючи надані інспекторами рекомендації, банки ретельніше ставляться до регламентації процесів: розробляють внутрішні положення, методики, технологічні карти, плани дій на випадок непередбачуваних обставин.

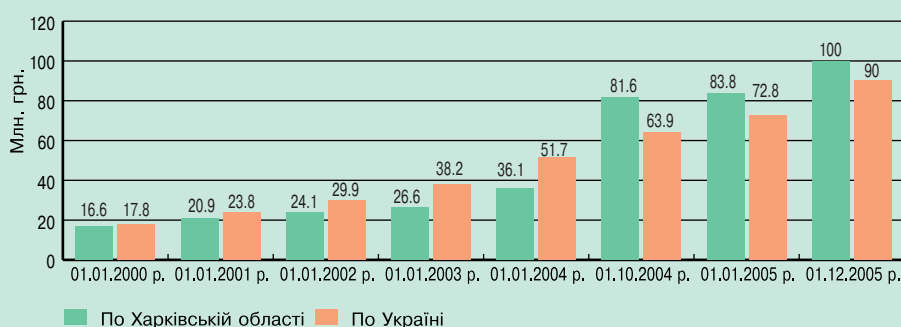
Нині вельми актуальним є питання щодо перевірок операцій із фізичними особами. Практично кожна установа прагне завоювати і розширити сегмент роздрібного банківського продукту. В цьому напрямі важливо оцінювати адекватність і виконання внутрішніх нормативних документів банку.

В умовах нарощування банківськими установами обсягів операцій та підвищення їх складності одним із основних завдань інспекційних перевірок є перевірки систем внутрішнього контролю і достовірності статистичної звітності. У 2005 році управління застосувало низку заходів впливу саме за недостатній внутрішній контроль у банківських установах. По закінченні перевірок обов'язково запрошуємо керівників банків та банківських установ на засідання комісії при територіальному управлінні, де розглядаються підсумки інспекційних перевірок та пояснення банків, обговорюються заходи щодо усунення недоліків. За станом на 01.12.2005 р. проведено 78 засідань комісії, у тому числі 12 — із зазначеного вище питання.

Хоча факти недоформування резервів для відшкодування можливих втрат за активними операціями — найтипівіші порушення нормативно-правових актів НБУ — зустрічаються й досі, але суми за такими порушеннями значно зменшилися. Це один із важливих здобутків виїзного інспектування управління, що свідчить про тенденції до адекватнішого розуміння банками кредитного ризику та необхідності його хеджування.

З огляду на те, що основним фактором стабільності й надійності банківської системи та пріоритетним завданням банківського нагляду є підви-

Графік 6. Динаміка середнього розміру статутного капіталу на один діючий банк Харківської області

щення рівня капіталізації (капітал повинен повною мірою виконувати захисну функцію, а його зростання має бути адекватним збільшенню активів), робота відділу банківського нагляду цілковито спрямована на виконання цих завдань.

Завдяки певним наглядовим діям упродовж останніх років регулятивний капітал усіх харківських банків на 01.12.2005 р. відповідав вимогам НБУ до капіталу залежно від кола здійснюваних операцій і території діяльності.

З початку 2005 року управління отримало від усіх 12 банків області програми нарощування регулятивного капіталу, з них щодо 3 банків — програми капіталізації, виконання яких аналізується щомісяця. У разі відхилень у реалізації програми збільшення регулятивного капіталу запрошуємо керівництво банку на засідання комісії при територіальному управлінні з питань нагляду та регулювання діяльності банків для з'ясування причин.

Відповідно до прийнятої Правлінням Національного банку України постанови від 12 жовтня 2005 року № 373, якою встановлено підвищені вимоги до розміру регулятивного капіталу для здійснення ліцензованої банківської діяльності, управління проаналізувало стан справ щодо регулятивного капіталу. До 11 банків м. Харкова, які повинні до 30.12.2006 р. мати регулятивний капітал не менш як 20 млн. євро,

висунуто вимогу включити до бізнес-планів розроблені заходи з нарощування капітальної бази.

У процесі моніторингу та інспекційних перевірок управління приділяє особливу увагу аналізу своєчасності виконання банками своїх грошових зобов'язань, збалансованості між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань, тобто управлінню ліквідністю. В результаті фактичні показники ліквідності не лише витримуються, а й перевищують аналогічні середні показники по банківській системі України. Це свідчить про достатній рівень ліквідності і платоспроможності банків області. Так, показник миттєвої ліквідності на 01.12.2005 р. становив 68.65% порівняно з 60.97%, а поточної ліквідності — 71.95% порівняно з 75.16% у середньому по країні.

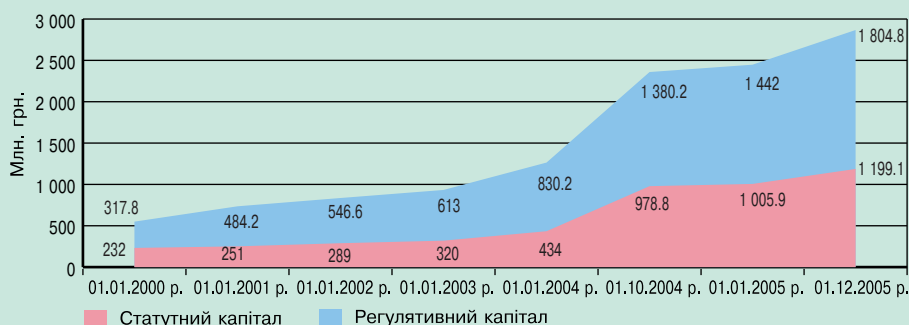
Ще одним позитивом ефективного виконання функцій банківського нагляду є поступове зменшення адміністративних витрат банківської системи області. Ці показники в області є кращими, ніж середні показники по Україні. За станом на 01.12.2005 р. адміністративні витрати банків Харківщини становили 6.41% від середніх активів порівняно з 6.02% по системі банків.

Протягом двох останніх років банки подають до управління розрахунки регулятивного капіталу, прибутковості, рентабельності на наступний рік із поквартальною розбивкою, а також інформацію про джерела їх зростання.

За результатами інспекційних перевірок і поточного моніторингу діяльності банків до власників банку та його керівництва висувуються вимоги про проведення необхідних заходів для вирішення нагальних проблем банку та визначається індивідуальна стратегія дій служби банківського нагляду щодо подальшого нагляду за кожним конкретним банком.

Поряд із цим управління контролює виконання заходів, розроблених бан-

Графік 5. Динаміка регулятивного та статутного капіталу банків — юридичних осіб Харківської області

ками та банківськими установами відповідно до рекомендацій, наданих за результатами інспекційних перевірок, та щомісяця інформує департамент банківського регулювання і нагляду НБУ про виконання зазначених вище заходів.

З метою координації процесів підготовки та прийняття рішень управлінням про вжиття заходів впливу до банків області відділ банківського нагляду аналізує і контролює застосування заходів впливу.

У разі виявлення в ході моніторингу фактів підвищення ризиків у діяльності банку сектор моніторингу банків подає пропозиції керівництву управління щодо проведення нарад із керівництвом банку за участю голови спостережної ради банку для обговорення питання стосовно зменшення ризиковості. При необхідності до банку висуваються вимоги щодо розроблення та подання до управління плану заходів з усунення недоліків у діяльності банку або зниження ризиковості його діяльності, встановлюється постійний контроль за їх виконанням на підставі аналізу статистичної і фінансової звітності та щомісячної інформації, поданої банком.

За наявності значних ризиків у діяльності банку управління пропонує керівництву банку укласти письмову угоду з питання підвищення фінансової стійкості банку. У 2005 році, враховуючи склад порушень, рівень ризиковості здійснених операцій, управління уклало угоди з двома банками за результатами їх комплексного інспектування.

За 11 місяців 2005 року за допущені банками порушення законодавчих та нормативно-правових актів, здійснення банківської практики з підвищеною ризиковістю застосовано сім письмових застережень, укладено письмові угоди з двома банками, нараховано штраф на один банк — юридичну особу в сумі 45.6 тис. грн., накладено адміністративних стягнень на посадових осіб банківських установ у 13 випадках на суму 15.3 тис. грн., із них фактично сплачено 11.9 тис. грн. Однією з ефективних санкцій є накладення адміністративного стягнення на посадових осіб з метою попередження порушень чинного законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України в подальшому.

У результаті проведеної управлінням попереджувальної роботи показники діяльності банків області поліпшуються. Так, частка прострочених та сумнівних кредитів у кредитах на-

даних та строкових вкладах, розміщених у банках області, за станом на 01.12.2005 р. становила 1.28% порівняно з 2.32% по системі банків України.

Частка сумнівних та безнадійних вкладень у класифікованих кредитах за станом на 01.12.2005 р. становила у банках області 2.36% порівняно з 4.33% по системі банків України.

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ МАСОВИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ

Управління Національного банку України в Харківській області з вересня 2000 року бере участь у розбудові та впровадженні Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП), спочатку — в рамках пілотного проекту, а із жовтня 2004 року — в рамках промислової експлуатації системи.

Відповідно до завдання Національного банку України в жовтні 2001 року фахівці управління встановили та підключили до Головного процесингового центру НСМЕП у Києві програмно-технічний комплекс Харківського регіонального процесингового центру (РПЦ). 25 жовтня 2001 року через РПЦ було проведено перші міжбанківські та міжрегіональні платіжні трансакції.

У листопаді 2002 року видано першу картку НСМЕП у рамках зарплатного проекту для співробітників і пенсіонерів управління. Нині тут працює програмно-технічний комплекс автоматизованої карткової системи (АКС), модуля вкладних операцій (МВО) і торгової системи, що обслуговує буфет та їдальню управління. За допомогою банкомата, встановленого на першому поверсі управління, працівники у зручний для них час можуть отримати готівку, в буфеті та їдальні безготівково розрахуватися за придбані товари, на терміналі безготівкових розрахунків за допомогою картки НСМЕП переказати кошти (адресним платежем) зі свого рахунку в інший банк України.

Через телекомунікаційний вузол управління та комплекс РПЦ працюють харківські банки "Грант", Мегабанк, "Меркурій", управління Національного банку України в Харківській області та харківські філії київського Експрес-банку.

З метою розвитку безготівкових розрахунків населення за товари та послуги, зменшення обігу готівкових платежів поза установами банків і детінізації економіки управління про-

водить послідовну політику щодо залучення нових учасників до НСМЕП. Адже без активної участі в цьому процесі банків розбудувати систему справді масових безготівкових розрахунків населення неможливо.

Зі збільшенням кількості карток міжнародних платіжних систем (МПС) на руках у населення частка безготівкових розрахунків не зростає — під час виконання операцій з такою картою потрібен зв'язок із банківським рахунком, а це залежить від стану комунікацій у країні. На відміну від карток МПС, картка НСМЕП додатково дає змогу виконувати операції в режимі оф-лайн, тобто без зв'язку з банком та банківським рахунком. За допомогою картки НСМЕП пересічний громадянин може оперативно розрахуватися за отримані товари чи послуги безпосередньо з домашнього чи службового комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет. Важливо, що Національна система масових електронних платежів гарантує високий ступінь безпеки: тоді як останнім часом в Україні втрати громадян за картками МПС із магнітною смугою через карткових шахраїв обліковуються вже мільйонами гривень, щодо НСМЕП за чотири роки її існування не зафіксовано жодної копійки втрати коштів клієнтів.

За станом на 01.12.2005 р. в Харківській області емітовано 163.0 тисячі карток НСМЕП, які обслуговуються в термінальній мережі чисельністю 335 одиниць (банкомати, термінали). За 2001—2005 рр. грошовий оборот за картками НСМЕП в області досяг 1.8 млрд. грн., у тому числі за 11 місяців 2005 р. — 1.1 млрд. грн., що на 66.5% більше порівняно з аналогічним періодом 2004 року.

Подальший розвиток Національної системи масових електронних платежів підтримано на державному рівні, що сприятиме динамічному розвитку вітчизняної платіжної системи, а управління Національного банку України, зі свого боку, докладе максимум зусиль щодо популяризації картки НСМЕП у регіоні.

У сучасних умовах перед банківською системою області стоять завдання забезпечення не лише подальшого підвищення кількісних показників, а й досягнення істотних якісних зрушень. Докладаємо до цього всіх зусиль, сподіваючись на високий професіоналізм працівників управління та їх конструктивну і плідну співпрацю з банківськими установами області.

**Олег
Васюренко**

Директор Харківського банківського інституту Української академії банківської справи Національного банку України. Академік Академії економічних наук України, доктор економічних наук, професор.

**Олександр
Марков**

Старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Харківського банківського інституту Української академії банківської справи Національного банку України

Навчальний корпус Харківського банківського інституту Української академії банківської справи НБУ.

Штрихи до портрета інституту/

Розвиток банківської освіти на Харківщині

За більш як 60 років існування Харківського банківського інституту Української академії банківської справи НБУ змінювалися його назва і підпорядкування, коригувалися перелік і зміст навчальних дисциплін, спеціалізація підготовки фахівців. Але незмінними залишилися висока якість знань і бездоганна репутація навчального закладу

ВІД ТЕХНІКУМУ — ДО ВУЗУ

Як свідчать архівні матеріали, упродовж більш як шістдесятилітньої історії нинішнього Харківського банківського інституту Української академії банківської справи НБУ, який є правонаступником Харківського обліково-кредитного технікуму Держбанку СРСР, основними напрямками його діяльності щодо підготовки спеціалістів у сфері фінансів і банківської справи у регіоні були:

- вдосконалення форм і методів навчального процесу;
- практична взаємодія з банківськими установами;
- розвиток організаційного та науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу;
- поліпшення матеріально-технічної бази;
- формування традицій навчального закладу.

В історії вузу за цей час було чимало яскравих сторінок. До своїх нинішніх досягнень і здобутків викладачі та студенти наполегливо йшли крок за кроком. Успіх — це досвід, помножений на зусилля колективної праці.

ЗАГАРТОВАНІ ВІЙНОЮ

Крок перший. Початок діяльності Харківського обліково-кредитного технікуму Держбанку СРСР, від якого веде свою історію Харківський банківський інститут Української академії банківської справи НБУ, пов'язаний із подіями Великої Вітчизняної війни. Пovoєнній країні необхідно було відновити банківську систему, а отже, — і підготовку висококваліфікованих спеціалістів для фінансово-кредитного сектору. Це завдання було покладено на Харківський обліково-кредитний технікум Держ-

банку СРСР, заснований 6 травня 1944 року. Згідно з наказом Держбанку СРСР № 61 того ж дня до виконання обов'язків його директора приступив Вольдемар Дролле.

Технікум готував кредитних інспекторів і бухгалтерів для банківських установ. План прийому на 1944/45 навчальний рік становив 200 учнів. 1 листопада 1944 року до технікуму прийняли 134 студенти, з яких сформували чотири навчальні групи бухгалтерів першого курсу й одну групу кредитних інспекторів другого курсу. Першого року тут працювало 15 педагогів. У навчальному плані переважали дисципліни загальноосвітнього плану. Нестача кваліфікованих кадрів призвела до того, що єдиною навчальною дисципліною з підготовки спеціалістів були "Банківські обчислення" — курс, підготовлений Олександром Карібовим.

Свого приміщення технікум не мав, тож орендував у Харківській обласній конторі Держбанку СРСР корпус площею 240 квадратних метрів. Власне навчальне господарство обмежувалося 40 столами, 70 табуретками, 5 класними дошками, 5 географічними мапами, 5 навчальними посібниками з хімії, 2 рахівницями та 2 лінійками. Через нестачу класних кімнат заняття проводилися у кілька змін. В аудиторіях замерзало навіть чорнило, тож учні сиділи в зимовому одязі, писали в рукавицях. Заняття тривали 30 хви-

Заняття з учнями заочної форми навчання (1950-ті роки).

лин. Бракувало наочних посібників, студенти не мали зошитів і вели конспекти на старих газетах чи книгах. Брак класних дошок змушував викладачів малювати таблиці та схеми на підлозі. Готувалися наші вихованці до занять уночі, адже після уроків вони по шість і більше годин працювали на відбудові міста.

Чимало було й побутових проблем. Хоча студенти забезпечувалися дворазовим харчуванням, його якість і кількість, як мовиться, залишали бажати кращого. Тоді як інші 29 технікумів Харкова отримували від своїх наркоматів ліміти на додаткове харчування, обліково-кредитному технікуму відмовляли у додатковому постачанні, тож виникла необхідність в організації власного допоміжного господарства.

Відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР від 5 жовтня 1948 року три технікуми фінансового профілю у червні 1949 року об'єднали в Харківський фінансово-кредитний технікум, який готував кадри для установ Держбанку та Держтрудоощадкас. Наприкінці сорокових років на його денному відділенні у 38—40 групах навчалося понад 1.2 тисячі учнів. Хлопців було 80%, дівчат — 20%, хоча згодом структурний склад груп змінився. Зауважимо, що в цей період технікум виконував і гуманітарну місію, адже більшість дітей були сиротами та інвалідами.

Водночас велася робота щодо формування матеріального забезпечення навчального закладу, який уже мав гуртожиток на 60 місць, навчальні банк і ощадкасу, а практичні заняття

Студенти біля рідного навчального закладу — на той час він орендував приміщення Держбанку СРСР (1949 рік).

Випускники Харківського фінансово-кредитного технікуму (1950 рік).

забезпечувалися обчислювальною технікою (старими, але діючими табуляторами і перфораторами). Цю ділянку роботи організував один із фундаторів механізації банківських операцій в Україні — М.М.Вистороп.

На початку 1950-х до підготовки кредитних інспекторів та бухгалтерів додається спеціалізація фінансистів. У навчальному плані з'являються нові предмети: “Українська мова”, “Фінанси, гроші і кредит”, “Фінанси і кредитування капітального будівництва”, “Фінансові обчислення”, “Економічна статистика”, “Облік і оперативна техніка у банках”, “Кредитування колгоспів і сільського населення” тощо. Збільшується кількість дисциплін, пов'язаних зі специфікою фінансово-банківської діяльності. У технікумі діяло вечірнє відділення, а 27 червня 1952 року під керівництвом В.Ф.Єфіменка відкрилося заочне відділення з навчально-консультаційними пунктами в Одеській, Дніпропетровській, Львівській, Кримській, Чернівецькій та Сталінській (нині — Донецька) областях.

За станом на 1 липня 1954 року технікум готував фахівців для фінансових органів за такими спеціалізаціями: облік у Держбанку, грошовий обіг та кредит в СРСР, механізація робіт з обліку, облік у банках довгострокових капітальних вкладень, фінансування і кредитування сільського господарства, фінансування і кредитування капітального будівництва та промисловості, комунального господарства й торгівлі, державне страхування в СРСР, держбюджет СРСР, бюджетний облік, держдоходи СРСР, податки та збори з колгоспників і населення. Відтак технікум готував спеціалістів для конкретних галузей фінансово-кредитної діяльності різних сфер народного господарства.

ЯКІСТЬ ЗНАТЬ ГАРАНТОВАНО

Крок другий. Із 1 січня 1955 року Харківський фінансово-кредитний технікум було реорганізовано в облі-

Календар основних етапів розвитку Харківського банківського інституту УАБС НБУ (1944—2005)

6 травня 1944 року

Засновано Харківський обліково-кредитний технікум Держбанку СРСР. Першим директором став **Вольдемар Дролле**.

Червень 1949 року

Згідно з постановою Ради Міністрів СРСР від 5 жовтня 1948 року три технікуми фінансового профілю міста об'єднано в Харківський фінансово-кредитний технікум.

27 червня 1952 року

Відкриття заочного відділення технікуму з навчально-консультаційними пунктами в Одеській, Дніпропетровській, Львівській, Кримській, Чернівецькій та Сталінській (нині — Донецька) областях.

1 січня 1955 року

Харківський фінансово-кредитний технікум реорганізовано в обліково-кредитний технікум Держбанку СРСР.

2 квітня 1955 року

Технікум очолив **Анатолій Петрович Найден**.

1966 рік

При технікумі створено курси підвищення кваліфікації працівників Держбанку та ощадних кас.

1976 рік

Навчальний заклад очолила **Люїса Іванівна Ходирєва**.

15 жовтня 1992 року

Харківський обліково-кредитний технікум перейменовано у Харківський технікум банківської справи.

1996 рік

На базі Харківського технікуму банківської справи створено Харківський банківський коледж.

1996 рік

У коледжі почала успішно працювати одна з нових педагогічних технологій в Україні — дистанційне навчання, впровадження якого почалося спільно з фахівцями освітньої фірми “Design for Learning International” за підтримки фонду Know-how (Великобританія).

1 вересня 2000 року

На базі Харківського державного коледжу створено Харківську філію Української академії банківської справи НБУ.

2 жовтня 2000 року

Вуз очолив **Олег Володимирович Васюренко**.

2001 рік

Навчальний заклад став офіційним членом Харківського банківського союзу.

2003 рік

Керівника вузу О.В.Васюренка обрано до складу президії Харківського банківського союзу та ради ректорів вищих навчальних закладів Харківщини.

13 травня 2004 року

На базі Харківської філії Української академії банківської справи НБУ створено Харківський банківський інститут Української академії банківської справи НБУ.

Факти

- ❖ За роки існування навчального закладу підготовлено понад 36 тисяч спеціалістів.
- ❖ Гуманітарна та професійна підготовка студентів нині здійснюється на п'яти кафедрах: соціально-гуманітарних дисциплін, економічної теорії, банківської справи, обліку і фінансів, вищої математики та комп'ютерних технологій.
- ❖ Підготовка фахівців здійснюється на рівні кваліфікаційних вимог до бакалавра, спеціаліста, магістра напряму підготовки "Економіка і підприємництво" зі спеціальностей "Банківська справа", "Облік і аудит", "Фінанси".
- ❖ Навчальний процес і наукову діяльність в інституті забезпечують висококваліфіковані науково-педагогічні працівники: 9.5 % — доктори наук, професори, 45% — кандидати наук, 20% викладачів працюють над дисертаційними дослідженнями.

лося ядро висококваліфікованих педагогічних кадрів — К.С.Самарська, Н.С.Сторчева, Я.В.Шкодник, М.С.Марченко, Л.П.Абрамченко.

На початку 1960-х на уроках математики та бухгалтерського обліку запроваджується метод програмного опитування за допомогою електромеханічних пристроїв "ХУКТ-2". У 1964 році об'єднано окрему аудиторію програмного навчання, де 30 електромеханічних пристроїв "ХУКТ-3" використовувалися при вивченні предметів "Облік та оперативна техніка у Держбанку", "Організація та планування кредиту", "Математика", "Фізика".

Щоб стати кваліфікованим банкіром, треба відчутти атмосферу та специфіку роботи банківської установи. Тож педагогічний колектив шукав оптимальні форми організації виробничої практики. Вона мала досить великий обсяг часу і наприкінці 1950-х років для груп із трирічним строком навчання становила 177 днів (а з методом "Облік та оперативна техніка у Держбанку" займала 50% від загального обсягу курсу). Практичні заняття проводились як у навчальному банку при технікумі (оперативне та кредитне відділення), так і в міськуправлінні Харківської обласної контори Держбанку СРСР, де учні виконували обов'язки інспекторів з обслуговування клієнтури, здійснювали погашення позик, видачу та прийом готівкових грошей. Постійний зв'язок із банківськими установами підтримувався також під час теоретичного навчання, адже заняття в технікумі проводили керівники банківської системи області.

Враховуючи досягнення Харківського обліково-кредитного технікуму в підготовці банківських працівників, його визнано опорним методичним центром навчальних закладів Держбанку СРСР. Саме у Харкові склали плани розробки навчаль-

них посібників і передових методик викладання, а більш як 60 видань навчально-методичної літератури щорічно отримували тут путівку в життя.

Третє десятиріччя діяльності Харківського обліково-кредитного технікуму збіглося з пошавленням економічних процесів у країні, що потребувало збільшення обсягу та поліпшення якості роботи банківських установ, підготовки кваліфікованих кадрів. Якщо в 1966/67 навчальному році у технікумі навчалася 554 студенти денного відділення, то в 1969/70-му контингент учнів збільшився до 600 на денному відділенні та 865 — на заочному. У цей період на базі випускників восьмирічної та середньої школи технікум здійснював підготовку з таких спеціальностей: фінансування та кредитування сільського господарства, облік та оперативна техніка у Держбанку, грошовий обіг і кредит, облік в ощадкасах. Багато уваги приділяється підготовці спеціалістів для ощадних кас, мережа яких постійно зростала.

Із 1966 року при технікумі діють курси підвищення кваліфікації працівників Держбанку та ощадних кас, на яких за сім років пройшли перепідготовку 1400 працівників системи Держбанку СРСР. Для більшості слухачів, які не мали уявлення про характер кредитної роботи, навчання було не так підвищенням кваліфікації, як її наданням. У зв'язку із цим навчання у групах бухгалтерів, кредитних інспекторів і ревізорів треба було організувати як на короткострокових курсах із підготовки відповідних професій. Зусиллями провідних викладачів технікуму за три місяці слухачі курсів отримували необхідні теоретичні знання та практичні навички працівника банківської справи.

У технікумі використовувалися су-

Радіовуз Харківського обліково-кредитного технікуму (1963 рік).

часні технології. Якщо у 1966/67 навчальному році тут було проведено 250 уроків з елементами програмного навчання на машинах “ХУКТ-2”, то наступного року їх кількість збільшилася до 324. У 1969 році вводяться в експлуатацію досконаліші пристрої — УКМ-4ММ, що дало змогу організувати індивідуальну групову роботу 30 учнів і одночасно контролювати виконання завдань із центрального пульта управління.

З огляду на передові позиції технікуму щодо використання технічних засобів навчання Харків у березні 1966 року став місцем проведення Загальносоюзної конференції з програмного навчання в системі навчальних закладів Держбанку СРСР. За результатами конференції наказом Правління Держбанку СРСР від 29.07.1966 р. на технікум було покладено узагальнення досвіду програмного навчання та застосування у навчальному процесі технікумів Держбанку СРСР технічних засобів, розробку й видання навчально-методичних документів і збірників статей.

У 1970-ті роки навчально-матеріальна база технікуму залишалася на рівні попереднього десятиріччя. Збільшення контингенту учнів досягалося за рахунок щорічних капітальних ремонтів навчального корпусу та гуртожитку. У 1975—1980 рр. тривало будівництво нового навчально-лабораторного корпусу та гуртожитку на Олексіївському житловому масиві. Зростав парк обліково-рахувальних машин, який за цей період збільшився на 132 одиниці й налічував 240 обчислювально-клавійних машин типів “Іскра”, “Аскота”, “Елка”, “ВК-2”.

У 1976 році технікум очолює Л.І.Ходирева. Характерною ознакою цього періоду є збереження основної тенденції формування педагогічного колективу — залучення молодих кадрів, які згодом набували статусу досвідчених викладачів із відпрацьованими методиками викладання.

Заняття з використанням механічних рахувальних машин (1960-ті роки).

На початку 1980-х років щодо методичного забезпечення Харківський обліково-кредитний технікум залишався базовим навчальним закладом у системі підготовки кадрів середньої ланки для Держбанку СРСР. Педагогічний колектив займався рецензуванням і практичною перевіркою методичних розробок, надісланих зі споріднених технікумів; проводив експеримент щодо активізації розумової діяльності учнів у процесі проблемного навчання; накопичував матеріали для збірника вибраних тем за спеціальними предметами з елементами проблемних ситуацій.

У 1980-ті роки тут сформувалася система оцінки роботи викладачів, якою передбачалося застосування ними передових форм і методів навчання: проведення занять з елементами проблемного навчання, уроків на виробництві, уроків із програмного навчання та опитування на машинах УКМ-4ММ, застосування технічних засобів навчання, проведення відкритих, експериментальних і цільових занять, підготовка методичних розробок, позакласна робота з учнями.

У другій половині 1980-х років було обладнано 2 комп'ютерних класи із 14 машинами “Іскра 1030” і 10 комп'ютерами “Роботрон 1715”. У 1989-му Харківський обліково-кредитний технікум посів перше місце в огляді-конкурсі технікумів Держбанку СРСР за кращу організацію роботи з комп'ютеризації навчально-виховного процесу. Протягом 1984—1990 рр. технікум утримував перехідний Червоний прапор Державного банку СРСР, яким його було нагороджено за підсумками Всесоюзного соціалістичного змагання технікумів Держбанку СРСР. Прапор залишився у навчальному закладі як свідчення високої якості освіти і своєрідний підсумок плідної роботи педагогічного колективу.

15 жовтня 1992 року відповідно до наказу Національного банку України № 64 та у зв'язку зі зміною профілю підготовки фахівців навчальний заклад

було перейменовано в Харківський технікум банківської справи, а 1996 року згідно з наказом Міністерства освіти України і постановою Правління НБУ він отримав статус Харківського банківського коледжу.

Із другої половини 1990-х років настав новий етап в історії навчального закладу: Харківський банківський коледж отримав право надавати студентам вищу освіту на рівні кваліфікаційних вимог до бакалавра з напрямку підготовки “Економіка і підприємництво” зі спеціальності “Банківська справа”.

Триває розвиток навчального закладу і на початку нового тисячоліття. На виконання постанови Правління Національного банку України та згідно з його наказом коледж із 1 вересня 2000 року реорганізовано в Харківську філію Української академії банківської справи НБУ. Протягом 2000—2003 років тут відкрито нові спеціальності — “Облік і аудит”, “Фінанси”; навчальний заклад акредитовано за III рівнем із напрямку “Економіка і підприємництво” за спеціальністю “Банківська справа”; отримано дозвіл Міністерства освіти і науки України на відкриття екстернатної форми навчання та на здійснення освітньої діяльності, пов'язаної з підготовкою до вступу.

У НОГУ ІЗ СУЧАСНІСТЮ

Крок третій. У 2004 році на базі Харківської філії Української академії банківської справи НБУ було створено Харківський банківський інститут Української академії банківської справи НБУ — багатофункціональний, високопрофесійний і конкурентоспроможний вуз, який нині є визнаним регіональним лідером із підготовки фахівців банківської справи та фінансів.

Нині інститут здійснює освітню діяльність з напрямку підготовки “Економіка і підприємництво” зі спеціальностей “Банківська справа”, “Фінанси”, “Облік і аудит” на рівні кваліфікаційних вимог до бакалавра, спеціаліста, магістра, у тому числі перепідготовку з наданням другої вищої освіти.

Форми навчання у вузі — денна, заочна, дистанційна, екстернатна.

Підготовку та перепідготовку фахівців забезпечує низка структурних підрозділів:

- факультет банківської справи, обліку і фінансів;
- кафедри соціально-гуманитар-

Харківський банківський інститут Української академії банківської справи — вуз, який славиться своїми традиціями й ефективною організацією навчального процесу.

них дисциплін, економічної теорії, банківської справи, обліку і фінансів, вищої математики та інформаційних технологій;

- навчальний відділ;
- регіональний центр підвищення кваліфікації та перепідготовки банківських працівників;
- редакційно-видавничий відділ;
- бібліотека з читальним залом;
- лабораторія ПЕОМ, платіжних систем та інформатики;
- лабораторія технічних засобів навчання.

Знання — основна інвестиція в майбутнє.

Інститут має дозвіл головного управління військової освіти Міністерства оборони України на військову підготовку студентів-юнаків за програмою офіцера запасу.

Особлива увага в інституті приділяється формуванню, розвитку та закріпленню практичних умінь і навичок майбутніх фахівців. Із цією метою у вузі створено навчально-тренувальну станцію, яка включає навчально-тренувальний банк та навчально-тренувальні фірми.

Навчально-тренувальний банк обладнаний персональними робочими місцями та сучасною комп'ютерною технікою, має реальне банківське програмне забезпечення: ОДБ “Барс”, програмний комплекс “ІСАОД-банк”, “Зарплата”, “Com PLAT”, “Risk”, ОДБ “Грант”, “Облік матеріальних запасів”, “Обмінні операції” тощо.

Діяльність навчально-тренувальних фірм забезпечує бухгалтерська автоматизована система “Парус”, програмно-методичний комплекс “Економіст”, програми “Комерсант”, “Меком” тощо.

Заняття у лінгафонному кабінеті.

Робота у навчально-тренувальній станції дає змогу значно підвищити якісний рівень практичної підготовки студентів і максимально наблизити навчальний процес до майбутньої професійної діяльності. Крім того, майбутні банкіри проходять виробничу та переддипломну практику безпосередньо на підприємствах, в організаціях і банківських установах регіону.

Нині інститут має двосторонні договори про співробітництво з десятьма банками, на проведення практики — із 37 банківськими установами. Такі угоди укладено з Реал-банком, Укрсиббанком, Харківським обласним

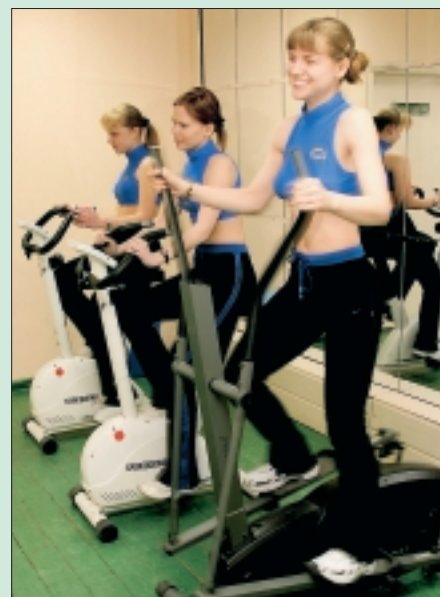

У перерві між заняттями молодь може перепочити в затишному холі інституту.

управлінням ВАТ “Державний ощадний банк України”, банками “Надра”, “Золоті ворота”, “Аваль”, “Грант”, Прокредитбанк, “Базис”, “Меркурій”, а також із рядом підприємств та організацій регіону: страховою компанією “Центральна”, Українською страховою компанією “Гарант-АВТО”, ДП Харківський машинобудівний завод “ФЕД”, ВАТ “Харківський тракторний завод ім. С.Орджонікідзе”, ВАТ “Харківський електроапаратний завод”, ТОВ “Харківська макаронна фабрика”, ДНВО “Комунар”. Тісна співпраця інституту з підприємствами та організаціями, членство в Харківському банківському союзі, високий рівень підготовки фахівців дають змогу успішно вирішувати проблему працевлаштування випускників.

З метою запровадження освітніх інновацій, підвищення ефективності навчального процесу у вузі широко використовують сучасні технології навчання, а саме:

- технічні засоби і комп'ютерну

У здоровому тілі — здоровий дух: у тренажерному залі інституту завжди людно.

Практичні заняття в навчально-тренувальному банку.

техніку: відеопрезинтер, графопроектори, мультимедійні проектори, магнітофони, промислові телеустановки. Оснащення лабораторії технічних засобів навчання дає змогу створювати власні навчальні відеофільми, відеофрагменти, відеосюжети на основі нелінійного монтажу;

— інтерактивне навчання із застосуванням “Кейс”-методу, ситуаційних вправ, інтерактивного читання, аудіювання тощо;

— “Word shop”-розробку бізнес-планів, проектів тощо;

— тренінгову систему навчання.

Останнім часом активізувалася робота щодо запровадження у навчальний процес системи дистанційної освіти: власними силами розроблено програмне забезпечення зі створення оболонки курсів, підготовлено інструкторів для роботи у середовищі Learning Space; збірник нормативних матеріалів із дистанційної освіти, запроваджено 14 дистанційних курсів, визначено систему інтерактивного спілкування у формі ФОРУМів і ЧАТів у системі “он-лайн”.

Серйозні стратегічні завдання розвитку інституту пов’язані з діяльністю бібліотеки як важливої ланки академічного та наукового процесів. Бібліотеку вузу комп’ютеризовано, обладнано сучасною технікою. До послуг користувачів — електронні каталоги та інформаційно-пошукова система. Бібліотечний фонд постійно

Кухня студентського гуртожитку вабить до себе студентів не тільки смачними стравами, а й комфортом і домашнім затишком.

поповнюється, зокрема за рахунок навчально-методичної літератури, розробленої науковцями та педагогами інституту й видрукованої його редакційно-видавничим відділом. Сучасна технічна база цього відділу забезпечує виготовлення оригінал-макетів навчальних посібників, збірників задач, конспектів лекцій, у тому числі в електронному вигляді.

Лабораторія ПЕОМ, інформаційних систем та інформатики обладнана технічними засобами, котрі дають змогу проводити заняття з багатьох дисциплін, насамперед комп’ютерно-інформаційного та фахового циклів, з використанням сучасної програмної бази та застосуванням навчальних мультимедійних програм. У комп’ютерних аудиторіях створено належні умови для широкого доступу студентів та професорсько-викладацького персоналу до мережі Інтернет.

Однією з важливих складових підготовки висококваліфікованих фахівців

Студенти — члени наукового товариства.

на високому рівні устаткований навчально-лабораторний комплекс, комп’ютеризована бібліотека, актовий і спортивний зали, гуртожиток, власна їдальня, — усе це в цілому сприяє повноцінному і всебічному розвитку майбутніх фахівців банківської справи.

Загалом за час існування навчального закладу ним підготовлено понад 36 тисяч спеціалістів. Серед його випускників — відомі в Україні банкіри-

Робота навчально-тренувальних фірм.

є науково-дослідна робота студентів. Вихованці інституту беруть постійну участь у щорічних всеукраїнських та міжнародних конференціях, конкурсах, олімпіадах, де гідно представляють свій навчальний заклад.

Активізується міжнародна діяльність вузу. Впродовж останніх років він співпрацює з Консорціумом зі вдосконалення менеджменту освіти в Україні (СЕУМЕ) та Українською асоціацією з розвитку менеджменту і бізнес-освіти в Україні (УАРМБО), з Університетом Іллінойс-Спрінгфілд (США), Вищою школою Бундесбанку (Німеччина).

Сучасна матеріально-технічна база,

керівники, організатори банківської справи, професіонали, які працюють на різних посадах у НБУ, комерційних банках та їхніх філіях і зробили значний внесок у розбудову національної банківської системи.

Тридцять шість тисяч випускників, які пишаються своїм вузом, — це вагомий результат. Але — не підсумковий. Попереду в Харківського банківського інституту Української академії банківської справи НБУ — нові перспективи, плани, а отже, — й нові досягнення. Переконані, що такому дружньому й висококваліфікованому колективові під силу все.

**Микола
Дмитренко**

Проректор академії — директор Черкаського банківського інституту Української академії банківської справи Національного банку України, професор

Автор аналізує структуру грошової маси, зокрема готівки, що протягом останніх п'яти років перебуває в обігу в Україні. Результати цього аналізу свідчать про значні невикористані можливості збільшення заощаджень населення — основи ресурсної бази банків. Пропонується концепція удосконалення вітчизняної ощадно-кредитної системи.

Інвестиції

Ощадно-кредитна система у контексті формування в Україні власної інвестиційно-інноваційної політики

Як відомо, українська економіка відчуває гострий дефіцит інвестиційних ресурсів. Причому ця проблема виникла не вчора. За весь період державної незалежності в Україні надійшло іноземних інвестицій у десять разів менше, ніж, наприклад, у Польщу. Ситуація з внутрішніми інвестиціями не краща. Позитивні в цілому кількісні показники економіки не супроводжуються істотними якісними зрушеннями. В ній, як і раніше, домінує модель екстенсивного використання виробничих потужностей, зорієнтованих на експорт, і галузей зі швидким циклом обертання.

Підтвердженням екстенсивного характеру розвитку економіки є й тенденції, що спостерігаються у міжгалузевому русі фінансових потоків на стадії перерозподілу тимчасово вільних коштів. Так, протягом десяти місяців 2005 року банки України спрямували в економіку понад 128.9 млрд. грн. Половина цих коштів припала на поточну діяльність. За обсягами отриманих коштів і надалі лідирує оптова та роздрібна торгівля (її питома вага в загальному обсязі отриманих кредитів перевищує 30 %).

З огляду на це нині особливо важливого значення набуває перехід до інноваційно-структурного типу економічного зростання, що потребує глибокого переосмислення сутності інвестиційно-інноваційної діяльності, визначення ефективних джерел її формування, принципової зміни галузевої структури інвестицій.

Історичний досвід і реальна практика доводять, що незважаючи на важливість іноземних інвестицій в Україні в умовах перехідної економіки пріоритетною має бути власна інвестиційно-інноваційна політика, реалізація якої базувалася б передусім на внутрішніх джерелах інвестування. Головною метою цієї політики, на нашу думку, ма-

ло б бути створення ощадно-кредитної системи, яка могла б узяти на себе провідну роль у фінансовому забезпеченні структурної перебудови економіки. У Федеративній Республіці Німеччині, наприклад, понад 60 відсотків загальних інвестиційних ресурсів, які живлять економіку, — це заощадження населення.

Звичайно, створення зазначеної системи потребує посилення ролі держави у налагодженні чіткого управління грошовими потоками. А розпочинати треба з напрацювання відповідної теорії та запровадження її на практиці. Розмови про те, що Україна не володіє необхідними власними нагромадженнями, які можна було б використовувати для забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності, безпідставні. Громадяни нашої країни можуть стабільно спрямовувати значні інвестиційні ресурси на структурну перебудову економіки своєї держави.

За належністю до інституціональних секторів економіки розрізняють заощадження нефінансових корпорацій, фінансових інституцій, державних установ, домашніх господарств, некомерційних організацій, що їх обслуговують. Оскільки в ринковій економіці переважає приватна власність, а власниками фірм є здебільшого суб'єкти домашніх господарств — фізичні особи, то саме їх слід вважати провідною силою у сфері заощаджень.

Відомо, що заощадження суб'єктів домашніх господарств поділяються на грошові, натурально-речові і фінансові активи. Однак у сукупному доході фізичних осіб усе-таки основну роль відіграють грошові доходи, які у замкнутій економіці стають найпотужнішим джерелом надходження коштів на грошовий ринок. Саме за його рахунок суб'єкти інших інституціональних секторів можуть збільшувати свої інвестиції.

Таблиця 1. Динаміка коштів фізичних осіб та їх заощаджень за 1998–2005 рр.

Роки	Грошова маса МЗ, млрд. грн.	Кошти фізичних осіб		У тому числі заощадження		
		Млрд. грн.	Відсоток до МЗ	Млрд. грн.	Відсоток до МЗ	Відсоток до коштів фізичних осіб
1998	15.7	10.2	64.9	3.1	19.7	30.4
1999	22.0	13.9	63.2	4.3	19.5	30.9
2000	32.0	19.5	60.9	6.7	20.9	34.3
2001	45.7	30.8	67.4	11.3	24.7	36.7
2002	64.8	45.7	70.5	19.3	29.7	42.2
2003	95.0	65.5	68.9	32.4	34.1	49.4
2004	125.8	83.9	66.7	41.6	33.0	49.5
9 місяців 2005 року	171.0	117.1	68.4	61.6	36.0	52.6

Джерело: Бюлетень Національного банку України. — № 11. — 2005. — С. 51–52.

З урахуванням цих положень розглянемо динаміку змін у структурі грошових ресурсів України за останні вісім років (див. таблицю 1).

Проведені дослідження дають підстави стверджувати, що найбільшою мірою грошові ресурси сконцентровані саме фізичними особами, однак рівень їх використання у сферах економіки низький. Частка цих коштів у структурі грошової маси відносно стабільна і дуже велика — понад дві третини. Однак частка заощаджень населення значно менша і становить лише третину МЗ. Не викликає оптимізму й динаміка індексу граничної схильності громадян до заощаджень. Якщо у 2000 році він становив 0.16, то у 2003 році — мінус 0.06, у 2004-му — мінус 0.02¹. Населенню досі не запропоновано ідеології, яка б прискорювала залучення його коштів на вклади. Серед інших факторів, які ускладнюють стабільний приріст в Україні заощаджень фізичних осіб, виділимо такі:

- ◆ невисока довіра до банків, що значною мірою є наслідком руйнації радянської банківської системи;

- ◆ нерозвинутість фондового ринку. В Україні у вільному обігу перебувають акції на суму, яка не перевищує 26 млрд. грн., що становить лише 11% ВВП²;

- ◆ політична нестабільність. Дія цього фактора проявляється у ризиках, пов'язаних із правонаступництвом влади;

- ◆ негативні очікування. Передусім вони стосуються інфляції. Через ці очікування населення зазвичай трансформує свої заощадження у кращому разі в купівлю товарів тривалого користування, а найчастіше — в дорожні метали.

¹ Україна у цифрах. Короткий статистичний довідник. — К.: Консультант, 2004. — 227 с.

² Економіка України. — 2005. — № 6. — С. 75–76.

но 10–15 млрд. доларів США (у гривневому еквіваленті — 50–75 млрд. грн.).

Отже, наша країна володіє власними коштами, які, за умови здійснення державою комплексу правових та економічних заходів, можуть стати основою фінансового забезпечення структурної перебудови економіки. Якщо ж в Україні повсюдно погасити заборгованість із зарплати та підвищити її, то внутрішній ресурсний резерв країни стане ще більшим.

Головне, як уже зазначалося, необхідно, аби держава переосмислила свою роль у розробці і проведенні інвестиційно-інноваційної політики

Таблиця 2. Динаміка змін готівкової маси у грошових ресурсах України за 1998–2005 рр.

Роки	Грошова маса МЗ, млрд. грн.	Готівка поза банками М0, млрд. грн.	Питома вага у грошовій масі МЗ, %
1998	15.7	7.2	45.2
1999	22.0	9.5	43.2
2000	32.0	12.7	39.7
2001	45.5	19.4	42.6
2002	64.5	26.4	40.9
2003	95.0	33.1	35.1
2004	125.8	42.3	33.6
9 місяців 2005 року	171.0	55.4	32.4

Джерело: Бюлетень Національного банку України. — № 11. — 2005. — С. 51–52.

Послаблення в останній період схильності населення до заощаджень засвідчує і аналіз гривневої готівки, яка перебуває поза банками (див. таблицю 2). Як видно з таблиці, в Україні лише за останні п'ять років готівка поза банками в загальних обсягах грошових ресурсів зростає майже у три рази. Її питома вага у грошовій масі (МЗ) є значною і стає — в межах 32–42.6%.

Проведений порівняльний аналіз дає підстави для таких висновків:

- ◆ нині лівова частка грошових ресурсів (117.1 млрд. грн., або 68.4% грошової маси) зосереджена у фізичних осіб;

- ◆ лише приблизно половина цих коштів (61.6 млрд. грн., або третина грошової маси) використовується як заощадження;

- ◆ питома вага гривневої готівки, що залишається у населення і перебуває поза банками, є великою і становить 55.4 млрд. грн.;

- ◆ частина доходів населення (передусім фізичних осіб, неофіційно зайнятих у торгівлі та сфері послуг) перебуває поза статистичним обліком і є недекларованою;

- ◆ як стверджують експерти, на руках у людей досі перебуває приблиз-

і найближчим часом задекларувала основні принципи ощадно-кредитної системи, яка б базувалася на новітніх теоретичних засадах та кращому зарубіжному досвіді. Запровадивши таку систему, держава змогла б:

- ◆ одержувати неемісійні кредитні ресурси і спрямовувати їх на виконання першочергових проектів, пов'язаних зі структурною перебудовою економіки;

- ◆ залучати в офіційну економіку кошти, що нині перебувають поза банками;

- ◆ усувати (за рахунок створення додаткових робочих місць) деформації у сфері соціальних виплат працевдатному населенню (нині питома вага соціальних виплат у його доходах часом перевищує доходи від заробітної плати);

- ◆ поліпшувати соціальний захист населення.

Заснування цілісної ощадно-кредитної системи передбачає створення конкретних механізмів, які б у поєднанні з комплексом регуляторних факторів забезпечували формування ресурсів і джерел інвестування.

Вітчизняний і зарубіжний досвід засвідчує, що нині, як і в майбутньому, до виконання ролі “основних

Таблиця 3. Динаміка залучених коштів за термінами вкладів

Рік	На кінець періоду, млн. грн.									
	Залучено коштів					У тому числі фізичних осіб				
	Усього	У національній валюті		В іноземній валюті		Усього	У національній валюті		В іноземній валюті	
Строкові		Із них довгострокові	Строкові	Із них довгострокові	Строкові		Із них довгострокові	Строкові	Із них довгострокові	
1998	8 278	1 843	280	1 451	255	3 119	1 243	—	1 012	—
1999	12 156	2 273	339	2 293	334	4 319	1 423	—	1 608	—
2000	18 738	3 537	585	3 824	560	6 780	2 222	494	2 439	445
2001	25 674	6 999	2 090	5 228	1 461	11 338	4 458	1 554	3 717	1 098
2002	37 715	11 756	5 396	8 046	3 755	19 302	8 076	4 085	6 226	3 083
2003	61 617	21 811	11 814	14 301	8 013	32 396	13 655	7 448	11 549	6 212
2004	82 959	26 994	17 123	22 528	14 400	41 611	16 115	11 302	17 584	11 061
9 місяців 2005 року	115 118	39 103	25 254	30 095	19 571	61 593	24 259	16 849	22 990	15 432

Джерело: Бюлетень Національного банку України. — № 11. — 2005. — С. 114–115.

носії і організаторів грошово-кредитних відносин”³ найбільшою мірою готові банки. Стимулювання інвестиційної спрямованості у їх діяльності, передусім — у напрямі збільшення довгострокового кредитування економіки, можливе за умови запровадження системи заходів із активізації збереження коштів (насамперед — фізичних осіб) на довгострокових вкладах.

Як випливає з даних, наведених у таблиці 3, лише 36 відсотків коштів, залучених в Україні у національній грошовій одиниці, є довгостроковими вкладами. Щодо коштів, залучених у фізичних осіб, то із них довгостроковими вкладами є 49 відсотків. Однак цього недостатньо для створення повноцінної ресурсної бази, необхідної для фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності сучасного типу.

Узагальнюючи викладене, виділимо ключові фактори, на яких, з нашої точки зору, має базуватися концепція розроблення основних засад і механізмів організації та практичного впровадження цілісної ощадно-кредитної системи.

1) У сфері *ощадної справи* невідкладними є такі заходи:

- ♦ прийняття Верховною Радою України Закону “Про ощадну справу”, що дало б змогу забезпечити правову основу її організації та розвитку з урахуванням сучасних вимог;

- ♦ створення економічних передумов для активізації процесу залучення довгострокових коштів фізичних осіб та інших довгострокових ресурсів;

³ Дзюблюк О.В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки. — К.: Поліграфкнига, 2000. — С. 51.

- ♦ розроблення і здійснення спеціальних програм уряду України, які б забезпечували концентрацію кредитних ресурсів і визначали пріоритетні галузі економіки, в котрі, як локомотиви національної економіки, першочергово направлялися б заощадження;

- ♦ досягнення стійкої довіри населення до банківської системи шляхом удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема створення системи депозитного страхування, яка б забезпечувала захист вкладників на випадок банкрутства банків, а також дієвої правової системи розгляду і задоволення через суди скарг вкладників;

- ♦ активне застосування зарубіжного досвіду організації заощаджень населення, особливо щодо організації та застосування накопичувальних інвестиційних схем, у тому числі пенсійних рахунків, рахунків на оплату навчання, на придбання житла тощо;

- ♦ підвищення ролі банків у здійсненні договірних операцій, зокрема в управлінні пайовими фондами;

- ♦ напрацювання державної програми, яка б увібрала правові, організаційні та економічні аспекти щодо запровадження в Україні Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП);

- ♦ застосування таких новітніх технологій, як інтернет-банкінг і телебанкінг;

- ♦ запобігання використанню банківської системи для здійснення протиправних та сумнівних операцій, включаючи легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом.

2) Першочергові завдання у сфері *кредитних відносин*:

- ♦ прийняття Верховною Радою Ук-

раїни Закону “Про банківське кредитування” з урахуванням об’єктивних принципів організації кредитування;

- ♦ перегляд кредитного портфеля банків України з метою зменшення обсягів грошових коштів, що спрямовуються у поточну діяльність, та з метою ліквідації дисбалансу між різними видами економічної діяльності позичальників (співвідношення між частками кредитів, спрямованих у торговельні операції та у промисловість, будівництво, транспорт, зв’язок тощо);

- ♦ удосконалення системи економічних нормативів з метою стимулювання діяльності фінансових установ (насамперед банків) із довгострокового кредитування пріоритетних галузей, новостворених підприємств;

- ♦ розширення сфери застосування іпотеки шляхом удосконалення законодавчої та нормативної бази для реалізації механізму цього виду кредитування, для ефективного функціонування первинного і вторинного ринків іпотечного фінансування;

- ♦ активне використання лізингової схеми кредитування, зокрема з метою підтримки підприємств сільськогосподарства та сфери послуг;

- ♦ спрямування процентної політики на подальше зниження рівня процентних ставок банків, що забезпечить підвищення їх доступності для більшої кількості суб’єктів господарювання;

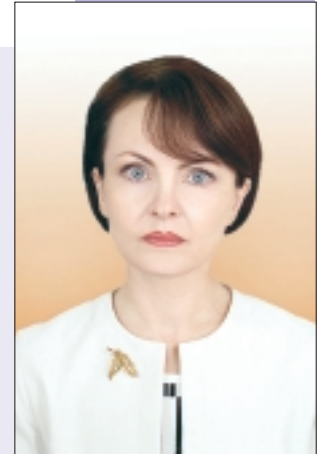
- ♦ врегулювання на законодавчому рівні захисту прав кредиторів, особливо щодо забезпечення на законодавчому рівні реальної можливості звернення кредитором стягнення і реалізації заставленого майна, створення умов для скорочення процедур розгляду справ, пов’язаних зі зверненням стягнення на предмети застави;

- ♦ поглиблення системи розкриття інформації про добросовісне виконання позичальниками зобов’язань перед банками.

Зрозуміло, викладені вище основні засади і механізми організації та практичного впровадження цілісної ощадно-кредитної системи потребуватимуть подальшого доопрацювання, конкретизації і поглиблення. Та головне — нам потрібно якнайшвидше усвідомити: в ринкових умовах роль грошей в обороті інвестицій значно посилюється. В Україні цьому процесу сприятиме цілісна, масштабна і вигідна для держави та громадян ощадно-кредитна система — доміганта власної інвестиційно-інноваційної політики.

Дослідження/

Основні тенденції розміщення грошової маси та їх вплив на формування грошово-кредитної політики

Світлана Науменкова

Завідувача кафедрою фінансів Української академії банківської справи Національного банку України. Доктор економічних наук, професор

Формування ефективної грошово-кредитної політики зумовлює необхідність детального розгляду питань збалансованості попиту і пропозиції грошової маси з реальними заходами щодо забезпечення фінансової стабілізації і стимулювання економічного зростання. Слід зазначити, що обсяги грошової маси не завжди опосередковують відтворювальні процеси на макrorівні. Частина її спрямовується на покриття внутрішнього боргу, обслуговування тіньового обороту, участь у процесах, пов'язаних із формуванням фіктивного капіталу.

Вплив грошових імпульсів на реальні процеси в економічній системі — одне з найскладніших і найсуперечливіших питань сучасних монетарних концепцій, а виняткова складність господарського механізму спонукає шукати лише найстійкіші закономірності. Відтак проблема особливостей формування та розміщення грошової маси є досить актуальною з огляду на відповідне забезпечення збалансованості попиту і пропозиції на грошовому ринку та підвищення ефективності грошово-кредитної політики в цілому. В процесі дослідження, яке засноване на обчисленні як доволі широко вживаних, так і низки додаткових, нових показників, проаналізуємо окремі тенденції формування та розміщення грошової маси, характерні для економіки нашої країни.

Основні показники наявної грошової маси в обігу в Україні у 1993—2005 рр. наведено в таблиці 1. Насамперед вважаємо за доцільне звернути увагу на певні тенденції, що позначилися на динаміці грошових агрегатів та їх складових. Характерною ознакою періоду 1999—2005 рр. є стійке зростання обсягів номінальної грошової маси, обчисленої за всіма агрегатами, — майже на 30—40% щорічно.

У цьому зв'язку не можна не згадати гострі дискусії, котрі точилися у 1996—1997 рр. із приводу низького

рівня коефіцієнта монетизації економіки, що віддзеркалює рівень насиченості господарського обороту грошима¹ та негативних наслідків так званого “штучного дефіциту грошей” і ремонетизації для відтворювальних процесів в економіці [8, 12—14]. Зауважимо, що в Україні цей показник був найнижчим у 1995—1996 рр. — близько 9—10%. Упродовж 1997—2000 рр. спостерігалось його поступове зростання, але навіть на кінець 2000 року коефіцієнт монетизації в Україні був нижчим порівняно з такими країнами, як Венесуела (19.0%), Зімбабве (20%), Румунія (18.9%). У країнах так званої “Великої сімки” цей показник коливається у межах 55—100%, у країнах, що розвиваються, — 40—60%. У США рівень монетизації економіки у 2004 році дорівнював 79% (див. таблицю 3). До речі, одним із найвищих є рівень монетизації у Китаї — понад 150%.

У фахових виданнях наводяться дані стосовно того, що в 1990-х роках для економік абсолютної більшості країн із високим рівнем монетизації ВВП було характерним сприятливіше поєднання темпів економічного зростання та інфляції.

Зазначимо, що монетизація економіки та рівень її насиченості грошима безпосередньо пов'язані з таким важливим поняттям, як “фінансова глибина” (financial depth), що характеризує співвідношення обсягів строкових коштів і ВВП. Воно введено у 1980-х роках Світовим банком для відображення зв'язку між насиченістю економіки грошима, розвинутістю фінансової та грошово-кредитної системи, з одного боку, і темпами економічного зростання — з іншого.² З посилан-

¹ Обчислюється за підходами, що відповідають вимогам міжнародної фінансової статистики (International Financial Statistics), як відношення показників: (гроші + квазігроші) / валовий внутрішній продукт (Money + Quasi-Money) / Gross Domestic Product) — прим. авт.

² World Bank Development Report 1989. — Wash.: World Bank, 1989. — 357 p.

Грошова маса — один із головних об'єктів грошово-кредитного регулювання центрального банку. Від її величини істотно залежить динаміка основних показників розвитку економіки — темп економічного зростання, господарська активність, рівні інфляції, зайнятості тощо. Досліджуючи особливості формування та розміщення грошової маси в економіці України, автор аналізує як широко вживані, так і деякі додаткові показники.

ням на дослідження Світового банку як певна тенденція наводяться приклади десятків країн, аби сформулювати таку узагальнюючу тезу: чим вища насиченість економіки фінансовими та грошовими ресурсами, тим вищі темпи економічного зростання, оскільки диверсифікованішим є попит на гроші, потужнішими стають фінансово-грошові потоки, які підля-

гають перерозподілу в економіці та спрямовуються для фінансування її розвитку, не виникає штучного дефіциту грошей, що обмежує інвестиційні вливання тощо. Не зупиняючись детально на дослідженні питань монетизації економіки й особливостях формування попиту і пропозиції на грошовому ринку, зауважимо, що в Україні зростання реального ВВП

із 6 до 12% протягом 2000—2004 рр. відбувалося за умов зростання показника фінансової глибини із 6 до 17%, збільшення обсягів реальної грошової маси та підвищення рівня монетизації — із 16 до 32% (див. таблицю 1).

Зазначимо, що зміни пропозиції грошей повинні узгоджуватися з динамікою ВВП та відповідними інфляційними процесами. Водночас істотне

Таблиця 1. Показники монетизації грошового обороту в Україні у 1993 — 2005 рр.¹

Показники	1993 р.	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.
ВВП, млн. грн.	1 483	12 038	54 520	81 519	93 365
Темпи зростання/зниження до попереднього року в порівнянних цінах, %	85.8	77.1	87.8	90.0	97.0
Реальний приріст/зниження ВВП порівняно з 1993 роком, %	100.0	77.1	67.7	60.9	59.1
Наявна грошова маса в обігу, млн. грн.:					
Гроші поза банками (M0)	128	793	2 623	4 041	6 132
порівняно з попереднім роком, %	—	619.5	330.8	154.1	151.7
темпи зростання/зниження реальних грошових залишків M0 порівняно з попереднім роком, %	—	123.9	118.1	110.3	137.8
темпи зростання/зниження реальних грошових залишків M0 порівняно з 1993 роком, %	100.0	123.9	146.4	161.4	222.5
Грошова маса (M1)	334	1 860	4 682	6 315	9 050
порівняно з попереднім роком, %	—	556.9	251.7	134.9	143.3
темпи зростання/зниження реальної грошової маси M1 порівняно з попереднім роком, %	—	111.4	89.9	96.5	130.2
темпи зростання/зниження реальної грошової маси M1 порівняно з 1993 р., %	100.0	111.4	100.1	96.7	125.8
Грошова маса (M2)	482	3 216	6 846	9 023	12 448
порівняно з попереднім роком, %	—	667.2	212.9	131.8	137.9
темпи зростання/зниження реальної грошової маси M2 порівняно з попереднім роком, %	—	133.4	76.0	94.3	125.3
темпи зростання/зниження реальної грошової маси M2 порівняно з 1993 роком, %	100.0	133.4	101.5	95.7	119.9
Грошова маса (M3)	Немає даних	Немає даних	6 930	9 364	12 541
порівняно з попереднім роком, %	—	Немає даних	Немає даних	135.1	133.9
темпи зростання/зниження реальної грошової маси M3 порівняно з попереднім роком, %	—	Немає даних	Немає даних	96.7	121.6
темпи зростання/зниження реальної грошової маси M3 порівняно з 1993 роком, %	100.0	133.4	101.5	98.1	119.4
Емісія готівки у відсотках до попереднього періоду	2 974	622	300	148	153
Грошова база (Mh)	269	1 523	3 538	4 882	7 058
M0/Mh	0.48	0.52	0.74	0.83	0.87
Рівень монетизації, % :					
M2/ВВП	32.50	15.36	9.23	9.73	11.50
M3/ВВП	Немає даних	Немає даних	12.71	9.99	11.73
Показник “фінансової глибини” — співвідношення обсягів строкових коштів та ВВП: (M2-M1)/ВВП, %	9.98	11.26	3.97	3.32	3.64
Швидкість обертання грошової маси	5.85	6.51	10.75	10.01	8.52

¹ Складено за даними: Бюлетень Національного банку України. — 2005. — № 10. — С. 30, 34, 48—52; Основні засади грошово-кредитної політики на 2005 рік. — К: НБУ, 2004.

* З огляду на прогнозний обсяг номінального ВВП та зростання грошової маси у 2005 році. (Див.: Основні засади грошово-кредитної політики на 2005 рік. —

збільшення монетарних агрегатів спостерігалось на фоні значного сповільнення темпів зростання реального ВВП. Так, протягом 1993—2004 рр. його обсяги скоротилися до 87% від рівня 1993 року, тоді як реальні залишки готівки (M0) за цей період зросли у 7.58 раза, M1 — у 4.74 раза, M2 та M3 — більш як у шість разів. Найвищими темпами реальна грошова маса зроста-

ла у 2001—2002 рр., сягнувши рівня 35—43 % щорічно. У 2003—2005 рр. ці показники дещо знизилися — до 13—5% на рік (див. таблицю 1). Зауважимо, що для точніших розрахунків відповідності приросту грошової маси змінам номінального ВВП доцільно використовувати дані про обсяги грошової маси не на кінець року, а середньомісячні показники. Це, до речі, зу-

мовлено тим, що в окремі періоди (у 1992—1994 рр.) спостерігалися значні коливання її обсягів. Так, у IV кварталі 1992 року грошова маса M2 збільшилась у 6.1 раза, у III кварталі 1993 року — в 1.9 раза [12, с. 6].

У цьому контексті хотілося б звернути увагу на те, що у 2005 році зростання готівки при одночасному зниженні темпів ВВП та сповільнення

	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р. (серпень)
	102 593	130 442	170 070	204 190	225 810	267 344	344 822	252 562
	98.1	99.8	105.9	109.2	105.2	109.6	112.1	102.8
	58.0	57.9	61.3	66.9	70.4	77.1	86.5	88.9
	7 158	9 583	12 799	19 465	26 434	33 119	42 345	53 820
	116.7	133.9	133.6	152.1	135.8	125.3	127.9	127.1
	97.3	112.3	106.2	143.3	136.6	115.8	113.9	119.2
	216.4	243.1	258.1	369.9	505.4	585.2	666.3	793.6
	10 331	14 094	20 762	29 796	40 281	51 541	67 090	85 502
	114.2	136.4	147.3	143.5	135.2	127.9	130.2	127.4
	95.1	114.4	117.1	135.3	136.0	118.3	115.9	119.4
	119.7	137.0	160.4	217.0	295.1	349.0	404.5	483.2
	15 432	21 714	31 544	45 186	64 321	94 855	125 483	164 485
	123.9	140.7	145.3	143.3	142.4	147.5	132.3	131.1
	103.3	118.0	115.5	135.0	143.2	136.3	117.8	122.9
	123.9	146.3	168.9	228.0	326.5	445.1	524.3	644.1
	15 705	22 070	32 252	45 755	64 870	95 043	125 801	164 780
	125.2	140.5	146.1	141.9	141.8	146.5	132.4	130.1
	104.4	117.9	116.2	133.7	142.6	135.4	117.8	122.8
	124.6	146.9	170.6	228.1	325.3	440.5	519.2	637.4
	117	133	135	151	137	108	127	100
	8 625	11 988	16 780	23 055	30 808	40 089	53 763	68 505
	0.83	0.80	0.76	0.84	0.86	0.83	0.79	0.79
	13.59	14.24	15.66	18.79	24.25	29.77	31.95	48.06*
	13.77	14.48	15.97	19.10	24.50	29.91	32.02	49.07*
	4.97	5.84	6.34	7.54	10.65	16.20	16.93	20.39**
	7.26	6.91	6.26	5.24	3.99	3.34	3.13	2.86

К.: НБУ, 2004. — С.13, 18, 21, 24).

** З огляду на прогнозний обсяг номінального ВВП у 2005 році. (Див.: Основні засади грошово-кредитної політики на 2005 рік. — К.: НБУ, 2004. — С. 18, 21).

Таблиця 2. Порівняльний аналіз дії ефекту мультиплікації¹

Показники	США		Україна	
	Загальні резервні кошти депозитних установ (R) (Reserves of depository institutions, total)	Готівка (C) (Currency)	Загальні резервні кошти банківських установ (R)	Готівка (C)
Частка в структурі Mh грошової бази, %	6.2	91.9	21.2	78.8
Зіставлення складових грошової бази з обсягами мультиплікованих грошей (Ms ₁), % : Ms ₁ = M1 - C	6.9	103.0	46.0	171.1
Ms ₂ = M2 - C	0.8	12.1	13.7	50.9
Ms ₃ = M3 - C	0.5	7.9	13.6	50.7
Грошовий мультиплікатор m ₁ = M1/Mh :				
m ₁ = M1/Mh		1.81		1.25
m ₂ = M2/Mh		8.48		2.33
m ₃ = M3/Mh		12.45		2.34

¹ Обчислено за станом на кінець 2004 року за даними: Бюлетень Національного банку України. — 2005. — № 10. — С. 52; Federal Reserves Statistical Release. H3 (502); H6 (508) Release date: October 20, 2005 // www.federalreserve.gov.

швидкості обертання грошової маси створювали додаткові інфляційні ризики. Темп зростання готівки у січні — серпні 2005 року (27.1% за період) значно перевищував відповідні показники за роки економічного зростання [10, с. 27].

Досить важливим є дослідження каналів формування грошової маси, оскільки вони безпосередньо впливають на ефективність грошово-кредитної політики. Слід зазначити, що в економічно розвинутих країнах грошові агрегати зростають за рахунок ефекту мультиплікації грошової бази. У таблицях 2 і 3 наведено порівняльний аналіз основних монетарних показників та дії ефекту мультиплікації на основі даних США та України. Розрахункові дані (див. таблицю 2) свідчать про вкрай низькі темпи зростання в нашій країні мультиплікованої грошової маси порівняно з грошовою базою, складовими якої є резервні кошти (R) та готівка (C). Так, обсяги мультиплікованих грошей Ms₂ та Ms₃ в Україні не перевищують 50 % обсягу готівки, тоді як у США обсяг готівки порівняно з обсягами мультиплікованої маси становить лише 8%.

Структуру грошової бази в США відображено в таблиці 4. При розрахунках ми використовували також відкориговані дані грошової бази за станом на кінець 2004 року. Зауважимо, що грошова база традиційно складається з обов'язкових резервів депо-

зитних установ (R) та грошей поза банками (C). Водночас при обчисленні грошової бази за даними Federal Reserves Statistical Release слід зважати на такі компоненти, як залишки готівки у сховищах банків, готівкові обов'язкові резерви, запозичення депозитних установ у ФРС та враховувати можливі сезонні коливання обсягів грошової маси (див. таблицю 4).

Значення мультиплікаторів грошової бази M2/Mh і M3/Mh у США становлять відповідно 8.48 та 12.45 порівняно з 2.33 та 2.34 в Україні (див. таблицю 3). Проте незважаючи навіть на певну тенденцію до зростання грошового мультиплікатора в Україні у 1993—2005 рр. (див. таблицю 5), рівень його все ще залишається доволі низьким.

Отже, якщо в економічно розвинутих країнах обсяги грошової маси збільшуються за рахунок ефекту мультиплікації, то в Україні протягом останнього часу гроші вливаються в економіку переважно шляхом купівлі валюти в експортерів, котрі фактично почали перетворюватися на "перших утримувачів" грошей, тобто за ними закріплюються функції перших кредиторів. Головним каналом випуску коштів у обіг є валютний ринок: за січень — серпень 2005 року обсяг чистої емісії, спрямованої на купівлю валюти, становив понад 26.4 млрд. грн. [11, с. 27].

Аналіз розміщення грошової маси також висвітлює тенденції щодо спрямованості кредитування економіки за рахунок певних джерел. На наш по-

гляд, необхідно проаналізувати такі показники (див. таблиці 5, 6):

- коефіцієнт концентрації коштів у населення;
- питома вага заощаджень у загальному обсязі коштів фізичних осіб;
- частки строкових коштів у загальному обсязі заощаджень населення;
- коефіцієнт ресурсної ваги;
- коефіцієнт мобілізації коштів банківською системою;
- простий і розширений коефіцієнти депонування;
- грошові мультиплікатори m₂ та m₃;
- темпи зростання мультиплікованої грошової маси порівняно з грошовою базою;
- темпи зростання кредитної маси порівняно з темпами зростання ВВП тощо.

Так, загальний обсяг коштів населення у серпні 2005 року становив 113.5 млрд. грн. Для порівняння зазначимо, що кошти суб'єктів господарювання у банківських установах (строкові та до запитання) майже вдвічі менші за обсягами і сягали лише 50.94 млрд. грн. Рівень концентрації коштів у фізичних осіб є досить високим: 65—69% порівняно з обсягами грошової маси M3 (див. таблицю 5). Про зростання довіри населення до банківської системи свідчить істотне збільшення частки строкових коштів у загальному обсязі заощаджень населення — із 47 до майже 77% — та збільшення питомої ваги заощаджень у загальному обсязі коштів фізичних осіб — із 19 до 53% — за період 1993—2005 рр. Водночас не можна не помітити, що в загальному обсязі коштів населення питома вага заощаджень становить близько 50%. Таким чином, зі 113.5 млрд. грн. коштів населення лише 59.6 млрд. грн. контролюється банківською системою.

Отже, на макrorівні проблема трансформації накопичень в інвестиції є досить актуальною, а подальший розвиток банківського сектору з розвинутою інфраструктурою та широким спектром фінансових послуг для населення є запорукою формування додаткових джерел довгострокового залучення фінансових ресурсів. З іншого боку, поглиблення будь-якої економічної чи політичної невизначеності автоматично призводить до посилення тезавраційних процесів, що негативно впливає на процеси формування ресурсної бази банківськими установами.

Як уже зазначалося, з'ясування основних тенденцій розміщення грошо-

вої маси безпосередньо впливає на напрями грошово-кредитної політики. Важливий фактор її ефективності — наявність розвинутого банківського сектору, оскільки він є одним з основних провідників у трансмісійному механізмі, забезпечуючи зв'язок між рішеннями у сфері грошово-кредитної політики та станом реальної економіки. Слід передусім врахувати низьку показників, що відображають позитивні тенденції стосовно посилення ролі банківської системи у перерозподілі фінансових ресурсів. Так, спостерігається зростання коефіцієнта мобілізації нею ресурсів, що характеризує зобов'язання банків за коштами суб'єктів господарювання та фізичних осіб порівняно з ВВП: з 9% у 1999 році до майже 24% у 2004 році (див. таблицю 5). Для порівняння зазначимо, що у 1991—1996 роках, у період економічної кризи та високого рівня інфляції, співвідношення між обсягом мобілізованих банками фінансових ресурсів і ВВП скоротилось із 67 до менш як 7%, тобто майже у 10 разів. У 1995—1997 рр., за часів значного тіньового обороту, кризи платежів, зростання внутрішнього боргу, банківські формування фактично втратили функції фінансових посередників між фінансовим та реальним секторами. Це призвело до вкрай низького рівня мобілізації кредитних ресурсів банківською системою: значення коефіцієнта залучення коштів банківськими установами коливалось у межах 6—7% порівняно з ВВП.

Досить показовою є динаміка ко-

ефіцієнта ресурсної ваги, що визначає співвідношення між обсягами строкових коштів та МЗ і характеризує можливості банківської системи щодо насиченості економіки грошовими ресурсами інвестиційного спрямування. Протягом 1995—2005 рр. цей показник поступово збільшувався з 0.17 до 0.4. Про зростання можливостей банківської системи у забезпеченні економіки додатковими обсягами фінансових ресурсів свідчить динаміка коефіцієнтів депонування: простого (Кд1) та розширеного (Кд2). Нагадаємо, що ці коефіцієнти використовуються для обчислення розгорнутого грошового мультиплікатора, розрахунок якого за період 1993—2005 рр. наведено у таблиці 5.

Особливості формування та розміщення грошової маси спонукають до детальнішого аналізу впливу трансмісійних процесів на ситуацію в реальному секторі. При високому рівні насиченості господарського обороту грошима, про що вже йшлося, збільшення обсягів вливань кредитних коштів в економіку також відбувалося доволі високими темпами — від 45 до 66% щорічного приросту протягом 2000—2004 рр. При цьому зростання номінальної кредитної маси в 1.3—1.5 раза перевищувало темпи зростання номінального ВВП, що характеризує зниження загального рівня капіталовіддачі фінансових коштів, у тому числі кредитних ресурсів, які спрямовуються в економіку (див. таблицю 6).

Підвищення ефективності грошово-кредитної політики залежить не ли-

ше від обсягу фінансових ресурсів і сальдо операцій у реальному секторі. Доволі гострою є необхідність чіткішого визначення структурної спрямованості реформ, що набуває особливої актуальності в умовах посилення концентрації капіталу в реальному секторі при подальшому перерозподілі грошових потоків між бізнес-групами. Як свідчить практика, проблеми реального сектору зумовлюють низьку ефективність монетарних методів регулювання економіки. Досвід західних країн, зокрема Німеччини, свідчить: антиінфляційні заходи, спрямовані на зменшення обсягу грошей в обігу, не спрацьовують в умовах економічного спаду. Проведення заходів щодо стерилізації з метою зменшення інфляційного тиску не призводить до загострення проблеми знецінення грошей у перспективі лише за умов перетворення заощаджень в інвестиції та зростання товарної маси. Отже, забезпечення збалансованості грошового ринку й вилучення певного обсягу грошової маси з обігу на основі використання депозитних складових або державних цінних паперів як антиінфляційних заходів є ефективним лише тоді, коли у перспективі зростатиме товарне покриття грошової маси. Досягти цього можна на основі подальшого перерозподілу фінансових ресурсів та перетворення грошей у виробничу форму капіталу. Чи в змозі наша банківська система забезпечити такий перерозподіл і завдяки лише монетарним заходам досягти макроекономічної рівноваги?

Таблиця 3. Порівняльний аналіз монетарних показників США та України

За станом на кінець 2004 року ¹		
Показники	США, млрд. доларів США	Україна, млрд. грн.
Наявна грошова маса в обігу		
Гроші поза банками (M0)	696.9	42.3
Грошова маса (M1)	1 373.5	67.1
Грошова маса (M2)	6 430.7	125.5
Грошова маса (M3)	9 450.5	125.8
Резервні кошти банків — (R)	46.8	11.4
Грошова база (Mh)	758.6	53.8
M0/Mh	0.92	0.79
Мультиплікатор грошової бази M1/Mh	1.81	1.25
Мультиплікатор грошової бази M2/Mh	8.48	2.33
Мультиплікатор грошової бази M3/Mh	12.45	2.34
Швидкість безготівкового грошового обігу: ВВП/M2	1.86	1.95
Монетизація ВВП: M3/ВВП, %	78.8	32.02

¹ Обчислено за даними: Federal Reserves Statistical Release. H3 (502); H6 (508) Release date: December 30, 2004; October 20, 2005 //www.federalreserve.gov; Бюлетень Національного банку України. — 2005. — № 8. — С. 32, 47, 50.

Таблиця 4. Структура грошової бази США за станом на кінець 2004 року

Показники	Млрд. дол. США
Резерви депозитних установ, усього (Reserves of depository institutions, total)	46 798
Запозичення депозитних установ із ФРС (Borrowing of depository institutions from the Federal Reserve, seasonal)	52
Загальні резерви депозитних установ, усього	46 850
з них:	
— безготівкові обов'язкові резерви (Reserves balances with F.R.Banks)	12 047
— обов'язкові резерви готівкою (Vault cash used to satisfy required reserves)	34 803
Готівкові кошти, усього:	709 358
з них:	
— гроші поза банками (Currency)	696 900
— залишки готівки у сховищах банків (Vault cash surplus)	12 458
Грошова база (Monetary base)	756 208
Грошова база (відкоригована) (Monetary base (adjusted for changes in reserve requirements))	758 601

Складено за даними: Federal Reserves Statistical Release. H3 (502); H6 (508) Release date: October 20, 2005 //www.federalreserve.gov.

Таблиця 5. Розміщення грошової маси у 1993 — 2005 рр.¹

Показники	1993 р.	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.
Кошти суб'єктів господарювання,* млн. грн.	323	2 208	3 672	3 914	4 052
у тому числі:					
— строкові кошти	133	1 237	882	896	983
— кошти до запитання	190	971	2 790	3 018	3 069
Кошти фізичних осіб, млн. грн.	159	1 021	3 153	5 049	7 830
з них:					
— заощадження*	30	214	615	1 231	2 305
у тому числі:					
— строкові кошти	14	118	310	747	1 554
у % до загального обсягу коштів фізичних осіб	8.81	11.56	9.83	14.80	19.85
у % до загального обсягу заощаджень	46.67	55.14	50.41	60.68	67.42
— кошти до запитання	16	96	305	484	751
у % до загального обсягу коштів фізичних осіб	10.06	9.40	9.67	9.59	9.59
у % до загального обсягу заощаджень	53.33	44.86	49.59	39.32	32.58
Коефіцієнт концентрації коштів у населення (Кн) — обсяги коштів фізичних осіб порівняно з обсягами грошової маси МЗ	Немає даних	Немає даних	0.45	0.54	0.62
Питома вага заощаджень у загальному обсязі коштів фізичних осіб, %	18.87	20.96	19.51	24.38	29.44
Строкові кошти (Дс), млн. грн.	147	1 355	1 192	1 643	2 537
Кошти до запитання (Дз), млн. грн.	206	1 067	3 095	3 502	3 820
Коефіцієнт депонування простий (Кд₁) — співвідношення обсяг готівки в обігу та обсяг коштів до запитання: $Kd_1 = MO/D_3$	0.62	0.74	0.85	1.15	1.61
Коефіцієнт депонування розширений (Кд₂) — співвідношення обсяг готівки в обігу та обсяг строкових коштів і коштів до запитання: $Kd_2 = MO/(D_3+D_с)$	0.36	0.33	0.61	0.79	0.96
Коефіцієнт ресурсної ваги (Кдв) — обсяги строкових коштів порівняно з МЗ: $Kдв = D_с/MЗ$	Немає даних	Немає даних	0.17	0.18	0.20
Резервні кошти банків — (R), млн. грн.	182	763	960	848	926
Коефіцієнт резервування (Кг): $Kг = R/(D_3+D_с)$	0.52	0.32	0.22	0.16	0.15
Грошовий мультиплікатор — $m_2: m_2 = (1 + Kд_2)/(Kд_2 + Kг) = M2/Mh$	1.55	2.07	1.93	1.88	1.77
Грошовий мультиплікатор — $m_3: m_3 = M3/Mh$	1.79	2.11	1.96	1.92	1.78
Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб, млн. грн.	353	2 422	4 287	5 145	6 357
Коефіцієнт мобілізації коштів банківською системою (Км) — зобов'язання банків за коштами суб'єктів господарювання та фізичних осіб порівняно з ВВП, %	23.80	20.12	7.86	6.31	6.81

¹Обчислено за даними: Бюлетень Національного банку України. — 2005. — № 10. — С. 30, 34, 48—52, 100—101; Бюлетень Національного банку України. — 1998. — № 12. — С. 131; Основні засади грошово-кредитної політики на 2005 рік. — К.: НБУ, 2004. — С. 18.

*На основі даних про зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб (у національній та іноземній

Таблиця 6. Окремі показники діяльності банківської системи України у 1993—2005 рр.¹

Показники	1993 р.	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.
Норматив обов'язкового резервування коштів банків у НБУ на кінець періоду, %	25	15	15	15	15
Облікова ставка НБУ (середньозважена річна), %	190.0	225.9	131.0	62.3	24.6
Процентна ставка рефінансування банків НБУ (середньозважена річна за всіма інструментами), %	68.5	124.9	82.1	51.8	25.2
Процентні ставки банків у національній валюті, %:					
за кредитами	221.1	201.7	107.1	77.0	49.1
за депозитами	187.3	171.0	61.2	34.3	18.2
Вимоги банків за наданими кредитами, млн. грн.	406	1 558	4 078	5 452	7 295
у відсотках до попереднього періоду	1 500 разів	400 разів	262	134	134
Темпи зростання номінальної кредитної маси порівняно з темпами зростання ВВП у фактичних цінах, %	17.48	5.19	2.98	1.49	1.38

¹Складено за даними: Бюлетень Національного банку України. — 2005. — № 10. — С. 30, 34, 48—49, 70.

	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р. (серпень)
	5 160	7 837	11 958	14 336	18 413	29 221	41 348	50 942
	1 039	1 535	2 700	4 051	5 501	10 908	15 822	21 625
	4 121	6 302	9 258	10 285	12 912	18 313	25 526	29 316
	10 276	13 903	19 590	30 822	45 771	65 548	83 996	113 475
	3 119	4 319	6 780	11 338	19 302	32 396	41 611	59 585
	2 256	3 031	4 661	8 175	14 301	25 204	33 699	45 684
	21.95	21.80	23.79	26.52	31.24	38.45	40.12	40.26
	72.33	70.18	68.75	72.10	74.09	77.80	80.99	76.67
	863	1 287	2 119	3 163	5 001	7 192	7 912	13 901
	8.40	9.26	10.82	10.26	10.93	10.97	9.42	12.25
	27.67	29.80	31.25	27.90	25.91	22.20	19.01	23.33
	0.65	0.63	0.61	0.67	0.71	0.69	0.67	0.69
	30.35	31.07	34.61	36.79	42.17	49.42	49.54	52.51
	3 295	4 566	7 361	12 226	19 802	36 112	49 521	67 309
	4 984	7 589	11 377	13 448	17 913	25 505	33 438	43 217
	1.44	1.26	1.12	1.45	1.48	1.30	1.27	1.25
	0.86	0.79	0.68	0.76	0.70	0.54	0.51	0.49
	0.21	0.21	0.23	0.27	0.31	0.38	0.39	0.41
	1 444	2 395	3 966	3 561	4 334	6 928	11 378	14 615
	0.17	0.20	0.21	0.14	0.11	0.11	0.14	0.13
	1.79	1.81	1.88	1.96	2.08	2.37	2.33	2.40
	1.82	1.84	1.92	1.98	2.11	2.37	2.34	2.41
	8 278	12 156	18 738	25 674	37 715	61 617	82 959	110 527
	8.07	9.32	11.02	12.57	16.70	23.05	24.06	28.54**

валюти) // Бюлетень Національного банку України. — 2005. — № 10. — С. 99—101.

** З огляду на прогнозний обсяг номінального ВВП на 2005 рік: Основні засади грошово-кредитної політики на 2005 рік. — К.: НБУ, 2004. — С. 18.

	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р. (серпень)
	17	17	15	6—14	0—12	0—12	6—7	6—7
	61.6	50.0	30.6	19.7	9.5	7.0	7.5	9.4
	52.7	44.0	29.6	20.2	9.2	8.0	16.1	14.7
	54.5	53.4	40.3	31.9	24.8	17.7	17.3	15.2
	22.3	20.7	13.5	11.2	7.8	8.0	7.8	8.3
	8 873	11 787	19 574	28 373	42 035	67 835	88 579	118 510
	122	133	166	145	148	161	131	134
	1.24	1.33	1.57	1.33	1.41	1.47	1.16	1.30

На наш погляд, потрібно на державному рівні розробити та реалізувати комплекс заходів щодо фінансової підтримки реального сектору, вдосконалення контролю за фінансовими потоками, забезпечення фінансової стабілізації економіки. Слід зауважити, що фінансову стабілізацію іноді помилково ототожнюють із досягненням певного рівня інфляції. Це породжує гіпертрофоване сприйняття ролі Національного банку та банківської системи в цілому у досягненні цієї мети. Але, за точнішим визначенням, *фінансова стабілізація передбачає забезпечення стійкості бюджетної системи, надійності банківського сектору та різних сегментів фінансового ринку, функціонування нормального грошового обігу, досягнення стійкого фінансового стану підприємств*. А отже, реалізація грошово-кредитної політики Національним банком становить лиш одну зі складових економічної політики держави. □

Література

1. Аверченко А.В., Сильвестров С.Н., Пузановский А.Г. и др. *К вопросу о безналичном денежном обращении в России* // *Банковское дело*. — 2002. — № 4. — С. 2—9.

2. Абалкин Л. *Экономические реалии и абстрактные схемы (о концептуальных основах монетаристской программы финансовой стабилизации)* // *Вопросы экономики*. — 1996. — № 12. — С. 13—20.

3. Бажан А.И. *Денежно-кредитная политика: неудачное заимствование западной модели* // *Банковское дело*. — 2003. — № 6. — С. 2—7.

4. Захаров В.С. *Денежно-кредитная политика: практические аспекты* // *Банковское дело*. — 2002. — № 1. — С. 2—3.

5. *Бюлетень Національного банку України*. — 1998. — № 12.; 2005. — № 10.

6. *Бюлетень банковской статистики*. — 2005. — № 1. — С. 6, 42—43.

7. Міщенко В.І., Науменкова С.В. *Монетарні трансмісійні механізми та їх вплив на забезпечення відтворювальних процесів в економіці України* // *Стратегія монетарної політики: проблеми вибору та застосування. Матеріали науково-практ. конференції*. — К.: Національний банк України. — 2002. — С. 64—70.

8. Науменкова С.В. *Проблеми сбалансованості денежного рынка Украины*. — К.: Наукова думка, 1997. — 56 с.

9. *Основні засади грошово-кредит-*

ної політики на 2005 рік. Затверджено рішенням Ради Національного банку України від 10 вересня 2004 р. № 17. — К.: Національний банк України, 2004. — 30 с.

10. *Основні засади грошово-кредитної політики на 2006 рік. Затверджено рішенням Ради Національного банку України від 9 вересня 2005 р. № 17* // *Інвестиційна газета. Нормативна база*. — № 45. — С. 27—30.

11. Савлук М., Сугоняко О. *Чи вистачає грошей економіці України?* // *Вісник Національного банку України*. — 1997. — № 4. — С. 19—21.

12. Ющенко В. *Проблема ремонетизації економіки України* // *Вісник Національного банку України*. — 1997. — № 6. — С. 3—20.

13. Ющенко В. *Формування пропозиції грошей в Україні* // *Вісник Національного банку України*. — 1997. — № 8. — С. 3—12.

14. www/cbr.ru/statistics.

15. *Federal Reserves Statistical Release. H3 (502); H6 (508) Release date: December 30, 2004; October 20, 2005* // www.federalreserve.gov.

16. *World Bank Development Report 1989*. — Wash.: World Bank, 1989. — 357 p.

Вітаємо! /

Будівлі Української академії банківської справи у Сумах — класика вітчизняної архітектури

20 грудня у клубі Кабінету Міністрів України відбулося вручення Державної премії України в галузі архітектури 2005 року.

Серед кращих будівель нашої держави цілком заслужено було названо й комплекс споруд Української академії банківської справи НБУ (Суми). Відповідно до Указу Президента України від 26 липня 2005 року № 1133/2005 “Про присудження державних премій України в галузі архітектури 2005 року” на підставі подання Комітету із Державної премії України в галузі архітектури високі державні нагороди за архітектуру комплексу будівель Української ака-

демії банківської справи в місті Сумах вручено УХАНЮ Володимиру Миколайовичу — архітекторові, керівникові авторського колективу, КРАВЦОВУ Андрію Володимировичу, МАЙОРНИКОВУ Герману Григоровичу (помертню), ТРЕГУБОВУ Владимиру Ігоревичу — архітекторам, БІРЧЕНКУ Миколі Вікторовичу, ШВЕЦЮ Юрію Павловичу — інженерам-будівельникам, ЄПІФАНОВУ Анатолію Олександровичу — ректорові Української академії банківської справи, СТЕЛЬМАХУ Володимиру Семеновичу — Голові Національного банку України.

Вітаємо Вас! Нових звершень і перемог у новому році!

З роси і з води!

Диплом про вручення державної відзнаки.

Нагорода “Державна премія України в галузі архітектури 2005 року”.

Під час вручення Державної премії України в галузі архітектури за 2005 рік. Міністр будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства Павло Качур нагороджує Голову Національного банку України В.С.Стельмаха та ректора Української академії банківської справи А.О.Єпіфанова.

Завершився конкурс на кращий річний звіт банку

13 грудня 2005 року в конференц-залі столичного готелю "Редісон" відбулася урочиста церемонія нагородження переможців конкурсу на кращий річний звіт та веб-сайт, що проводився серед українських банків.

Минулого року Міжнародна фінансова корпорація (IFC) за участі "Української інвестиційної газети" провела у рамках проекту "Корпоративне управління в банківському секторі України" конкурс на кращий річний звіт за попередній рік та на кращий веб-сайт банку.

На запрошення оргкомітету відгукнулися 28 українських комерційних банків. Їх річні звіти та веб-сайти розглядала конкурсна комісія, до складу якої входили представники IFC, PriceWaterhouseCoopers, KPMG, Ernst & Young, Deloitte, а також працівники українських засобів масової інформації, що спеціалізуються на фінансово-банківській тематиці, — Інтерфаксу, "Української інвестиційної газети" та журналу "Вісник Національного банку України".

Серед основних критеріїв, за якими оцінювались річні звіти, — зміст і повнота розкриття фінансової інформації; якість її подання; оригінальність, дизайн та поліграфія звіту. Додаткові бали надавалися за наявність аудиторських звітів, що не містили зауважень, зокрема за звіт чи висновок, наданий так званою Великою четвіркою

Керівник діяльності IFC в Україні Олена Волошина вручає дипломи та призи переможцю конкурсу працівниці прес-служби Укрсиббанку Людмилі Горюновій (ліворуч).

(PWC, KPMG, E&Y, Deloitte&Touche); за розкриття кінцевих власників банку; за наявність і повноту інформації про порядок заохочення та суми винагород керівництву банку; про структуру власності фінансово-промислової групи, до якої входить банк.

Оцінюючи веб-сайти, конкурсна комісія, окрім змісту і повноти розкриття інформації, брала до уваги також їх мовну політику, дизайн, навігацію та інші параметри.

На останньому етапі конкурсу лідерами виявилися банк "Надра", Перший український міжнародний банк, ТАС-Комерцбанк та Укрсиббанк.

Після ретельного вивчення всіх поданих на конкурс матеріалів переможцем за обома номінаціями — кращий Річний звіт банку за 2004 рік та кращий веб-сайт банку — визнано Укрсиббанк.

Організатори конкурсу сподіваються, що він проводитиметься в Україні постійно, а кількість його учасників щороку зростатиме.

Вітаємо! /

АТ "Кредитбанк (Україна)" переміг у всеукраїнському конкурсі "Кращий вітчизняний товар року"

Нещодавно у Києві в Національному комплексі "Експоцентр України" в рамках загальнодержавної виставкової акції "Барвіста Україна" відбувся заключний етап Всеукраїнського конкурсу-виставки "Кращий вітчизняний товар року". У номінації "Банківські, страхові, фінансові послуги" переміг Центр сприяння залученню іноземних інвестицій та розвитку малого і середнього бізнесу АТ "Кредитбанк (Україна)".

Всеукраїнський конкурс-виставка "Кращий вітчизняний товар року" проводився з метою прискорення науково-технічного і технологічного оновлення виробництва, підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції та її популяризації. У виставці взяли участь майже 600 підприємств, організацій і банків зі всіх областей України, Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя. Сотні учасників і гостей виставки з невідомим інтересом ознайомилися з однією з найбільших її експозицій, яку презентував АТ "Кредитбанк (Україна)". Серед зацікавлених

відвідувачів був, зокрема, міністр будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України Павло Качур, який попросив подати на

розгляд міністерства пропозиції банку щодо активізації і здешевлення вартості будівництва житла.

Конкурсна комісія виставки відзначила високу якість рівня послуг, які надає Центр сприяння залученню іноземних інвестицій та розвитку малого і середнього бізнесу АТ "Кредитбанк (Україна)", і визнала його переможцем у номінації "Банківські, страхові, фінансові послуги" та нагородила дипломом конкурсу "Кращий вітчизняний товар року".

Олексій Хміль,

прес-секретар АТ "Кредитбанк (Україна)".

**Яніна
Белінська**

Докторант Державної установи Інституту економіки і прогнозування Національної академії наук України. Кандидат економічних наук

Проаналізувавши тенденції розвитку української системи валютного регулювання протягом останніх років, автор окреслює коло необхідних змін в економіці та фінансовому секторі для безпечної лібералізації валютного регулювання міжнародного руху капіталів. На його думку, в умовах недостатнього розвитку фінансової системи та низької монетизації української економіки передусім необхідно провести комплексну лібералізацію внутрішньої валютно-фінансової сфери, що дасть змогу сформувати сприятливе економічне та регулятивно-правове середовище для здійснення валютних операцій, посилити ринкові засади курсоутворення, створити сприятливі передумови для лібералізації потоків капіталу.

Дослідження

Можливості і наслідки валютно-фінансової лібералізації в Україні

Удосконалення системи валютного регулювання — одне з найважливіших завдань, які постають у процесі інтеграції України у світове господарство. Сучасна парадигма глобалізації ґрунтується на пріоритетності лібералізації валютно-фінансових відносин як однієї з базисних характеристик нової глобальної економіки. Водночас негативні наслідки лібералізації руху капіталів, які стали одним із факторів розгортання світової валютно-фінансової кризи у 1997—1999 рр., зумовили зміщення акцентів в оцінках лібералізації з обґрунтування її переваг до ретельного перегляду недоліків.

Нині все більше фахівців схиляється до думки, що застосування окремих валютних обмежень для стримування дестабілізуючих потоків іноземного капіталу є необхідним і виправданим, передусім у трансформаційних економіках. Так, західні науковці М.Клейн (M. Klein) та Дж.Олівей (G. Olivei) у своїй праці “Лібералізація руху капіталів, фінансовий розвиток та економічне зростання” [5] стверджують, що у більшості провідних індустріальних країн існує істотний позитивний зв’язок між лібералізацією валютного регулювання та прискоренням темпів економічного зростання.

Однак у країнах із трансформаційною економікою даний зв’язок значно слабший. Дослідники пояснюють це тим, що для поширення позитивного ефекту лібералізації потрібен певний час.

З їхнім висновком не погоджуються фахівці МВФ та Національного бюро економічних досліджень (NBER) М.Д.Чін (M.D.Chinn), Г.Іто (H.Ito) [6], С.Артега (S.Arteta), Б.Ейчемгрін (B.Eichengreen), К.Уїплож (C.Wyplosz) [7], М.Коуз (M.Kose) і Е.Прасад (E.Prasad) [8]. Здійснивши порівняльний аналіз економічних та інституційних особливостей країн, у яких темпи економічного зростання після лібералізації контролю за рухом капіталів прискорилися, вони вста-

новили: позитивний зв’язок між фінансовою відкритістю та економічним розвитком може проявитися лише в країнах із розвинутим правовим та інституційним середовищем. У країнах із трансформаційною економікою негативні наслідки неконтрольованого переміщення іноземних капіталів домінуватимуть над їхнім позитивним впливом.

Представники російської експертної групи, до складу якої входять В.Г.Вороніна, О.В.Диннікова, В.Г.Котова та інші, за результатами аналізу досвіду лібералізації руху капіталів дійшли висновку про передчасність масштабної лібералізації капітальних потоків у трансформаційних економіках із недостатньо розвинутою фінансовою системою, до яких належить і Росія [1, 2, 3]. На їхню думку, введення в дію окремих норм і положень російського Закону “Про валютне регулювання і валютний контроль”, які створюють виключно ліберальні умови для здійснення операцій валютного обміну та операцій, пов’язаних із рухом капіталів, не сприяє ні забезпеченню стабільності російського валютного ринку, ні зміцненню позицій Росії на світових ринках капіталу.

Українські вчені, аналізуючи окремі аспекти лібералізації валютно-фінансових відносин, також вважають за доцільне дотримуватися поступовості і виваженості у її проведенні. Зокрема, ґрунтовний розгляд передумов та наслідків переходу до гнучкого обмінного курсу в Україні фахівцем НБУ О.Петриком [4] переконливо засвідчив, що найсприятливішим монетарним режимом із точки зору макроекономічної стабільності є поступовий рух у напрямі запровадження інфляційного таргетування. У період підготовки необхідних технічних умов до такого переходу обмінний курс поступово позбавлятиметься ролі основного інструменту монетарної політики в Україні, що відповідає потребам реальної економіки. Водночас перехід до більшої

гнучкості обмінного курсу як початкового етапу лібералізації контролю за рухом капіталів є однією із фундаментальних запобіжних дій проти можливих валютних і фінансових криз.

Складність і суперечливість процесу лібералізації валютно-фінансових відносин спонукає до детального дослідження її позитивних і негативних наслідків, визначення макрофінансових передумов, необхідних для її успішної реалізації. Лише на цій основі можна буде науково обґрунтувати доцільність і послідовність лібералізації валютного регулювання в Україні.

Лібералізація валютного регулювання — це поступове зняття валютних обмежень на поточні та фінансові операції платіжного балансу¹, а також зменшення втручання центрального банку та органів влади у функціонування валютного ринку. В процесі лібералізації інструменти прямого валютного регулювання поступово заміщуються непрямими важелями, які діють опосередковано — через вплив на поведінку суб'єктів валютно-фінансових відносин. За своєю суттю лібералізація валютного регулювання є принципом проведення валютної політики на певному етапі розвитку країни.

В економічній літературі за сферою охоплення виділяють *внутрішню і зовнішню лібералізацію* [9, р. 2; 10, р. 37]. У процесі внутрішньої лібералізації знімаються бар'єри, що заважають міжгалузевому перетіканню капіталів, створюються ефективні механізми акумулювання заощаджень та їх перетворення в інвестиції, удосконалюються інструменти валютного та грошово-кредитного регулювання, стимулюється розвиток фінансових ринків. Так, проведення внутрішньої лібералізації в Колумбії протягом 1993—1998 рр. передбачало лібералізацію зовнішньої торгівлі, пом'якшення контролю за процентними ставками, запровадження прозорих процедур регулювання грошової маси

в обігу, звуження валютного коридору з метою гальмування темпів інфляції, спрощення порядку створення, регулювання та ліквідації філій іноземних банків з одночасним посиленням державного контролю та нагляду за банківською діяльністю, перехід до нової концепції фінансування, в якій акцентувалося на забезпеченні фінансових потреб держави за рахунок внутрішніх позик, а приватного сектора — шляхом зовнішніх запозичень.

При зовнішній лібералізації знімаються обмеження на проведення валютних операцій із капіталом. Це полегшує доступ суб'єктів господарювання до ресурсів світових фінансових ринків, створює сприятливі умови для здійснення іноземних інвестицій і діяльності транснаціональних корпорацій.

Основним завданням державної політики у сфері валютного регулювання руху капіталів є досягнення балансу між перевагами та ризиками валютно-фінансової лібералізації з урахуванням особливостей економіки окремої країни.

Переваги лібералізації:

- розширення можливостей національних установ та організацій у здійсненні зовнішніх запозичень;

- активізація припливу прямих іноземних інвестицій;

- прихід на фінансові ринки іноземного банківського капіталу, що збільшує пропозицію кредитних ресурсів і сприяє зниженню їх вартості;

- стимулювання розвитку фінансових ринків і сектору небанківських фінансових посередників;

- удосконалення інфраструктури валютного ринку, розвиток і поширення валютних деривативів та інструментів страхування від валютних ризиків;

- посилення ринкових засад процесу курсоутворення;

- зменшення трансакційних витрат учасників зовнішньоекономічної діяльності завдяки усуненню потреби пошуку шляхів обходу валютних обмежень.

Серед *ризиків* відміни валютного контролю за рухом капіталів зазначимо:

- можливість раптової “втечі” капіталу внаслідок зміни очікувань інвесторів;

- істотні коливання обмінного курсу національної валюти під впливом неконтрольованого переміщення іноземних капіталів, що обмежує можливості центрального банку проводити автономну монетарну політи-

ку та утруднює його контроль за станом монетарної сфери;

- підвищення реального ефективного обмінного курсу та прискорення темпів внутрішньої інфляції в ситуації потужного припливу капіталу, який тисне у напрямі зміцнення національної валюти й зумовлює збільшення грошової маси в обігу внаслідок викупу іноземної валюти до міжнародних резервів;

- погіршення стану державних фінансів у результаті активної стерилізації великих обсягів припливу іноземного капіталу. Втрати держави в особі центрального банку в цій ситуації пов'язані з різницею між процентними ставками, що сплачуються за фінансовими інструментами зв'язування грошової маси (в Україні — депозитні сертифікати), та світовими процентними ставками. Фактично це означає вищу вартість іноземної валюти, купленої до міжнародних резервів, і кредитування уряду країни, валюта якої купується. В Бразилії, наприклад, середньомісячні обсяги припливу іноземних капіталів на рівні 970 млн. доларів США зумовили зміну профіциту бюджету в розмірі 1.3% від ВВП у 1994 році його дефіцитом у 5% від ВВП в 1995 році. У Чилі, за експертними оцінками, втрати від активної стерилізації щорічно становили 1% від ВВП протягом 1990-х років [9, р. 45—47].

Переплетіння переваг і ризиків валютної лібералізації зумовлює суперечливість її впливу на економічний розвиток країни. Світовий досвід переконує, що для нівелювання негативних проявів лібералізації терміни її проведення повинні відповідати швидкості виникнення й утворення необхідних для неї валютно-фінансових і макроекономічних передумов.

Ключовими *макроекономічними передумовами лібералізації* визнано такі:

- **розбудова та зміцнення банківського сектору**, мета якої — підвищення рівня капіталізації та фінансової стійкості національних банків. Це дасть їм змогу витримати вищу конкуренцію, коли на внутрішні фінансові ринки прийдуть філії іноземних банків, які забезпечують вищу якість обслуговування та нижчу вартість банківських послуг;

- **зближення рівнів внутрішніх і світових процентних ставок**. Це дає змогу запобігти небажаному припливу короткострокових (до одного року) спекулятивних капіталів і тому є важливою запорукою збереження стабіль-

¹ До операцій із капіталом, що підпадають під дію Кодексу лібералізації, прийнятого у 1961 році, належать: прямі інвестиції та їх ліквідація, операції з нерухомістю та цінними паперами, що обертаються на ринку довгострокового позичкового капіталу, операції грошового ринку з оборотними кредитно-грошовими інструментами та незабезпеченими вимогами, а також з іншими допоміжними (резервними) фінансовими інструментами, операції з інструментами колективного інвестування, комерційні та фінансові кредити, операції застави та гарантування, депозити, операції з іноземною валютою, страхування життя, операції з капіталом приватних осіб, фізичне переміщення капіталівних активів, реалізація заблокованих активів [15].

ності монетарної сфери у період проведення валютної лібералізації;

— **підвищення рівня монетизації економіки.** За експертними оцінками, тільки за монетизації у 47.58% може бути досягнуто відчутне посилення ролі іноземних інвестицій у забезпеченні процесів економічного зростання [11, р. 13—14]. За нижчих значень монетизації гальмується розвиток валютно-фінансового сектору, стримується зростання абсорбуючої здатності фінансового ринку та створення ефективних механізмів розподілу фінансових ресурсів, що унеможливило ефективне використання іноземних інвестицій;

— **недопущення значного дефіциту державного бюджету і проведення виваженої фіскальної політики.** Особливо небезпечним у період лібералізації є фінансування дефіциту бюджету за рахунок розміщення державних цінних паперів серед нерезидентів, що стимулює додатковий приплив іноземного капіталу переважно спекулятивного характеру;

— **забезпечення високої норми інвестицій.** Наприклад, у Японії 1971 року перед відмовою від жорсткої прив'язки обмінного курсу єни до долара США, яка підтримувалася протягом двох десятиріч, питома вага заощаджень у ВВП досягла 29.9—34.1%, а норма інвестицій — 30.2—35.1% від ВВП. У Китаї, який у липні 2005 року ревальював юань на 2% (вперше з 1996 року), ці показники протягом першої половини 1990-х років становили відповідно 39.9% та 38.5% від ВВП, а в другій половині 1990-х років досягли відповідно 40.7% та 38.5%. Середньорічні темпи економічного зростання у цих країнах коливалися в межах 10%, рівень інфляції істотно знизився. Тим не менш після переходу до гнучкого обмінного курсу уряд Японії активно підтримував експортне виробництво за рахунок проведення м'якої монетарної та бюджетної політик. У 1972 році, наступному після відміни прив'язки єни, державні витрати зросли на 22%, що забезпечило приріст експорту у четвертому кварталі 1972 року на 15.7% [16, р. 38].

Важливим кроком на шляху лібералізації валютного регулювання є підвищення гнучкості обмінного курсу. Це не обов'язково означає перехід до режиму вільного плавання, але передбачає посилення ринкових засад у процесі формування обмінного курсу, що сприятиме адаптації економічної системи до впливу зростаючих потоків іноземного капіталу, підготує економічних

агентів до роботи в умовах фінансової відкритості, спонукатиме їх уважніше ставитися до необхідності страхування від валютних ризиків.

Що стосується послідовності проведення валютної лібералізації, то зняття обмежень на здійснення прямих іноземних інвестицій повинно передувати лібералізації руху короткострокового капіталу, а пом'якшення валютного контролю за впливом та припливом капіталів доцільно здійснювати з огляду на стан платіжного балансу, рівень золотовалютних резервів, обсяги зовнішньої заборгованості країни та ситуацію на світових фінансових ринках. В окремих країнах залежно від стану зазначених показників відповідним чином коригувався порядок лібералізації контролю за рухом капіталів. Наприклад, у Таїланді лібералізація припливу іноземних капіталів (1985—1986, 1990—1995 рр.) передувала зняттям обмежень на відплив капіталів (1990—1992 рр., 1994 р.); таким же порядком лібералізації руху капіталів був у Індії. Натомість у Бразилії протягом 1993—1997 рр. та в Чилі у 1999 році зберігалися жорсткі обмеження на приплив іноземного капіталу за досить ліберального порядку його виведення з країни [12, р. 11].

Отже, досвід країн із трансформаційною економікою (зокрема, Малайзії, Іспанії, Таїланду, Румунії, Росії, Венесуели тощо) свідчить: у малій відкритій економіці, якою є й українська, найефективніша валютна політика — поєднання лібералізації регулювання руху валютних цінностей за окремими статтями платіжного балансу зі збереженням вибіркового валютного контролю щодо обсягів і структури таких видів короткострокових іноземних капіталів, які мають боргову природу, а саме: портфельних інвестицій та депозитів нерезидентів, розміщених у національних банках, а також зовнішніх запозичень національних підприємств і банків (див. таблицю). Застосування цих обмежень спрямоване на збереження макрофінансової стабільності шляхом компенсації зменшення прямого державного втручання у функціонування валютної сфери посиленням державного контролю за спекулятивними потоками капіталів і процесами поширення нових фінансових інструментів. При цьому перевага надається формам валютного регулювання, спрямованим на економічне дестимулювання, а не на адміністративну забороною окремих видів валютних опе-

рацій. Це дає змогу впливати на функціонування валютного ринку, не руйнуючи його механізмів. До них належать насамперед резервування та встановлення "податку Тобіна".

Можливість прискорити завдяки валютній лібералізації розвиток валютно-фінансової сфери країни, створити умови для оптимальнішого розподілу фінансових ресурсів у найефективнішій сфері економічної діяльності, послабити залежність динаміки інвестиційного процесу від обсягу внутрішніх заощаджень набуває особливо великого значення в умовах обмеженості власних фінансових ресурсів українських підприємств і недостатності бюджетних коштів для забезпечення структурних змін в економіці. Водночас вагомість негативних проявів лібералізації спонукає до вельми обережного просування у цьому напрямі.

В Україні протягом останніх років валютне регулювання було спрямоване на запобігання відпливу капіталів та залучення в країну іноземних інвестицій. За даними Держкомстату, обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну на 1 липня 2005 року сягнув 9 039 млн. доларів США, що становить лише 190.6 доларів на одного мешканця країни (для порівняння: у країнах Східної Європи обсяги ПІІ на одного мешканця коливаються від 3 603 доларів у Чехії до 1 191 долара у Польщі). Хоча майже 10 570 українських підприємств мають у своїх активах іноземні інвестиції, частка ПІІ у фінансуванні нагромадження їх капіталу є незначною і становить приблизно 5% [13]. Такі невеликі обсяги ПІІ свідчать про низьку привабливість інвестиційного клімату в Україні. Це зумовлюється високою мінливістю регулятивного та операційного середовища, слабкою диверсифікацією економіки, складною політичною ситуацією, низьким рівнем корпоративного управління та фундаментальною слабкістю української фінансової системи.

Проте обсяги відпливу капіталу з України були досить значними. За оцінками Державної податкової адміністрації України, з 1996 до 2001 року з України вивезено близько 20 млрд. доларів, а експерти НБУ вважають, що швидкість відпливу абсолютної ліквідності з країни становить близько 2 млрд. доларів за рік [14]. Приблизні масштаби відпливу капіталів "сірими" каналами протягом 2002 року — I півріччя 2005 року демонструє сальдо за статтею платіжного балансу "Помилки та упу-

Поширені інструменти регулювання руху капіталів у зарубіжних країнах і в Україні

Зарубіжні країни	Україна
Вимога щодо обов'язкового продажу валюти експортерами (діє у 75 країнах — членах МВФ, зокрема, у Бразилії, Китаї, Малайзії, Таїланді, Кіпрі, Росії, Білорусі тощо)	Вимога щодо обов'язкового продажу валюти експортерами скасована у квітні 2005 року
Заборона на купівлю нерезидентами державних і корпоративних цінних паперів із терміном погашення до 1 року (Малайзія, Кенія)	Наказом Мінфіну України № 413 запроваджено порядок контролю Національним банком України за дотриманням обсягу набуття нерезидентами у власність ОВДП з метою недопущення проведення нерезидентами операцій в обсягах, що перевищують встановлені обмеження
Заборона на укладення національними банками форвардних угод і валютних свопів із нерезидентами (Малайзія), запровадження жорстких регуляторних вимог до їх здійснення (у Таїланді, наприклад, банки повинні щоденно звітувати про обсяги валютних свопів і форвардних операцій із нерезидентами)	Із вересня 2005 року комерційним банкам дозволено проводити форвардні операції з іноземною валютою
Використання спеціальних рахунків при здійсненні певних операцій із капіталом (Росія)	Відсутнє
Асиметричні ліміти на відкриту позицію* банків в іноземній чи національній валютах (довга позиція в іноземній валюті та коротка — в національній обмежуються, коли загрожують вплив капіталів і девальвація національної валюти, тоді як довга позиція у національній валюті і коротка — в іноземній контролюються під час активного припливу капіталів і високої вірогідності ревальвації валюти)	Відповідно до постанови Правління НБУ № 290: — загальна довга відкрита валютна позиція не повинна перевищувати 15%; — загальна коротка відкрита валютна позиція має бути не більшою 10%; — ліміт довгої (короткої) відкритої позиції у неконвертованій валюті — 5% на розсуд банку; — ліміт довгої (короткої) відкритої позиції за операціями форвард — не більше 10%
Резервування , що застосовується для зниження привабливості окремих видів валютних операцій шляхом зменшення їх дохідності: — встановлення підвищених резервних вимог при формуванні резерву під кредитні ризики за короткостроковими кредитно-депозитними операціями з нерезидентами (від 7% у Таїланді до 100% в Іспанії у 1992 році); — запровадження вимоги до банку зберігати на безпроцентному рахунку в центральному банку до 100% розміру відкритої позиції в іноземній валюті	Запроваджено тимчасовий (на півроку) порядок резервування: банки, що отримують кредити від нерезидентів на термін до 180 днів, зобов'язані здійснювати резервування в НБУ 20% від обсягу кредиту на термін операції, але не менш як на 10 днів. Постановою Правління НБУ № 210 від 10.06.2005 р. запроваджено підвищені вимоги до формування резерву під кредитні ризики за операціями в іноземній валюті, що проводяться на міжбанківському ринку
“Податок Тобіна” на репатріацію прибутків або на операції продажу валюти, депозити нерезидентів та надані їм національними банками кредити, окремі види портфельних і прямих іноземних інвестицій (Малайзія, Бразилія, Чилі, Колумбія тощо)	Відсутній
Адміністративні методи стримування відпливу/припливу капіталів: запровадження порядку обов'язкового отримання від Міністерства фінансів або центрального банку дозволу на проведення окремих видів операцій з капіталом	Відсутні

* Співвідношення вимог та зобов'язань банку в іноземній валюті визначає його валютну позицію. Якщо вони збігаються, валютна позиція вважається **закритою**, в інших випадках — відкритою. Відкрита валютна позиція є **короткою**, якщо пасиви і зобов'язання у проданій валюті перевищують активи і вимоги за нею, і **довгою**, якщо активи і вимоги у купленій валюті перевищують пасиви та зобов'язання.

Джерело: нормативні акти Національного банку України та Міністерства фінансів України; [6, 9, 12].

шення” (див. графік 1): протягом 2002—2003 рр. воно досягло майже 1.8 млрд. доларів, істотно скоротившись у 2004—2005 рр.²

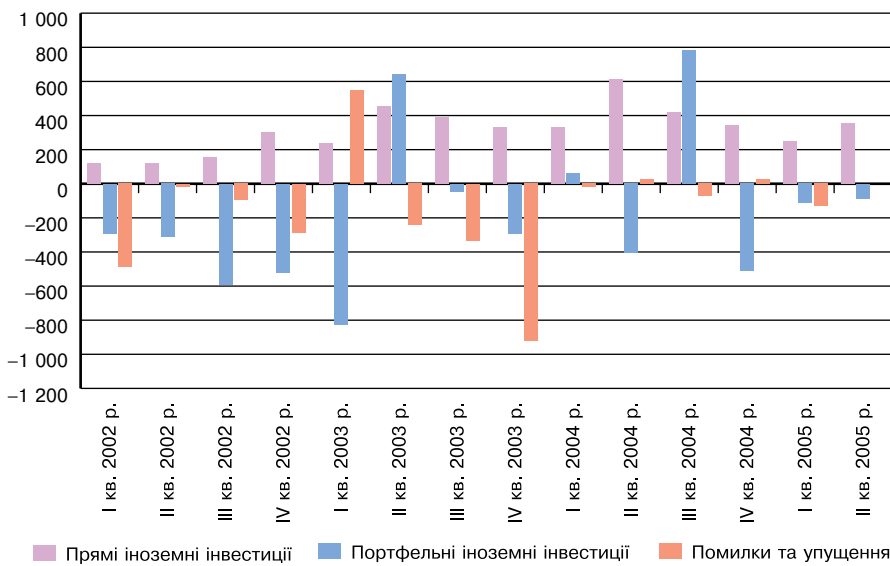
Великий обсяг впливу капіталу з України спричиняв хронічно від'ємне сальдо фінансового рахунку платіжного балансу, ставав на заваді активізації інвестиційного процесу. Тому для стримування втечі капіталу Національний банк України активно застосував низку заходів валютного регулювання, серед яких зауважимо такі:

- встановлення нормативу обов'язкового продажу валютної виручки експортерів;
- запровадження жорстких правил купівлі іноземної валюти на міжбанківському ринку при виведенні інвестицій із країни;
- підтримання стабільного обмінного курсу гривні;
- заборона купувати і продавати валюту протягом однієї торгової сесії;
- формування нормативної бази для недопущення виведення капіталу з країни за “сірими” схемами, зокрема, запровадження контролю за видачею комерційними банками кредитів у іноземній валюті та за розміром середньозваженої відсоткової ставки, за якою рееструються угоди резидентів на залучення іноземних кредитів; встановлення обмеження на оплату послуг закордонних партнерів; контроль за переказом коштів для купівлі-продажу цінних паперів та запровадження системи ліцензування такої діяльності; затвердження порядку узгодження страховими компаніями з Державною комісією регулювання ринків фінансових послуг (ДКРРФП) договору перестрахування для купівлі валюти через банки.

Водночас зауважимо, що проблема втечі капіталу є досить складною, а її вирішення потребує комплексного підходу. Розв'язати її за допомогою тільки важелів валютного регулювання неможливо, оскільки ключову роль у запобіганні відпливу фінансових ресурсів відіграють економічні стимули, що залежать від інвестиційного клімату в країні. Тому лише за макрофінансової стабілізації повною мірою виявився позитивний стабілізуючий ефект діючої в Україні системи валютного регулювання, що відбилося у поступовому збільшенні прямих іноземних інвестицій за скорочення відпливу

² Тут і надалі використано статистичні дані офіційних Інтернет-сторінок Держкомстату і Національного банку України <http://www.ukrstat.gov.ua/>; <http://www.bank.gov.ua/>.

Графік 1. Обсяги прямих і портфельних інвестицій, сальдо статті “Помилки та упущення” протягом 2002 – I півріччя 2005 рр., млн. грн.

капіталів, поліпшенні стану платіжного балансу, прискореному нарощуванні міжнародних резервів.

Тим часом у першій половині 2005 року за зростання обсягів припливу капіталів суттєво погіршилася його структура. Аналіз стану фінансового рахунку українського платіжного балансу у першому півріччі 2005 року засвідчив, що у цей період активізувався приплив короткострокового спекулятивного капіталу, тоді як обсяг прямих іноземних інвестицій був найнижчим за останні три роки (див. графік 1). Так, у першому півріччі 2005 року значення фінансового рахунку становило -2 152 млн. доларів, при цьому приплив прямих інвестицій становив 605 млн. доларів, що на 31.6 % менше, ніж у відповідному періоді 2004 року, а відплив капіталу за статтею “Цінні папери, що дають право на участь у капіталі” досяг -1 468 млн. доларів, що на 55.1% більше, ніж у 2004 році. Позитивне сальдо за статтею “Інші інвестиції” становило 1 504 млн. (у 2004 році — -1 823 млн. доларів), передусім за рахунок зростання кредиторської заборгованості.

Приплив іноземних портфельних інвестицій у першому кварталі 2005 року відбувався шляхом купівлі боргових цінних паперів, передусім облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), у другому кварталі — за рахунок продажу нерезидентам боргових цінних паперів українськими емітентами. Наприклад, компанія “Київстар” розмістила єврооблігації на суму 175 млн. доларів, Укрсоцбанк — 100 млн. доларів, Укрсиббанк — 150 млн. доларів. Основним чинником

підвищеного інтересу іноземних інвесторів до українських цінних паперів стали очікування ревальвації гривні, що дає можливість отримувати прибутку на курсовій різниці.

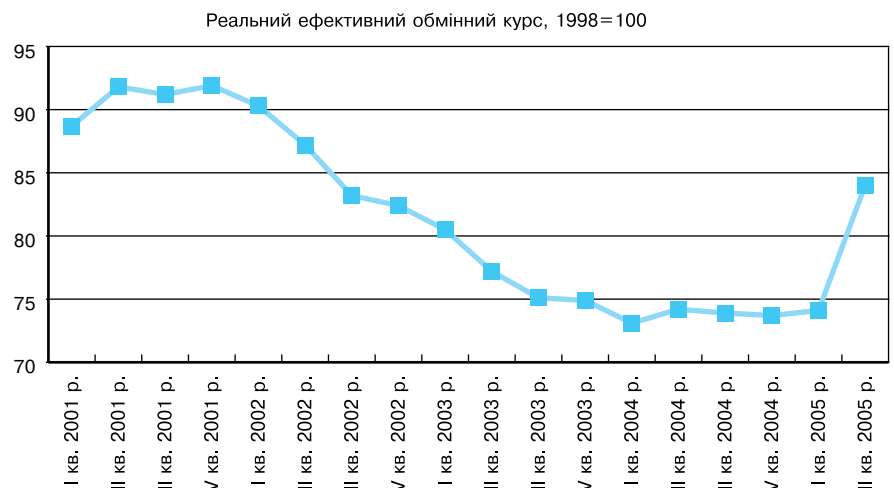
У першій половині 2005 року в умовах політичної нестабільності, погіршення макрофінансової ситуації та несприятливої зовнішньої кон’юнктури, з одного боку, та недосконаlosti механізмів оптимального розподілу залучених фінансових ресурсів, з другого, великий приплив іноземного капіталу в Україну створював українську негативну ситуацію. Аби запобігти надто швидкому підвищенню обмінного курсу гривні, НБУ регулярно викупував надлишкову пропозицію іноземної валюти до золотовалютних резервів (протягом січня — вересня 2005 року на міжбанківському валютному ринку було куплено майже 6

млрд. доларів). У результаті зростав обсяг грошової маси в обігу і посилювалися дисбаланси на товарно-грошовому ринку, які живили інфляційні процеси і частково нівелювали позитивний антиінфляційний вплив ревальвації валюти. Це потребувало від Національного банку України активних стерилізаційних дій та жорсткішої грошово-кредитної політики, а відтак позбавляло уряд можливості у повному обсязі використати стимулюючу роль монетарної політики для підтримання інвестиційної та виробничої активності.

У цій ситуації дії щодо стримування надто швидкої ревальвації гривні стимулювали інфляцію, а заходи, спрямовані на боротьбу з інфляцією, — зміцнювали гривню. Підвищення реального обмінного курсу в умовах високих темпів інфляції та зміцнення долара США на світових ринках (див. графік 2) слугували додатковим стимулом припливу іноземних капіталів та споживчого імпорту, обмежували стимулюючу функцію валютної політики, пригнічували експортну діяльність українських товаровиробників, які не витримували вищої конкуренції на зовнішніх ринках.

Відтак першочерговим завданням Національного банку України став пошук важелів стримування припливу спекулятивних капіталів, передусім напрацювання механізмів обмеження доступу нерезидентів на ринок ОВДП, удосконалення інструментів збалансування валютного ринку. Потужний тиск у напрямі ревальвації гривні зумовив наприкінці квітня 2005 року різке підвищення її курсу з 5.19 до 5.05 грн. за долар США, або на 2.7%, що дало змогу тимчасово стримати приплив іноземних капіталів —

Графік 2. Динаміка реального ефективного курсу гривні у 2002 – I півріччі 2005 рр.

на аукціоні 5 травня 2005 року ОВДП було продано лише на 14 млн. доларів. Проте необхідно зауважити небезпеку курсових стрибків і занадто швидкої ревальвації гривні, яка провокує масовий продаж іноземної валюти населенням, вилучення доларових депозитів із банківської системи, істотне збільшення імпорту споживчих товарів, втрату цінової конкурентоспроможності експортних виробництв і загострення конкуренції на внутрішніх ринках.

Відновлення у червні 2005 року інтересу нерезидентів до ринку державних боргових облігацій у зв'язку з очікуваннями нової хвилі ревальвації гривні зумовило запровадження з 19 червня 2005 року адміністративних обмежень на доступ нерезидентів на ринок ОВДП. Нині для моніторингу НБУ та економічного блоку уряду за дотриманням визначеного граничного обсягу ОВДП у власності нерезидентів комерційні банки зобов'язані 15 числа кожного місяця звітувати Мінфіну України щодо обсягів ОВДП, які знаходяться у власності їх клієнтів-нерезидентів, за підсумками попереднього місяця.

Аби збалансувати валютний ринок, Національний банк України реалізував низку заходів, спрямованих на поступову лібералізацію функціонування валютного ринку, та пом'якшив окремі норми валютного контролю, а саме:

- скасував норматив обов'язкового продажу валютної виручки експортерів;
- запровадив індикативні параметри інтервенцій на міжбанківському ринку;
- спростив процедуру торгів на міжбанківському ринку і порядок інвестування в Україну, зокрема дозволив банкам протягом однієї сесії як купувати, так і продавати валюту; конвертувати іноземні валюти першої групи класифікатора в іноземні валюти другої групи і навпаки; проводити форвардні операції за умови реального постачання активу; розширив тимчасові межі торгових сесій тощо;
- скасував вимогу до клієнтів банків при купівлі валюти надавати довідку податкової;
- спростив умови надання резидентами кредитів в іноземній валюті нерезидентам — під час реалізації резидентами стратегічно важливих для економіки України проектів, що забезпечують гарантований збут українських товарів на відповідних ринках, від резидентів не вимагається надання гарантій;

- змінив умови ввезення та вивезення валюти фізичними особами — максимальну суму валютних цінностей, яку фізичні особи можуть вивозити за наявності у них індивідуальної ліцензії та спеціального дозволу НБУ, збільшено із 50 тис. до 100 тис. доларів США. При цьому максимальна сума валюти, яку фізична особа може вивезти без наявності цих документів, становить 10 тис. доларів. Ввозити в Україну валютні цінності фізичним особам дозволено в сумі до 15 тис. доларів.

Водночас із пом'якшенням норм, які регулюють відплив капіталів, було введено в дію низку **рестрикційних важелів, спрямованих на обмеження обсягів і регулювання структури припливу капіталів у країну**, а саме:

- запроваджено резервування за кредитами від нерезидентів на термін до 180 днів на рівні 20%;
- змінено нормативне значення загальної відкритості (довгої/короткої) валютної позиції банків, зокрема, загальна довга відкрита валютна позиція має бути не більшою, ніж 20%, а загальна коротка відкрита валютна позиція — не більшою 10%;
- офіційно закріплено право НБУ переривати торгову сесію з оголошенням технічної перерви і вводити обмеження на маржу між курсом купівлі та продажу валюти від офіційного курсу.

Ці заходи були підтримані відповідними змінами у характері грошово-кредитного регулювання. Для збереження стабільності монетарної сфери та нейтралізації наслідків викупу Національним банком України великих надходжень іноземної валюти було обмежено обсяги рефінансування комерційних банків, вилучено з обов'язкових резервів готівку, що обліковується у касі банку в національній валюті, підвищено облікову ставку з 9 до 9.5%, збільшено із 7.0 до 8.0% норматив обов'язкового резервування банків за депозитами в національній та іноземній валюті, а суму обов'язкових резервів, що знаходяться на коррахунку банку на початок операційного дня, — з 80 до 100% суми обов'язкових резервів за попередній період, зменшено грошову пропозицію шляхом розміщення депозитних сертифікатів та проведення операцій зворотного РЕПО.

Зміна спрямованості валютного регулювання за одночасного жорсткішання грошово-кредитного регулювання дало змогу підтримати рівновагу у валютно-фінансовій сфері. Тим часом залишається низка **загроз**, які можуть негативно вплинути на по-

дальший розвиток системи валютно-курсного регулювання. Серед них зауважимо негативну структуру та нестійкий характер припливу іноземного капіталу у 2005 році, високу ймовірність його зворотного руху наприкінці 2005 — на початку 2006 рр., утворення від'ємного сальдо торгового балансу у розмірі 372.2 млн. доларів у січні — серпні 2005 року, падіння темпу зростання ВВП, який у серпні 2005 року вперше за останні п'ять років скоротився на 1.6%. Виникнення досить серйозних ситуаційних дисбалансів на українському валютному ринку у серпні та жовтні 2005 року, які були врегульовані лише завдяки втручанням НБУ, свідчить про вразливість валютно-фінансової системи України до зовнішніх і внутрішніх шоків.

Серед негативних макрофінансових обставин, що посилюють цю вразливість, виділимо також:

- недостатню глибину та ліквідність валютного і фондового ринків;
- недостатній досвід фінансових установ і суб'єктів зовнішньоекономічних відносин у сфері використання сучасних технологій ризик-менеджменту й інструментів страхування від валютних ризиків, потреба в яких зменшувалася в умовах тривалого захисту обмінного курсу гривні від значних коливань (до квітня 2005 року);
- збереження високого рівня внутрішніх процентних ставок;
- низьку монетизацію української економіки, яка протягом двох останніх років зберігається на рівні 35—36%;
- недостатній рівень капіталізації банківської системи та її фрагментарність³, відсутність розвинутої системи небанківських фінансових установ та організацій;
- повільне формування сучасної Національної депозитарної системи;
- недосконалу нормативно-правову базу у сфері валютного регулювання (досі не прийнято Закон "Про валютне регулювання");
- невиважену політику у сфері державних боргових запозичень, зокрема, річний ліміт внутрішнього фінансування державного бюджету було повністю використано впродовж I півріччя 2005 року;
- низьку норму інвестицій (протягом січня — липня 2005 року темпи приросту інвестицій в основний капітал упали до 8.5% порівняно з 32.2%

³ На початок 2005 року балансовий капітал становив лише 5.3%, банківські активи — 39% від ВВП. При цьому основна маса активів була сконцентрована у першій десятці кредитних організацій.

за відповідний період попереднього року, норма інвестицій зменшилася до 14.3 з 22% у 2004 році).

ВИСНОВКИ

Позитивні наслідки валютної лібералізації, яка стимулює розвиток валютно-фінансової системи, дають змогу прискорити модернізаційні та інноваційні процеси за рахунок припливу прямих іноземних інвестицій, сприяють кращому задоволенню потреб суб'єктів господарювання у фінансових коштах, потребують концентрації зусиль НБУ саме на цьому напрямі розвитку і вдосконалення системи валютного регулювання. Водночас за недостатнього рівня розвитку української фінансової системи і вразливого валютного ринку відповідні зміни у валютному регулюванні руху капіталів мають здійснюватися поступово відповідно до виникнення й утвердження необхідних макрофінансових передумов.

Запорукою успіху валютної лібералізації руху капіталів є досягнення високого рівня розвитку внутрішньої валютно-фінансової сфери країни, створення ефективних механізмів розподілу коштів, що надходять каналами іноземних інвестицій, у найефективніші сфери економічної діяльності, удосконалення законодавства у сфері захисту прав власності. Тому на поточному етапі розвитку необхідно зосередити зусилля на проведенні комплексної лібералізації внутрішнього валютно-фінансового середовища. Це дасть змогу сформувати сприятливі економічні та регулятивно-правові умови для здійснення валютних операцій, посилити ринкові засади курсоутворення. У цьому аспекті серед невідкладних заходів можна виділити такі:

1. Посилення ринкових засад процесу курсоутворення за концентрації зусиль НБУ на недопущенні значних курсових стрибків;

2. Підвищення прозорості функціонування валютного ринку, удосконалення механізмів і правил втручання НБУ в його діяльність;

3. Подальший розвиток системи інструментів страхування від валютних ризиків, поширення в обігу валютних деривативів, удосконалення регулятивного та інституційного аспектів функціонування строкового ринку з метою створення прозорих умов для здійснення валютних операцій із капіталом;

4. Прискорення процесу створення сучасної Національної депозитарної системи, здатної обслуговувати операції із цінними паперами в умовах інтеграції та глобалізації ринків цінних паперів як на національному, так і на міжнародному рівні;

5. Удосконалення валютного регулювання в напрямі посилення його стимулюючого впливу на прямі іноземні інвестиції з одночасним підвищенням валютного контролю за обсягами і структурою тих короткострокових іноземних капіталів, які мають боргову природу. У цьому контексті доцільними є такі першочергові заходи:

— застосування інструментів, що стимулюватимуть переорієнтацію нерезидентів із купівлі корпоративних цінних паперів з фіксованою процентною ставкою на придбання акцій українських підприємств та організацій;

— введення лімітів на розміри пакета акцій, що може бути у власності нерезидентів;

— запровадження податку на короткострокові депозити нерезидентів у національних банках і/або на зовнішні позики національних фінансових установ та організацій;

6. Зміцнення загальних макроекономічних умов, що передбачає підвищення рівня монетизації української економіки, розвиток фінансової системи, насамперед підвищення рівня капіталізації та стійкості банківського сектору, розв'язання проблеми витрачання коштів "соціального" бюджету, пошук безпечних джерел його фінансування, активізацію інвестиційного попиту з метою доведення норми інвестицій не менш як до 30—35% від ВВП, у тому числі за рахунок спрямування коштів від приватизації на державну підтримку інвестиційних програм.

Реалізація цих заходів дасть змогу перейти до якісно нових механізмів забезпечення стабільності валютної сфери на основі принципів ринкового саморегулювання, зміцнити валютно-фінансову систему, сформувати інституційне та регулятивно-правове середовище, яке забезпечуватиме реалізацію позитивних наслідків припливу іноземних інвестицій з одночасним захистом економічної системи від негативних проявів великої мінливості потоків міжнародного капіталу. □

Література

1. Воронина В.Г., Дынникова О.В. *Анализ различных позиций и мирового опыта в отношении либерализации валютных*

операций. Экономическая экспертная группа. — С.1—27 // www.eeg.ru/publications.html.

2. Котова В.Г. *Либерализация валютной политики: время пришло? Экономическая экспертная группа.* — С.1—10 // www.eeg.ru/publications.html.

3. *Валютна лібералізація по-російськи // Галицькі контракти.* — 2003. — 22 грудня.

4. Петрик О. *Перехід до більшої гнучкості обмінного курсу — виклик часу // Вісник НБУ.* — 2005. — № 6. — С. 4—11.

5. Klein M., Olivei G. *Capital Account Liberalization, Financial Depth and Economic Growth / Mimeo Medford, MA: Tufts, 2001.*

6. Chinn M.D., Ito H. *Capital Account Liberalization, Institutions and Financial Development: Gross Country Evidence, May 2002.* — P. 38 // <http://people.ucsc.edu/~chinn>.

7. Arteta C., Eichengreen B., Wyplosz C. *When does capital account liberalization help more than it hurts? // NBER Working Papers No.8414.* — August 2001.

8. Kose M.A., Prasad E.S. *Financial integration and macroeconomic volatility // IMF Working Paper WP/03/50.* — P. 1—27.

9. Noland M. *Restructuring Korea's financial Sector for Greater competitiveness // Institute for International Economics Working Paper 96—14.* — P. 1—37.

10. Kaminsky L., Schmukler S. *Short-run pain, long-run gain: the effect of financial liberalization // IMF Working Paper WP/03/34.* — February 2003. — P. 1—60.

11. Nkuzu M., Satek S. *Lokal Financial Development and the aid-Growth Relationship // IMF Working Paper WP/04/238.* — December 2004. — P. 1—25.

12. Prasad E., Rumbaugh T., Wang Q. *Putting the Cart Before the Horse? Capital Account Liberalization and Exchange Rate Flexibility in China // IMF Policy Discussion Paper PDP/05/1.* — January 2005. — P. 1—32.

13. *Економіка України. Тенденції, оцінки і прогнози // Центр соціально-економічних досліджень CASE Україна.* — 2005. — № 2. — С. 29.

14. *Фіскальна індульгенція // Галицькі контракти.* — 2004. — 29 березня.

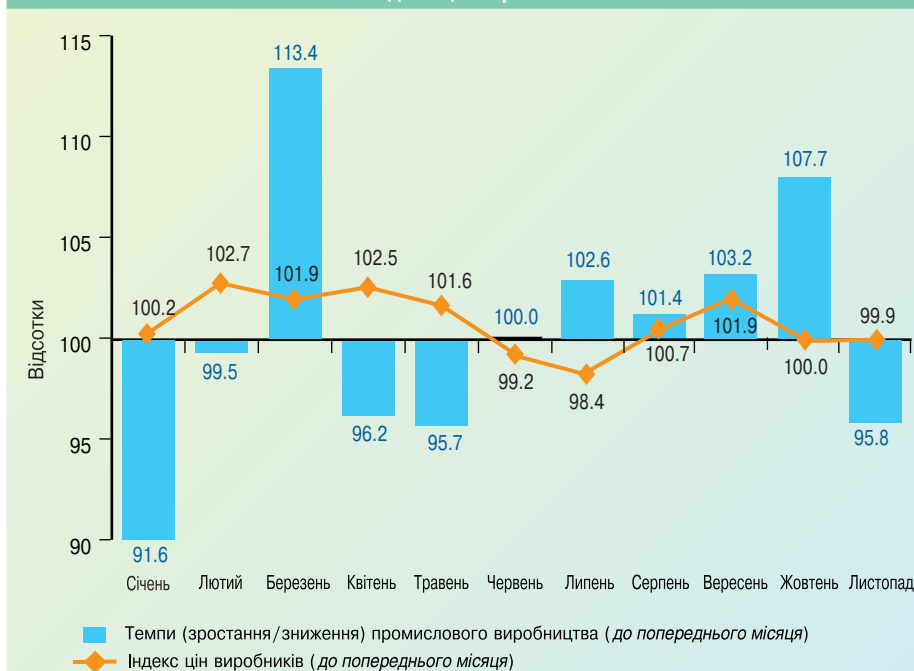
15. *Міжнародні фінанси / За ред. О.І.Рогача.* — Київ.: Либідь, 2003. — С. 646.

16. Eichengreen B., Hatase M. *Can a rapidly-growing export-oriented economy smoothly exit an exchange rate peg? Lessons for China from Japan's high-growth era // NBER Working paper series WP 11625, p. 1—57.*

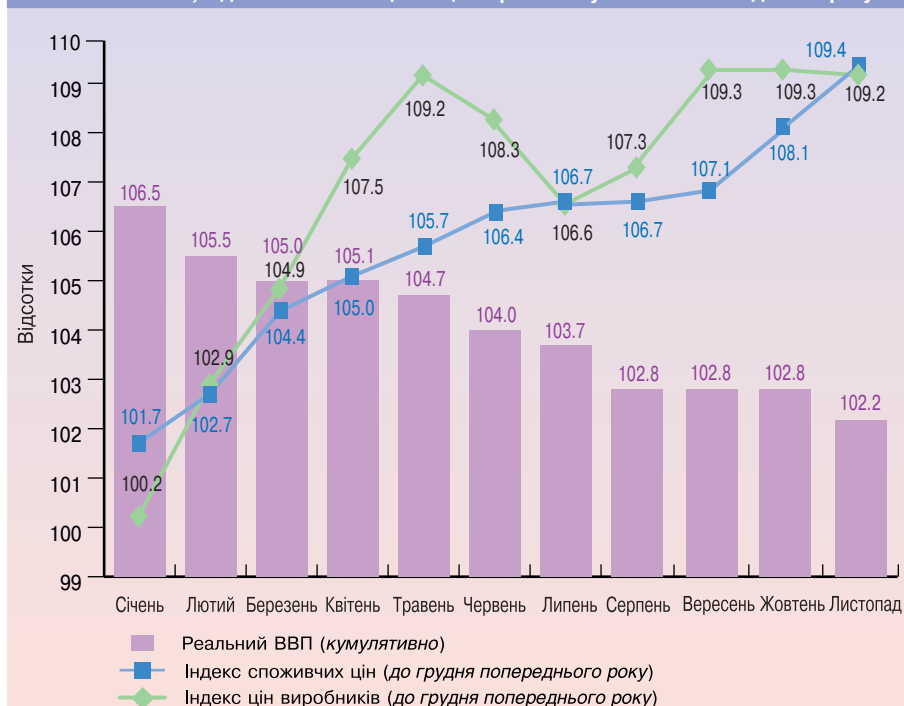
Основні макроекономічні показники розвитку України у листопаді 2000–2005 років

Показники	Відсотки					
	Листопад 2000 р.	Листопад 2001 р.	Листопад 2002 р.	Листопад 2003 р.	Листопад 2004 р.	Листопад 2005 р.
Реальний ВВП (до відповідного місяця попереднього року)	108.0	108.4	104.6	112.1	109.9	97.3
Реальний ВВП (кумулятивно)	105.4	109.0	104.1	107.7	112.4	102.2
Темпи (зростання/зниження) промислового виробництва (до попереднього місяця)	94.8	91.7	95.7	92.4	95.7	95.8
Темпи (зростання/зниження) промислового виробництва (кумулятивно)	112.8	115.4	106.3	115.6	113.4	102.9
Індекс споживчих цін (до попереднього місяця)	100.4	100.5	100.7	101.9	101.6	101.2
Індекс споживчих цін (до грудня попереднього року)	123.8	104.5	98.1	106.6	109.7	109.4
Індекс цін виробників (до попереднього місяця)	101.0	100.7	100.2	101.5	102.2	99.9
Індекс цін виробників (до грудня попереднього року)	118.3	101.4	105.7	109.2	122.9	109.2

Темпи (зростання/зниження) промислового виробництва та індекс цін виробників

Реальний ВВП, індекс споживчих цін та цін виробників у січні – листопаді 2005 року

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту статистики та звітності Національного банку України.

Ірина Софіщенко

Доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Київського національного торговельно-економічного університету. Кандидат економічних наук

Банківські установи відіграють значну роль у формуванні валютних ресурсів, що надходять у національну економіку зі світової фінансової системи: вони їх акумулюють і перерозподіляють. Обсяги валютних ресурсів і характер цього перерозподілу істотно впливають на процеси інтеграції національної економіки у світове господарство, формують фінансове середовище зовнішньоекономічної діяльності. Автор аналізує тенденції, які складаються у банківській системі в ході здійснення кредитних операцій з валютними коштами.

Дослідження

Особливості та основні тенденції валютного фінансування банками національної економіки

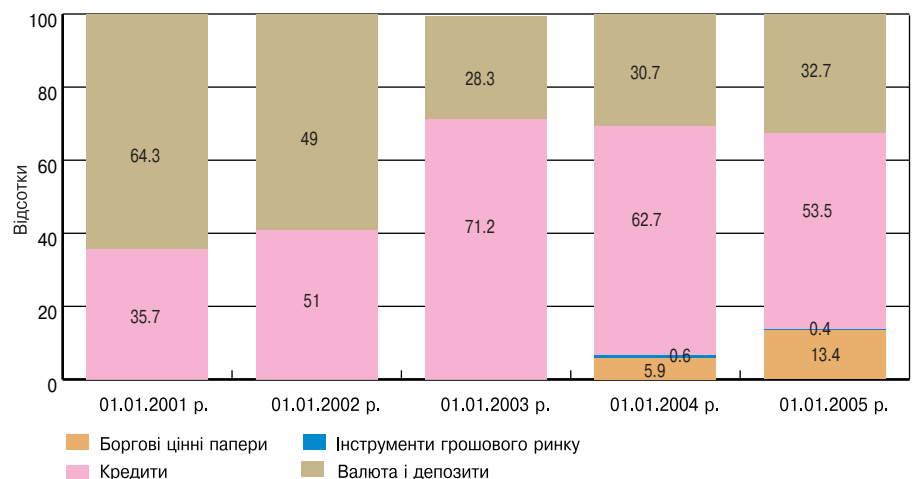
Проблематика фінансового забезпечення структурних зрушень у вітчизняній економіці є предметом дослідження багатьох вітчизняних економістів, проте аспекти функціонування фінансової системи зовнішньоекономічного сектору висвітлюються здебільшого фрагментарно. Формування валютних ресурсів банками та їх перерозподіл вивчають економісти, які працюють над питаннями розвитку банківської системи, зокрема А.М.Мороз, М.І.Савлук, О.В.Дзюблюк, Л.О.Примостка, В.Т.Сусіденко, І.С.Гуцал. Проте вони досліджують ці проблеми у контексті загального розвитку банків і банківської системи. Водночас потреби пошуку нових порівняльних переваг вітчизняної економіки в міжнародному розподілі праці спонукають до аналізу спроможності й ефективності участі банків як провідних інститутів вітчизняної фінансової системи у фінансуванні процесів трансформації вітчизняного зовнішньоекономічного сектору.

Національна банківська система поступово інтегрується у світову фінансову систему, налагоджуючи тісні зв'язки із зарубіжними банківськими установами та міжнародними фінансовими організаціями. Основними джерелами ва-

лютних ресурсів банків, які вони можуть надати в економіку, є власний капітал, міжнародні та національні фінансові ринки. Динаміка обсягів фінансування у валюті зумовлюється низкою зовнішніх і внутрішніх факторів, зокрема кон'юнктурою світових фінансових ринків, рівнем розвитку вітчизняних банків, особливостями співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями. Проте аналіз структури валового зовнішнього боргу країни свідчить, що частка комерційних банків у структурі боргу невелика: на початок 2005 р. вона становила 8.5%, збільшившись на 67% порівняно з 2004 р., коли дорівнювала 7.2% від суми зовнішнього боргу. Тобто участь банків у формуванні фінансових потоків, які запозичуються країною з міжнародної економіки, залишається незначною, що обмежує їх ресурсоспроможність.

Упродовж 2001—2004 рр., за даними платіжного балансу країни, відбулися суттєві зрушення в інструментальній структурі залучених банками міжнародних фінансових ресурсів — з'явилися нові боргові інструменти (див. графік 1). Зазначені зміни дали змогу урізноманітнити умови залу-

Графік 1. Структура ресурсів, залучених вітчизняними комерційними банками з міжнародних джерел

чення та збільшити їх обсяг шляхом виходу банків на нові сектори міжнародного фінансового ринку. Завдяки емісії боргових цінних паперів у 2004 р. банки залучили ресурсів у 3.5 раза більше, ніж у 2003 р. Також протягом 2002—2004 рр. у 2.5 раза зріс обсяг довгострокових кредитів, залучених банками з міжнародного фінансового ринку, — вони становили 21.3% від залучених коштів, що дало змогу збільшити ресурсоспроможність національних банків на внутрішньому ринку та оптимізувати строкову структуру кредиту. Загалом на початок 2005 р. банки залучили з міжнародного ринку 2.6 млрд. доларів [1].

Таким чином, операції банків на міжнародних ринках можна розглядати як перспективне джерело валютних надходжень (поряд із прямими іноземними інвестиціями (ПІІ), експортною виручкою та державними запозиченнями), за рахунок якого можна диверсифікувати їх структуру, забезпечити оптимізацію цінових умов ресурсозабезпечення процесів структурних зрушень.

Процеси інтеграції національної економіки у світове господарство спричиняють якісні зрушення у структурі суб'єктів зовнішньоекономічного сектору, що відображається у характері операцій банків на валютному ринку. Впродовж останніх років це забезпечило певні зміни у характеристиках фінансових потоків, які формуються банками в іноземній валюті за рахунок залучення ресурсів на внутрішньому ринку. Їх дослідження дає змогу оцінити спроможність банків забезпечувати економічні зрушення валютними ресурсами в необхідних обсягах і відповідного характеру. Так, аналіз структури залучених банками на рахунки клієнтів ресурсів у іноземній валюті свідчить про значне збільшення питомої ваги рахунків фізичних осіб — із 39.1% у 1998 р. до 68.8% у 2003 р.; це доводить, що в процесах нагромадження надається перевага саме іноземній валюті. Позитивним фактором зазначених процесів у валютному секторі банківських операцій є збільшення довгострокових ресурсів, які банки отримують від своїх клієнтів. Так, частка довгострокових залучень упродовж досліджуваного періоду значно збільшилася — із 7.9% від загального обсягу залучених банками ресурсів на рахунки своїх клієнтів у 1998 р. до 47.7% у 2004 р. Відтак зростає обсяг довгих грошей в іноземній валюті, які банки можуть використати для фінансування інвестиційної діяльності, інвестиційного імпорту (див. таблицю 1).

Таблиця 1. Динаміка обсягів ресурсів у іноземній валюті, залучених вітчизняними комерційними банками на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб*

Види ресурсів	На кінець періоду											
	1998 р.		2000 р.		2001 р.		2002 р.		2003 р.		2004 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Усього залучено в іноземній валюті	3 232	100	7 188	100	8 281	100	12 079	100	19 663	100	30 200	100
в тому числі:												
— до запитання;	1 782		3 364		3 053		4 033		5 362		7 672	
— строкових;	1 451		3 824		5 228		8 046		14 301		22 528	
у тому числі довгострокових	255	7.9	560	7.8	1 461	17.6	3 755	31.1	8 013	40.8	14 400	47.7
Залучено на рахунки суб'єктів господарювання	1 967	60.9	3 889	54.1	3 509	38.8	4 378	36.2	6 142	31.2	10 705	35.4
Залучено на рахунки фізичних осіб	1 265	39.1	3 299	45.9	4 775	61.2	7 701	63.8	13 521	68.8	19 495	64.6
Залучено на рахунки суб'єктів господарювання	1 967		3 889		3 509		4 378		6 142		10 705	
в тому числі:												
— до запитання;	1 528		2 504		1 998		2 558		3 390		5 761	
— строкових;	439		1 385		1 511		1 820		2 752		4 944	
у тому числі довгострокових		115		363		672		3 339	
Залучено на рахунки фізичних осіб,	1 265		3 299		4 775		7 701		13 521		19 495	
у тому числі:												
— до запитання;	253		860		1 055		1 475		1 972		1 911	
— строкових;	1 012		2 439		3 717		6 226		11 549		17 587	
у тому числі довгострокових	...		445		1 098		3 083		6 212		11 061	

* Джерело: Бюлетень НБУ. — 2005. — № 7. — С. 97 // www.bank.gov.ua.

Як бачимо, збільшення валютних ресурсів банків змінило валютну структуру портфеля банківських кредитів: якщо до 2003 р. кредитування у національній валюті відбувалося швидшими темпами, то у 2003 р. кредитування в іноземній валюті набуло випереджальної динаміки; ця тенденція збереглась і в 2004 р. Прискорене збільшення обсягів кредитування у валюті насамперед пов'язане зі збільшенням ресурсної бази за рахунок зростання коштів, залучених від фізичних осіб строком понад 1 рік (на 73.7%), та зростання валютних депозитів: за 10 місяців 2004 р. заощадження в національній валюті збільшилися на 36.5%, в іноземній — на 41.4%. Поповнилася ресурсна база комерційних банків і за рахунок значних обсягів експортної діяльності, зумовлених сприятливою кон'юнктурою на світових ринках для провідних експортних галузей.

Традиційна функція банків — перерозподіл залучених ресурсів — у секторі валютних кредитів реалізується з певною специфікою: серед позичальників переважають суб'єкти господарювання. Впродовж 1998—2003 рр. їх частка у валютних кредитах коливалася в межах 80—99%. Позитивні зміни відбулись у строковій структурі кре-

дитів, наданих суб'єктам господарювання, — протягом зазначеного періоду частка довгострокових коштів зросла вдвічі. Останні зрушення безумовно є наслідком змін в обсягах та строковій структурі залучених банками валютних ресурсів.

Серед факторів, які впливають на активність валютного сектору банківської діяльності, головними є курсовий, ціновий та нормативний. Сукупність цих чинників формує стан банківського кредитування у валюті; в окремі періоди вплив кожного з них може бути вирішальним.

Курсовий фактор впливає на динаміку валютного фінансування банками економіки передусім завдяки стабільності валютного курсу. За нашими підрахунками, тенденції до знецінення національних грошей упродовж 1996—1999 рр. темпами у 22.5% середньорічного приросту зумовили середньорічний темп приросту валютних кредитів у 18.7%, тоді як зміцнення гривні протягом 2000—2003 рр. сприяло зростанню середньорічних темпів приросту обсягів валютних кредитів до 33.8% (розраховано за даними "Бюлетеня Національного банку України". — 2005. — № 1. // www.bank.gov.ua).

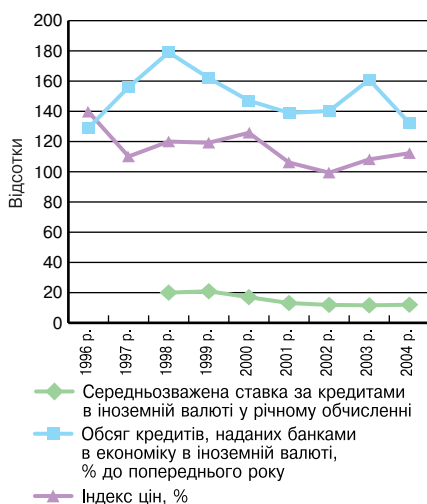
Специфічною особливістю динаміки кредитування банками в іноземній валюті є її нестійкість через залежність від фактора інфляційних очікувань суб'єктів економіки, що є прямим наслідком дії ефекту внутрішнього впливу капіталу. Це явище, характерне для країн із недостатньо розвинутими фінансовими системами, висуває певні вимоги щодо завдань їх грошово-кредитної політики. В умовах нестабільності національних грошей кредити в іноземній валюті використовують як засіб страхування ризиків і кредитори, і позичальники. Кредитори надають перевагу кредитуванню в іноземній валюті для страхування інфляційних ризиків, а позичальники в умовах, коли ціни гривневих ресурсів містять компоненту, пов'язану з високими інфляційними очікуваннями кредитора, надають перевагу валютним кредитам з метою зниження вартості запозичення. Такі тенденції з точки зору ефективності використання валютних ресурсів у національній економіці свідчать, швидше, про недостатню ефективність їх використання.

Динаміка вимог банків за кредитами, наданими в економіку впродовж 1996—2003 рр., свідчить про зазначену залежність. Зростання інфляційних очікувань протягом другої половини 1990-х років істотно активізувало ринок кредитів у іноземній валюті, а в 2003 р. — зумовило тенденцію випереджальної динаміки валютних кредитів.

Ціна запозичення є ще одним фактором, який формує динаміку запозичення в іноземній валюті. Зниження ставки впродовж 1998—2003 рр. майже вдвічі (з 20% до 11.6%) було вагомим фактором активізації валютних кредитів (див. графік 2).

На характер перерозподілу банка-

Графік 2. Динаміка показників інфляції та обсягів кредитування в іноземній валюті

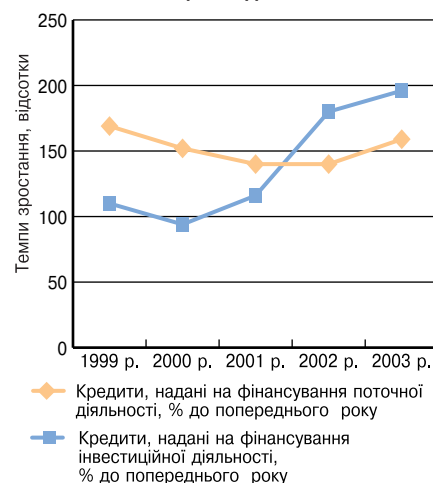
Таблиця 2. Розподіл кредитів, наданих банками в економіку України в іноземній валюті, за позичальниками*

Види ресурсів	На кінець періоду											
	1998 р.		2000 р.		2001 р.		2002 р.		2003 р.		2004 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Усього кредитів, наданих в економіку	3 756	100	9 006	100	12 528	100	17 572	100	28 272	100	37 372	100
Кредити, надані суб'єктам господарювання	3 723	99.1	8 858	98.4	12 098	96.6	16 231	92.4	23 290	82.4	29 220	78.2
Кредити, надані фізичним особам	33	0.9	147	1.6	430	3.4	1 341	7.6	4 982	17.6	8 151	21.8
Кредити, надані суб'єктам господарювання в тому числі:	37 23	100	88 587	100	12 098	100	16 231	100	23 290	100	29 220	100
— короткострокові;	27 70	74.4	15 79.2	8 760	72.4	10 870	67	11 659	50	12 708	43.5	
— довгострокові	9 53	25.6	1 843	20.8	3 338	27.6	5 361	33	11 631	50	16 512	56.5
Кредити, надані фізичним особам в тому числі:	33	100	147	100	430	100	1 341	100	4 982	100	8 151	100
— короткострокові	32	99.9	142	96.5	424	98.6	627	46.8	886	17.8	1 003	12.3
— довгострокові	1	0.1	5	3.5	6	1.4	714	55.2	4 096	82.2	7 148	77.7

* Розраховано за даними: Бюлетень НБУ — 2005. — № 7. — С. 69 // www.bank.gov.ua.

ми валютних коштів значно вплинула лібералізація регулювання валютного ринку, скасування низки обмежень на кредитування у валюті. Прийняття рішення про відміну обмежень на позички фізичним особам у 1999 р. сприяло збільшенню обсягів довгострокового кредитування громадян у 2000 р., а зростання ринку нерухомості — значним структурним зрушенням: у 2002 р. довгострокове кредитування фізичних осіб у валюті збільшилося у 113 разів і становило 55.2% від усіх наданих їм валютних позичок; у 2003 р. ця тенденція набула подальшого розвитку, і частка довгострокових кредитів у валюті зросла до 82% (див. таблицю 2).

Графік 3. Динаміка банківського фінансування в іноземній валюті поточної та інвестиційної діяльності

Зазначені структурні зрушення у валютному фінансуванні свідчать про тенденції щодо використання іноземної валюти на потреби, не пов'язані з функціонуванням зовнішньоекономічного сектору та, на нашу думку, підтверджують наявність ефекту внутрішнього впливу капіталу. Це свідчить про певну незрілість вітчизняної фінансової системи, її неповну відповідність тим завданням, які постають перед національною економікою на сучасному етапі.

Такий стан підтверджується значним відставанням темпів фінансування інвестицій у валюті від темпів зростання обсягів довгих грошей, залучених банками навіть після макроекономічної стабілізації вітчизняної економіки. Так, упродовж 2001—2004 рр. залучення довгострокових ресурсів у іноземній валюті збільшилися в 56 разів, а фінансування інвестицій у валюті протягом цього ж періоду — лише у 9 разів. Проте хоча довгі інвестиційні ресурси формуються в незначних для економіки обсягах, позитивною тенденцією, безумовно, є те, що інвестиції у валюті з 2002 р. зростають із випереджальною динамікою порівняно зі швидкістю збільшення обсягів кредитів, які спрямовуються на поточні потреби (див. графік 3). Зазначена тенденція свідчить про поступову переорієнтацію банків на зростання попиту на інвестиційні ресурси відповідно до потреби фінансування процесів оновлення матеріальної бази суспільного виробництва. Од-

Таблиця 3. Кредити, надані банками в економіку України в іноземній валюті, за призначенням

Види ресурсів	На кінець періоду											
	1998 р.		2000 р.		2001 р.		2002 р.		2003 р.		2004 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Усього кредитів, наданих в економіку	3 756	100	9 006	100	12 528	100	17 572	100	28 272	100	37 372	100
Кредити, надані на фінансування поточної діяльності	3 251	86.6	8 389	93.1	11 765	93.9	16 472	93.7	26 121	92.4	32 784	86.7
Кредити, надані на фінансування інвестиційної діяльності	505	13.4	527	6.9	612	6.1	1 100	6.3	2 151	7.6	4 587	12.3

* Розраховано за даними: Бюлетень НБУ — 2005. — № 7. — С. 80 // www.bank.gov.ua.

нак темпи структурних зрушень у перерозподілі валютних ресурсів не можуть забезпечити процеси модернізації через незначні обсяги ресурсів, що спрямовуються на фінансування інвестицій. Попри те, що впродовж останніх п'яти років вони зросли у 4 рази та становили в 2004 р. близько 4 млрд. грн., потреба вітчизняної економіки у подібних фінансових ресурсах є на порядок більшою (див. таблицю 3). Тому постає проблема щодо створення умов для закріплення позитивних тенденцій та забезпечення їх розвитку.

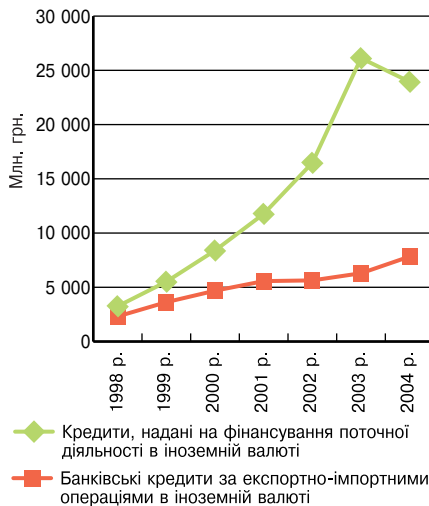
Аналіз валютного кредитування за видами діяльності теж спонукає до висновку, що впродовж 1998—2003 рр. традиційно в структурі фінансування поточної діяльності домінували короткострокові кредити, проте, незважаючи на зростання обсягів зовнішньої торгівлі, для цього періоду характерною тенденцією є переважання обсягів валютного кредитування поточної діяльності, не пов'язаної із зовнішньоекономічним сектором (див. графіки 4, 5).

Водночас позитивною тенденцією у використанні валютних коштів, залучених в економіку, є переважання довгострокових ресурсів у структурі валютних ресурсів банків, спрямованих на інвестиційні потреби позичальників (див. графік 7).

Серед позитивних тенденцій у валютному фінансуванні банками економіки зазначимо його зорієнтованість на реальний сектор економіки — впродовж 1996—2003 рр. понад 90% короткострокових кредитів, наданих в економіку, було спрямовано у її нефінансовий сектор: на нього в 1996—2002 рр. припадало близько 90% довгострокових кредитів у валюті. Тенденція змінилася в 2003 р., коли частка довгострокових валютних кредитів, спрямованих банками у реальний сектор економіки, знизилася до

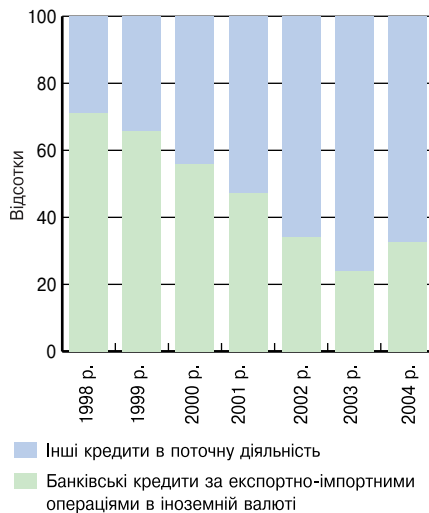
Графік 4. Обсяги кредитів, наданих в іноземній валюті на фінансування поточної діяльності й експортно-імпортні операції

На 01.12.2004 р.

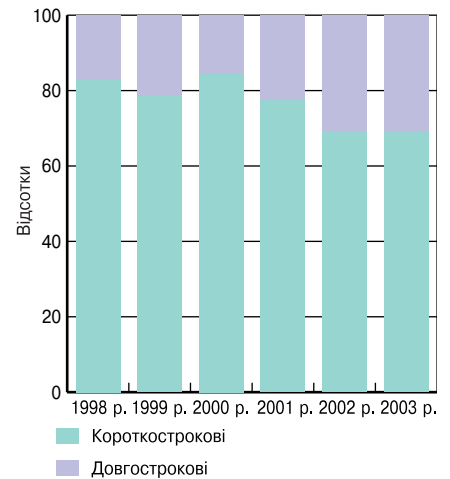

Графік 5. Частка кредитів за експортно-імпортними операціями у загальному обсязі кредитів, наданих в іноземній валюті

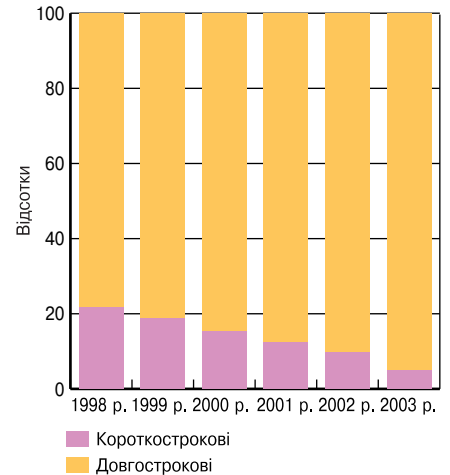
На 01.12.2004 р.

Графік 6. Структура кредитів, наданих на фінансування поточної діяльності

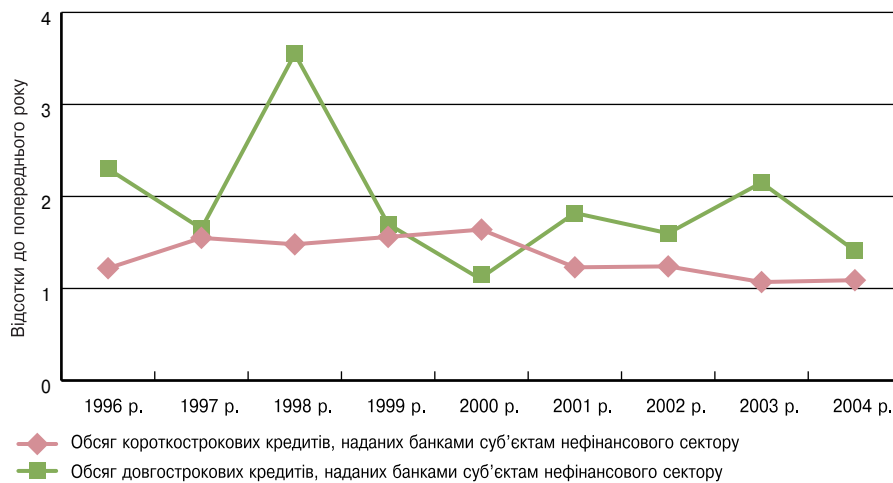
Графік 7. Структура кредитів, наданих на фінансування інвестиційної діяльності

72%. В останні роки швидше зростає довгострокове кредитування суб'єктів нефінансового сектору в іноземній валюті (див. графік 8).

Необхідно зазначити, що в досліджуваній період істотний позитивний вплив на динаміку довгострокового кредитування у валюті справили такі фактори, як сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура та фінансова стабілізація вітчизняної економіки. Забезпечення економіки довгими ресурсами для банку супроводжується значними ризиками, пов'язаними з труднощами їх оцінки в умовах економічної нестабільності, з браком механізмів їх страхування та переведенням невизначеності у ризик. Аналіз динаміки довгострокового кредитування свідчить: у період 1996—1999 рр., який характеризувався нестабільними темпами зростання довгострокового кредиту, особливо негативно на створення довгих грошей банківською системою вплинула криза 1998 р., що призвела до

Графік 8. Динаміка обсягів вимог банків за коротко- та довгостроковими кредитами до суб'єктів нефінансового сектору в іноземній валюті

падіння темпів зростання довгострокового кредитування (див. таблицю 4).

Проведений нами аналіз засвідчує, що провідними факторами, які визначають особливості валютної складової структури кредитного портфеля банків, є стабільність національних грошей і цінові умови, що формуються на національному фінансовому ринку.

Завдання, які постають перед вітчизняною економікою в умовах сучасних глобальних технологічних та інституційних змін, спонукають до вирішення проблем перерозподілу валютних ресурсів, залучених в економіку, переорієнтації фінансових потоків на потреби формування інвестиційної моделі розвитку національної економіки та її зовнішньоекономічного сектору. На необхідності використання потенціалу перерозподільчих механізмів наголошується в останні роки у низці досліджень вітчизняних економістів. Так, зокрема, І.В.Крючкова зазначає, що для "формування інвестиційної моделі розвитку в умовах недостатнього масштабу надходження ПІІ необхідно забезпечити зміну рівня нагромадження ос-

новного капіталу за рахунок ендogenous структурних чинників... Це означає, що економічна політика... при визначенні пропорцій розподілу доходів між інституціональними секторами економіки має враховувати нагальні потреби забезпечення випереджальної інвестиційної динаміки відносно ВВП... з тим, щоб сприяти системному технологічному переозброєнню виробництва і створенню базових умов для подальшого стабільного розвитку" [2].

Проблеми модернізації зовнішньоекономічного сектору є нагальними і потребують максимальної концентрації ресурсів на ключових напрямках. З огляду на це доцільно розробити механізм, який би поєднував адміністративні та ринкові важелі. Зважаючи на провідні позиції банківських установ у структурі національної фінансової системи на сучасному етапі її формування, саме їх кредитна діяльність має опосередковувати зазначені процеси.

Вирішення проблеми ефективнішого забезпечення банками процесів структурної трансформації зовнішньоекономічного сектору вітчизняної

економіки передбачає макроекономічні та мікроекономічні аспекти створення передумов для зниження ризиків інвестування.

Значний потенціал у цьому напрямі — вдосконалення механізмів регулювання Національним банком процесів перерозподілу ресурсів комерційними банками. Вітчизняні фахівці, які працюють над проблемами банківської діяльності, наголошують на необхідності запровадження диференційованих підходів до вимог, які висуваються до банків щодо нормативів кредитного ризику, встановлення диференційованих критеріальних значень окремих економічних нормативів для тих інвестиційних ресурсів, які спрямовуються у реальний сектор економіки [3]. Такі підходи можна застосовувати і при кредитуванні у валюті, проте його потенціал обмежується додатковими ризиками, які виникають у цій сфері, що потребує узгодженої розробки валютної та інвестиційної політики.

Використання позичок в іноземній валюті пов'язане для позичальників із ризиками високих трансакційних витрат, які загрожують звести нанівець цінові переваги цих кредитів та втратами внаслідок валютного ризику. Отже, зменшити вплив ефекту внутрішнього відпливу капіталу на формування валютної структури кредитного портфеля можна шляхом стабілізації валютного курсу та зниження інфляційних очікувань суб'єктів економіки.

Певний потенціал щодо поліпшення процесу формування інвестиційних ресурсів мають також адміністративні обмеження, спрямовані на оптимізацію умов кредиту, передусім вартості запозичення за рахунок обмеження рівня банківської маржі.

Мікроекономічні аспекти пов'язані зі зниженням ризиків банків та диференціацією механізмів надання кредитних ресурсів інвестиційного призначення. Проблема ефективності управління банківськими ресурсами потребує стандартизації методики прийняття інвестиційних рішень, що дасть змогу знизити ризики, оптимізувати цінові умови фінансування, а отже, зробити інвестиції доступнішими для позичальників.

Значний потенціал має також впровадження фінансових інновацій, нових банківських продуктів. Фінансування інвестицій — це складний процес; у цій сфері діяльності банків необхідно застосовувати такі механізми кредитування, які дають змогу мінімувати ризики. Традиційні методи

Таблиця 4. Кредити, надані банками в економіку України в іноземній валюті, за строками*

Період	Короткострокові		Довгострокові	
	Млн. грн.	Темпи зростання до попереднього року, %	Млн. грн.	Темпи зростання до попереднього року, %
1996 р.	1 192	122	158	228
1997 р.	1 840	154	260	165
1998 р.	2 810	152	954	366
1999 р.	4 428	158	1 643	172
2000 р.	7 157	160	1 848	111
2001 р.	9 184	128	3 344	181
2002 р.	11 497	125	6 076	182
2003 р.	12 545	109	15 727	259
2004 р.	13 711	109	23 660	150

* Джерело: Бюлетень НБУ — 2005. — № 7. — С. 68 // www.bank.gov.ua.

кредитування, активно використовувани у вітчизняній банківській практиці, передбачають застосування різноманітних видів застав із метою мінімізації ризиків. Вітчизняні фахівці зауважують, що заставні вимоги становлять своєрідне гальмо збільшення попиту на кредитні ресурси банку [4].

Опитування підприємців під час дослідження Міжнародною фінансовою корпорацією “Бізнес-середовище в Україні” засвідчило, що заставні вимоги є другим після вартості кредиту фактором, який обмежує доступ до позички [5]. Особливо загострюють цю проблему процеси структурних зрушень в економіці. Для нових підприємств, які створюються внаслідок цих зрушень, заставні вимоги є значною перешкодою. Зважаючи на це, нагальною проблемою є розробка та впровадження механізмів розподілу ризику в ході фінансування модернізації зовнішньоекономічного сектору української економіки.

Серед механізмів зниження ризиків, пов’язаних із наданням довгострокових ресурсів, доцільно ширше використовувати у вітчизняній практиці механізми спільного кредитування. Світова практика розробила та вдосконалила традиційне консорціально кредитування, яке уможлиблює масштабні кредитні проекти, пов’язані з вкладенням значних ресурсів у реальний сектор економіки. В умовах здійснення таких проектів модернізації проектне фінансування через участь банку у проекті, доступ до управління вкладеними коштами дає змогу адекватно оцінити ризики та управляти ними. Впровадження різноманітних схем спільного фінансуван-

ня дасть змогу ефективніше використовувати залучені в економіку валютні ресурси. Певні зрушення у цьому напрямі відбулися у 2005 р. за ініціативи двох провідних вітчизняних банків — Укрексімбанку та Ощадбанку — щодо використання цих механізмів для полегшення доступу клієнтів до значних за обсягами кредитних ресурсів.

Необхідно зазначити, що впровадження механізмів проектного фінансування передусім можливе у межах фінансово-промислової групи (ФПГ) — система зв’язків між її учасниками є додатковим фактором зниження інвестиційних ризиків. Так, у своїх дослідженнях провідний фахівець із проблематики розвитку вітчизняних ФПГ О.В.Плотніков зазначає, що кредитна діяльність банку в складі ФПГ дає змогу ефективніше спрямовувати його ресурси саме на інвестиційну діяльність у реальному секторі економіки [6].

Подальшого дослідження потребує проблема об’єктивної обмеженості потенціалу ФПГ саме у вирішенні проблем структурних зрушень у зовнішньоекономічному секторі вітчизняної економіки, де вже склалася усталена спеціалізація, й інтереси українських ФПГ пов’язані саме з нею. Необхідно зважати і на недостатню фінансову потужність вітчизняних ФПГ з огляду на потреби фінансового забезпечення процесу створення нових порівняльних переваг вітчизняної економіки у міжнародному розподілі праці. Щоб подолати ці обмеження, потрібно сформувати такі фінансові інститути, які б поєднали капітали і приватного бізнесу, і держави, створи-

ли потужні фінансові потоки, спрямовані на обслуговування капіталомістких проектів у сфері передусім “нової економіки”, а також сформувати інфраструктуру для її розвитку.

Розглянуті тенденції банківського фінансування у валюті дають змогу дійти висновку щодо позитивної динаміки його обсягів, що певною мірою пов’язано з процесами внутрішнього відпливу капіталу, та особливостей структурних характеристик, зокрема поступового збільшення фінансування реального сектору економіки у валюті. Завдання щодо регулювання банківської діяльності полягають у створенні макроекономічних передумов і стимулів на мікрорівні для збільшення ресурсозабезпеченості інвестиційних процесів в економіці за рахунок банківського фінансування. □

Література

1. *Платіжний баланс України за 2003 р.* // www.bank.gov.ua.
2. *Крючкова І.В. Структурні чинники розвитку економіки України.* — Київ: Наукова думка, 2004. — С. 134.
3. *Дзюблюк О. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організації і стратегії розвитку в Україні // Банківська справа.* — 2005. — № 3. — С. 50.
4. *Чайковський Я. Сучасний стан та перспективи розвитку банківського кредитування // Банківська справа.* — 2005. — № 2. — С. 45.
5. *Бізнес-середовище в Україні.* — Міжнародна Фінансова Корпорація, 2003. — С. 29.
6. *Плотніков О.В. Ultima ratio економічних реформ.* — К.: Кондор, 2003. — С. 51.

**ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ,
ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ
(за листопад 2005 року)***

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс	№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 левів (Болгарія)	313.3788	18	470 MTL	100 мальтійських лір	1427.8337
2	986 BRL	100 бразильських реалів	223.4019	19	484 MXN	100 мексиканських нових песо	46.4137
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	111.7034	20	496 MNT	10000 монгольських тугриків	41.3934
4	410 KRW	1000 вонів Республіки Корея	4.8446	21	554 NZD	100 новозеландських доларів	356.6261
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.1748	22	586 PKR	100 пакистанських рупій	8.4568
6	981 GEL	100 грузинських ларі	280.9458	23	604 PEN	100 перуанських нових сол	148.9719
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	65.1339	24	642 ROL	100 румунських леїв	168.1579
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	87.6280	25	705 SIT	100 словенських толарів	2.5590
9	376 ILS	100 ізраїльських нових шекелів	109.5445	26	682 SAR	100 саудівських ріялів	134.6451
10	356 INR	1000 індійських рупій	112.1599	27	760 SYP	100 сирійських фунтів	9.6725
11	364 IRR	1000 іранських ріалів	0.5582	28	901 TWD	100 нових тайванських доларів	15.0137
12	368 IQD	100 іракських динарів	0.3436	29	972 TJS	100 таджицьких сомони	158.5159
13	196 CYP	100 кіпрських фунтів	1068.8213	30	952 XOF	1000 франків КФА	9.2504
14	417 KGS	100 киргизьких сомів	12.3616	31	152 CLP	1000 чилійських песо	9.3579
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	1729.4521	32	191 HRK	100 хорватських кун	82.3307
16	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.3577	33	255	100 доларів США за розр. із Індією	404.0000
17	434 LYD	100 лівійських динарів	376.7532				

* Курс встановлено з 01.11.2005 року.

На замовлення “Вісника НБУ” матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні який встановлюється Національним банком

№ п/п	Код валюти	Назва валюти					
			01.11.2005 р.	02.11.2005 р.	03.11.2005 р.	04.11.2005 р.	05.11.2005 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	378.6004	376.8825	374.0094	374.8431	374.8431
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	897.3051	893.0839	891.9596	896.5286	896.5286
3	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	10.9854	10.9854	10.9878	10.9830	10.9830
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235
5	208 DKK	100 датських крон	81.3639	81.2591	81.1410	81.4671	81.4671
6	840 USD	100 доларів США	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
7	233 EEK	100 естонських крон	38.8047	38.7563	38.7046	38.8628	38.8628
8	352 ISK	100 ісландських крон	8.2394	8.3827	8.4498	8.4478	8.4478
9	124 CAD	100 канадських доларів	428.7561	427.0150	427.8923	429.3070	429.3070
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.7628	3.7737	3.7751	3.7709	3.7709
11	428 LVL	100 латвійських латів	867.6976	860.3066	864.7260	867.6976	867.6976
12	440 LTL	100 литовських літів	177.6793	177.6793	176.0011	176.3576	176.3576
13	498 MDL	100 молдовських лейв	40.0438	40.0362	40.0292	40.0244	40.0244
14	578 NOK	100 норвезьких крон	77.7814	77.9189	77.7901	77.8829	77.8829
15	985 PLN	100 польських злотих	152.5876	152.5737	152.5815	153.5183	153.5183
16	643 RUB	10 російських рублів	1.7717	1.7669	1.7669	1.7686	1.7686
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	298.1397	297.9579	297.6194	297.7089	297.7089
18	703 SKK	100 словацьких крон	15.5531	15.5321	15.5281	15.6196	15.6196
19	792 TRL	100 турецьких лір	374.2366	372.9881	374.3562	374.3124	374.3124
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	24.2341	24.1971	24.1861	24.4963	24.4963
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.4384	0.4384	0.4384	0.4384	0.4384
23	203 CZK	100 чеських крон	20.5157	20.4535	20.4932	20.6504	20.6504
24	752 SEK	100 шведських крон	63.6705	63.3122	63.1007	63.2432	63.2432
25	756 CHF	100 швейцарських франків	392.8577	392.0885	392.6832	394.1344	394.1344
26	156 CNY	100 юанів женьмінбі (Китай)	62.4652	62.4536	62.4606	62.4683	62.4683
27	392 JPY	1000 японських єн	43.4805	43.3084	43.1767	43.1991	43.1991
28	978 EUR	100 євро	607.1615	606.4040	605.5960	608.0705	608.0705
29	960 XDR	100 СПЗ	730.1275	728.7557	727.7590	729.7719	729.7719
			16.11.2005 р.	17.11.2005 р.	18.11.2005 р.	19.11.2005 р.	20.11.2005 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	367.7800	367.9574	370.3249	370.3249	370.3249
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	875.1983	871.1604	868.9419	868.9419	868.9419
3	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	10.9878	10.9878	10.9878	10.9878	10.9878
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235
5	208 DKK	100 датських крон	79.0087	79.0775	79.1907	79.1907	79.1907
6	840 USD	100 доларів США	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
7	233 EEK	100 естонських крон	37.6557	37.6880	37.7364	37.7364	37.7364
8	352 ISK	100 ісландських крон	8.0932	8.1359	8.1553	8.1553	8.1553
9	124 CAD	100 канадських доларів	422.0210	422.3827	425.0259	425.0259	425.0259
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.7630	3.7619	3.7630	3.7630	3.7630
11	428 LVL	100 латвійських латів	840.2662	841.6667	838.8704	838.8704	838.8704
12	440 LTL	100 литовських літів	171.1458	171.2910	170.4987	170.4987	170.4987
13	498 MDL	100 молдовських лейв	39.9791	39.9617	39.9244	39.9244	39.9244
14	578 NOK	100 норвезьких крон	75.6042	75.4705	75.1730	75.1730	75.1730
15	985 PLN	100 польських злотих	147.5172	147.9956	148.5212	148.5212	148.5212
16	643 RUB	10 російських рублів	1.7504	1.7512	1.7489	1.7489	1.7489
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	296.2359	296.4004	296.9752	296.9752	296.9752
18	703 SKK	100 словацьких крон	15.1676	15.2256	15.2633	15.2633	15.2633
19	792 TRL	100 турецьких лір	370.5324	371.6212	371.5834	371.5834	371.5834
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	23.5429	23.5282	23.4090	23.4090	23.4090
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.4348	0.4348	0.4348	0.4348	0.4348
23	203 CZK	100 чеських крон	20.1190	20.1376	20.1215	20.1215	20.1215
24	752 SEK	100 шведських крон	61.1662	61.3454	61.4197	61.4197	61.4197
25	756 CHF	100 швейцарських франків	382.2640	381.2066	381.7457	381.7457	381.7457
26	156 CNY	100 юанів женьмінбі (Китай)	62.4652	62.4729	62.4652	62.4652	62.4652
27	392 JPY	1000 японських єн	42.3538	42.3019	42.5332	42.5332	42.5332
28	978 EUR	100 євро	589.1835	589.6885	590.4460	590.4460	590.4460
29	960 XDR	100 СПЗ	717.1034	717.1116	717.4671	717.4671	717.4671

Щодо іноземних валют, України щоденно (за листопад 2005 року)

Офіційний курс

06.11.2005 р.	07.11.2005 р.	08.11.2005 р.	09.11.2005 р.	10.11.2005 р.	11.11.2005 р.	12.11.2005 р.	13.11.2005 р.	14.11.2005 р.	15.11.2005 р.
374.8431	371.8248	370.0037	369.3058	370.5964	370.2893	370.2893	370.2893	369.4406	368.0812
896.5286	890.9174	882.5837	876.9716	877.7862	882.7181	882.7181	882.7181	877.5791	879.1060
10.9830	10.9830	10.9830	10.9878	10.9854	10.9902	10.9902	10.9902	10.9902	10.9878
0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235
81.4671	80.7364	79.9989	79.4459	79.4458	79.6296	79.6296	79.6296	79.2055	79.3255
505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
38.8628	38.5142	38.1624	37.8945	37.8848	37.9623	37.9623	37.9623	37.7525	37.8042
8.4478	8.3697	8.3559	8.2476	8.1795	8.1658	8.1658	8.1658	8.1442	8.1195
429.3070	427.6909	425.8698	422.4284	424.8936	425.3050	425.3050	425.3050	423.7739	422.4141
3.7709	3.7701	3.7642	3.7583	3.7569	3.7594	3.7594	3.7594	3.7594	3.7622
867.6976	857.3854	848.7395	843.0718	845.8961	844.4816	844.4816	844.4816	840.2662	845.8961
176.3576	174.5593	172.4609	171.4945	172.1258	172.1610	172.1610	172.1610	171.1574	171.8213
40.0244	40.0193	40.0146	40.0124	40.0070	40.0029	40.0029	40.0029	39.9892	39.9864
77.8829	77.2833	76.7299	76.0740	76.5011	76.7715	76.7715	76.7715	76.2684	76.0389
153.5183	151.0203	147.9501	148.4454	148.2738	147.4703	147.4703	147.4703	146.6554	147.9469
1.7686	1.7686	1.7560	1.7511	1.7518	1.7527	1.7527	1.7527	1.7487	1.7520
297.7089	297.3534	297.0115	296.6828	296.8595	296.7679	296.7679	296.7679	296.5949	296.2124
15.6196	15.4791	15.3204	15.2226	15.2301	15.2487	15.2487	15.2487	15.1745	15.2043
374.3124	374.3890	370.6008	369.8126	370.7123	369.8512	369.8512	369.8512	370.1118	370.2933
9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
24.4963	24.1888	23.9237	23.8446	23.8203	23.6392	23.6392	23.6392	23.5216	23.6499
0.4384	0.4384	0.4360	0.4360	0.4360	0.4360	0.4360	0.4360	0.4360	0.4348
20.6504	20.5272	20.3570	20.2749	20.2462	20.2241	20.2241	20.2241	20.2073	20.2197
63.2432	62.8282	62.1700	62.0697	61.9760	61.9259	61.9259	61.9259	61.6030	61.9651
394.1344	390.3209	387.0063	384.7135	384.1417	385.8773	385.8773	385.8773	384.0443	384.1700
62.4683	62.4567	62.4405	62.4482	62.4559	62.4637	62.4637	62.4637	62.4567	62.4760
43.1991	42.8847	42.8867	42.8969	43.0541	42.9146	42.9146	42.9146	42.7701	42.5361
608.0705	602.6165	597.1120	592.9205	592.7690	593.9810	593.9810	593.9810	590.6985	591.5065
729.7719	725.9586	722.5847	719.8203	720.4806	721.7142	721.7142	721.7142	719.1151	719.8008

21.11.2005 р.	22.11.2005 р.	23.11.2005 р.	24.11.2005 р.	25.11.2005 р.	26.11.2005 р.	27.11.2005 р.	28.11.2005 р.	29.11.2005 р.	30.11.2005 р.
369.4034	372.2728	370.1225	371.9590	373.3242	373.3242	373.3242	371.8507	371.2853	373.7818
865.4285	868.5191	863.0695	868.6649	870.6438	870.6438	870.6438	869.2296	863.8410	870.3003
10.9926	10.9902	10.9950	10.9950	10.9926	10.9926	10.9926	10.9878	10.9878	10.9926
0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235
79.0995	79.9603	79.2039	79.7062	79.7472	79.7472	79.7472	79.6289	79.4104	79.8844
505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
37.6944	38.1205	37.7654	38.0075	38.0301	38.0301	38.0301	37.9655	37.8461	38.0624
8.1373	8.1516	8.0046	8.0114	8.0011	8.0011	8.0011	8.0047	7.9538	7.9650
424.5533	424.1612	426.6430	430.4031	431.3145	431.3145	431.3145	431.6462	431.7316	431.9624
3.7692	3.7689	3.7703	3.7718	3.7687	3.7687	3.7687	3.7670	3.7639	3.7667
838.8704	845.8961	843.0718	851.6020	848.7395	848.7395	848.7395	845.8961	840.2662	850.1684
171.3549	172.2609	171.4945	173.0578	172.7677	172.7677	172.7677	171.9325	170.9373	173.0875
39.9008	39.8866	39.8105	39.6941	39.6554	39.6554	39.6554	39.5802	39.5170	39.4510
74.8274	75.5629	75.2692	75.6312	75.5800	75.5800	75.5800	75.4134	75.2431	74.9209
148.4345	149.9122	148.5720	150.8289	151.5913	151.5913	151.5913	151.7089	152.3445	152.5556
1.7508	1.7550	1.7528	1.7579	1.7571	1.7571	1.7571	1.7541	1.7492	1.7577
296.7942	297.4692	296.8305	298.0295	298.6556	298.6556	298.6556	298.3733	297.7190	298.7292
15.2463	15.4123	15.2687	15.4144	15.4576	15.4576	15.4576	15.4474	15.6860	15.7269
367.8597	370.0326	368.6216	370.5452	371.5758	371.5758	371.5758	372.2935	371.0294	372.1235
9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
23.3460	23.4964	23.2473	23.5473	23.6353	23.6353	23.6353	23.6130	23.5893	23.6835
0.4348	0.4336	0.4336	0.4336	0.4336	0.4336	0.4336	0.4336	0.4324	0.4324
20.0971	20.3916	20.1879	20.3382	20.4068	20.4068	20.4068	20.4247	20.4455	20.5432
61.6451	62.3112	61.9224	62.4922	62.5635	62.5635	62.5635	62.7628	62.6064	62.6759
381.2965	385.1081	381.9407	383.8926	383.8730	383.8730	383.8730	383.9149	382.7568	384.8194
62.4753	62.4745	62.4698	62.4876	62.4961	62.4961	62.4961	62.4884	62.4807	62.5031
42.3486	42.4796	42.2918	42.5446	42.4939	42.4939	42.4939	42.2979	42.1799	42.3665
589.7895	596.4555	590.9005	594.6880	595.0415	595.0415	595.0415	594.0315	592.1630	595.5465
716.7543	720.1375	717.0159	719.4685	719.4685	719.4685	719.4685	719.4685	716.8856	719.1888

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Українська академія банківської справи Національного банку України (м. Суми)

Квітень 2006 року стане для викладачів і студентів Української академії банківської справи Національного банку України, що в місті Суми, знаковим — цей вищий навчальний заклад відзначатиме своє десятиріччя.

10 років — вік дитячий. Незважаючи на це, засновникам, викладацькому і студентському колективам академії вдалося за такий короткий час закріпити за нею почесний статус одного з провідних у країні економічних вузів, авторитетного навчального і наукового центру, який відіграє значну роль у формуванні теоретичних основ розвитку банківської справи в Україні та забезпеченні її банківської системи високопрофесійними кадрами.

Наукова робота — пріоритетний напрям діяльності академії. Однією з її форм стали науково-практичні конференції з питань розвитку банківської та правової систем України, які щороку проводяться на базі УАБС НБУ.

— Метою VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України”, — зауважив під час її відкриття голова оргкомітету, ректор Української академії банківської справи НБУ, доктор економічних наук, професор **Анатолій Єпіфанов**, — є виявлення та фахове обговорення ключових тенденцій і проблем розвитку банківської та фінансово-кредитної систем країни, розробка рекомендацій і пропозицій щодо підвищення ефективності їх функціонування та вдосконалення правового забезпечення банківської системи в контексті сучасного розвитку економіки України.

Обмінятися своїми міркуваннями з цього приводу виявили бажання понад 170 знаних в Україні вчених і практиків банківської сфери. Серед них — спеціалісти Національного й комерційних банків України, фахівці провідних наукових та аналітичних установ, вищих

навчальних закладів Києва, Харкова, Дніпропетровська, Львова, Донецька, Севастополя, Сімферополя, Тернополя, Черкас, Полтави, Сум, гості з Росії та Великобританії.

Робочий момент VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України”.

Тематично роботу конференції було зосереджено за такими основними напрямками:

- сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи в контексті економічного розвитку держави;
- банківський менеджмент;
- проблеми правового регулювання фінансово-кредитних відносин та банківської діяльності в Україні;
- інформаційне забезпечення і математичне моделювання фінансово-кредитних установ.

Загалом на пленарному і секційних засіданнях із доповідями виступили та взяли участь у обговоренні 135 науковців і фахівців-практиків. Обсяг журнального звіту, на жаль, не дає змоги викласти погляди на порушені проблеми кожного із них. Оскільки “Вісник НБУ” — видання центрального банку країни, дещо детальніше зупинимося на основних тезах доповідей його окремих представників, виступи яких викликали жваве обговорення серед учасників конференції.

Нотатки з конференції/

“Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України”

Під такою назвою наприкінці минулого року в Українській академії банківської справи Національного банку України (м. Суми) відбулася VIII Всеукраїнська науково-практична конференція. На її пленарному і секційних засіданнях виступили 135 науковців і практиків із Національного та комерційних банків, фахівців провідних наукових, навчальних та аналітичних установ України, а також гості з Росії і Великобританії.

ОКРЕМІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ З ТОЧКИ ЗОРУ ФАХІВЦІВ НБУ

Ефективний банківський нагляд

Директор Центру наукових досліджень Національного банку України, доктор економічних наук, професор **Володимир Міщенко** зосередив увагу на проблемах удосконалення банківського нагляду. Від якості його організації значною мірою залежить рівень розвитку банківської системи загалом, фінансова та економічна стабільність держави.

Володимир Міщенко.

Протягом останніх років система та організація банківського нагляду в Україні, зазначив доповідач, розвивалися доволі активно. Нині вона відповідає переважній більшості Базельських принципів. Запроваджено міжнародні стандарти обліку, звітності й аудиту. Велика увага приділяється організації ранньої діагностики проблемних ситуацій у роботі банків, розробці систем нагляду на основі оцінки ризиків.

На сучасному етапі особливого значення набуває вдосконалення процесу нарощування капіталу банків та поліпшення його якісних характеристик. Зокрема Національним банком з 8 до 10% збільшено норматив адекватності регулятивного капіталу, посилено вимоги щодо контролю за змінами в його структурі.

Водночас процеси глобалізації та розвитку світових фінансових ринків потребують нових змін в організації систем банківського нагляду та регулювання. Із цією метою Базельський комітет розповсюдив серед централь-

них банків консультативну доповідь “Нова схема достатності капіталу”, відому під назвою Базель-2, у якій викладено нові підходи до проблеми забезпечення адекватності капіталу та поліпшення контролю за дотриманням банківськими установами пруденційних норм.

Основною метою Базеля-2 є сприяння адекватній капіталізації банків і вдосконаленню системи управління ризиками, тобто посиленню стабільності банківської системи в цілому. Для цього регулятивний капітал банку має відповідати реальним його ризикам, покривати всі основні ризики та визначати обсяг активних операцій, який може дозволити собі банк з огляду на рівень капіталу.

Нова система стандартів капіталу дає змогу виконувати поставлені завдання шляхом застосування трьох взаємодоповнюючих операційних компонентів — так званих опор. Перша опора визначає мінімальні вимоги щодо достатності капіталу з урахуванням певних систем ризиків. Друга стосується необхідності здійснення ефективного контролю за виконанням банками вимог щодо достатності капіталу з боку органів банківського нагляду. Третью опорою є посилення ролі ринкової дисципліни в організації управління банками шляхом підвищення рівня відкритості офіційної звітності, що повинно стати неодмінним елементом політики керівництва банків.

Нині Національний банк України послідовно впроваджує вимоги Базельського комітету щодо капіталу.

У процесі подальшого вдосконалення банківського нагляду та регулювання банківської діяльності в Україні першочергового значення нині набувають такі фактори: підвищення рівня концентрації банківського капіталу, в тому числі на основі об'єднання банків; поліпшення корпоративного управління, підвищення ступеня прозорості банківської системи на основі вдосконалення звітності і транспарентної власності; поліпшення систем ризик-менеджменту тощо. Реалізація цих заходів сприятиме розвитку стійкої конкурентоспроможної та прозорої вітчизняної банківської системи, діяльність якої має бути спрямована на економічний і соціальний розвиток країни в цілому.

Рентабельність діяльності банків України

Заступник директора департаменту банківського регулювання і нагля-

ду НБУ, кандидат економічних наук **Ганна Карчева** свою доповідь присвятила актуальним питанням забезпечення ефективного функціонування та розвитку банків України.

Ганна Карчева.

Проблема підвищення рентабельності діяльності, — наголосила вона, — актуальна для банків у всьому світі. Адже це неодмінна передумова їх конкурентоспроможності, стабільного функціонування та розвитку. Для українських банків зазначена проблема особливо актуальна: незважаючи на порівняно високі темпи зростання обсягів діяльності, їх рівень рентабельності значно нижчий, ніж банків інших країн із перехідною економікою. Так, за підсумками 2004 року лише кожний четвертий вітчизняний банк мав рентабельність активів понад 1%, а рентабельність капіталу — понад 7%. За 9 місяців 2005 року ситуація з рівнем рентабельності дещо поліпшилася: перший показник у середньому по системі становив 1.29, другий — 10%.

Слід зауважити, що рівень рентабельності вітчизняної банківської системи нині визначається в основному банками першої групи, рентабельність активів яких за станом на 1 жовтня 2005 року становила 1.28% (зазначимо, що обсяги активів банків цієї групи перевищують 54% від активів усієї системи). Стримуючим чинником подальшого підвищення рентабельності діяльності банків першої групи є підвищена витратність їх діяльності.

Найвищою протягом останніх років є рентабельність діяльності банків третьої групи. Нині вона тримається на рівні приблизно 1.73%.

Рентабельність діяльності банків другої групи на 1 жовтня 2005 року становила 1.23%, тобто була нижчою, ніж у цілому по системі.

Особливу стурбованість викликає низька ефективність діяльності (ROA = 0.9%) банків четвертої групи, що свідчить про їх низьку конкурентоспроможність, обмежені можливості розвитку і про те, що дана група банків поки що не сформувалася, перебуває в стадії становлення і на сьогодні є однією з найризиковіших. Серед основних причин низької рентабельності діяльності банків цієї групи — значно вища, ніж по системі в цілому, вартість зобов'язань та нижча дохідність активів.

Тож малим банкам нині слід зосередити свої зусилля насамперед на цих пріоритетних напрямках їх розвитку.

Шляхи удосконалення монетарної політики

Заступник директора департаменту монетарної політики **Олександр Арсенюк** зупинився на питаннях удосконалення системи стратегічних документів із монетарної політики з урахуванням відповідного досвіду провідних країн світу.

Олександр Арсенюк.

Система документів, про яку йдеться, в тій чи іншій економічно розвинутій країні, як правило, поділяється на дві частини, або, як кажуть, на два рівні. Перший — це “цілевстановлюючі” документи, головна мета яких — дати громадськості чітке уявлення щодо цілей та завдань, які стоять перед центральним банком, а також — щодо критеріїв, за якими можна оцінити результати його діяльності. Зазначені документи здебільшого містять визначення основної стратегічної цілі грошово-кредитної політики на довгостроковий період, обґрунтування вибору саме цієї цілі, а також її кількісний вимір.

Другий рівень — “цілевиконавчі” документи. Вони потрібні для звіту перед громадськістю про результати діяльності центрального банку, спрямованої на виконання цілей, визначених у документах першого рівня. “Цілевиконавчі” документи, як правило, містять аналіз розвитку макроекономічної та монетарної сфер за звітний період, аналіз виконання цілей грошово-кредитної політики (у разі невиконання — пояснення відповідних причин), прогноз розвитку ситуації на наступний період та можливі дії центрального банку щодо забезпечення виконання встановлених цілей і завдань.

На думку О.Арсенюка, система стратегічних документів із питань грошово-кредитної політики в Україні лише в загальних рисах нагадує ту, що прийнята в економічно розвинутих країнах світу. Зокрема, до документів першого рівня можна (з певними застереженнями) віднести Основні засади грошово-кредитної політики. Щоправда, за своєю структурою вони істотно відрізняються від своїх закор-

донних аналогів. До того ж в Основних засадах визначаються цілі та орієнтири лише на наступний рік, а не на середньостроковий період, як це прийнято робити в економічно розвинутих країнах.

“Цілевиконавчими” документами в Україні можна (теж із певними застереженнями) вважати інформацію про стан грошово-кредитного ринку, яка відповідно до статті 51 Закону “Про Національний банк України” двічі на рік надається Верховній Раді та Президентові України, а також матеріали, що характеризують стан виконання Основних засад грошово-кредитної політики, які згідно з пунктом 15 Тимчасового положення про зміст, порядок розробки Основних засад грошово-кредитної політики та здійснення контролю за їх виконанням щоквартально надаються Раді Національного банку України.

Головна відмінність зазначених вітчизняних документів від закордонних аналогів полягає у тому, що вони не є публічними, а надаються як звіт або в порядку підзвітності. Крім того, у них немає прогнозу розвитку грошово-кредитного ринку і не окреслюються можливі напрями грошово-кредитної політики у майбутньому.

Отже, зробив висновок О.Арсенюк, діючи нині в Україні підходи до побудови системи стратегічних документів, що стосуються питань грошово-кредитної політики, необхідно наблизити до принципів, притаманних економічно розвинутих країнам.

Проблеми ефективності валютно-обмінних операцій

Заступник директора департаменту з управління валютним резервом та здійснення операцій на відкритому ринку НБУ **Олександр Ніколенко** запропонував розглянути шляхи підвищення ефективності валютно-обмінних операцій суб'єктів господарювання в Україні.

Олександр Ніколенко.

Валютні кризи, значні і непередбачувані коливання валютних курсів, підкреслив доповідач, спричиняються до втрат одних учасників міжнародних розрахунків і до прибутків інших. Так, наприклад, унаслідок зниження в 2000 році курсу євро до долара США

зміцнився більш як на 20%, що призвело до відповідного зниження валютного виторгу в доларовому еквіваленті всіх підприємств-експортерів, які постачають свою продукцію в країни ЄС. За 2004 рік курс євро щодо долара США на 10% зріс, спричинивши зворотні процеси. У світовій практиці траплялися випадки, коли коливання курсів провідних валют досягали 30%. Усе це обумовлює необхідність ґрунтовного аналізу та прогнозування валютного ринку.

Серед основних методів дослідження й прогнозування валютних курсів, які широко застосовуються у світовій практиці, — так звані “фундаментальний” і “технічний” аналізи. За оцінкою доповідача, завдяки застосуванню в процесі прогнозування валютних курсів цих методів вітчизняні підприємства — учасники зовнішньоекономічної діяльності могли б підвищити рівень рентабельності на 5—10 процентних пунктів. Цього можна досягти передусім за рахунок одержання додаткових прибутків від урахування курсових коливань та завдяки динамічному хеджуванню валютного ризику своїх зовнішньоекономічних контрактів із урахуванням прогнозу валютного курсу.

Роль інформації у розвитку банківської системи України

— Нині для широких верств населення практично єдиним джерелом оперативної інформації про банки є засоби масової інформації, — так розпочав свій виступ на конференції заступник керівника прес-служби Національного банку України, кандидат економічних наук **Юрій Заруба**. — З огляду на це слід подбати про те, щоб мінімізувати залежність осіб, зацікавлених у стабільній діяльності банків (маємо на увазі передусім вкладників, кредиторів, власне банківських працівників), від позиції ЗМІ щодо діяльності тієї чи іншої банківської установи та від недобросовісної реклами самих банків.

Варто було б, зокрема, створити міжбанківський веб-сайт, який функціонував би під контролем НБУ, що впливало б на достовірність розміщуваної на ньому інформації. За наповнення сторінок сайту мали б відпо-

відати самі банки. Крім щомісячних балансових даних, на сайті доцільно було б розміщувати повний перелік послуг кожного банку, вказувати ціни на них, повідомляти місцезнаходження філій, номери телефонів тощо. Все це сприяло б більш виваженому вибору клієнтом банківської установи, а відтак — і розвитку міжбанківської конкуренції.

Назріла необхідність розробити окремий нормативний акт, який би встановлював загальні принципи, стандарти розкриття інформації про кредитні організації, категорії зовнішніх користувачів інформації, обов'язкові й рекомендовані канали її поширення.

НАУКОВА ДУМКА РЕГІОНІВ

Як уже зазначалося, в роботі VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” взяли участь учені й практики практично з усіх регіонів України. Їх виступи засвідчили багатоглибину й глибину досліджень у банківській сфері, які провадяться в регіональних наукових центрах і вищих навчальних закладах. За домовленістю з окремими доповідачами, тези їх виступів стануть основою для статей, які “Вісник НБУ” винесе на суд широкої читацької аудиторії.

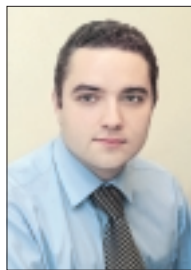
Тематика виступів була дуже широкою.

Зокрема, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківської справи Дніпропетровського національного університету **Олена Шевцова** розглянула найгостріші проблеми сучасної банківської системи в контексті економічного розвитку та економічної безпеки.

Стан фінансового сектору України в умовах ринкової трансформації економіки проаналізувала доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та банківської справи Дніпропетровського університету економіки та права **Галина Крамаренко**.

У необхідності переведення монетарної політики НБУ в режим таргетування інфляції переконував присутніх доктор економічних наук, завідувач кафедри міжнародної економіки Української академії банківської справи НБУ **Михайло Макаренко**.

Доповідь доктора економічних наук, завідувача кафедри фінансів та банківської справи Міжнародного університету фінансів **Володимира Кочеткова** була присвячена обґрунтуван-

Юрій Заруба.

ню необхідності оцінки ринкової вартості банку на основі бухгалтерської та економічної моделей управління в умовах нестабільної економіки.

Тема виступу кандидата економічних наук, доцента, завідувача кафедри "Фінанси і кредит" Севастопольського національного технічного університету **Анатолія Вождова** — "Банківська система в новій парадигмі стимулювання економічного зростання"; доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри менеджменту Тернопільського державного економічного університету **Олени Сохаської** — "Використання фрактальних розмірностей при прогнозуванні валютних курсів на ринку FOREX".

Багато цікавих і змістовних виступів прозвучало на засіданнях секцій "Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи в контексті економічного розвитку держави" та "Банківський менеджмент". Серед доповідачів — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Української академії банківської справи НБУ **Світлана Науменкова**, член наукового товариства Дипломованого інституту банкірів, партнер-менеджер компанії "Товариство Уоррен Уайз" **Уайз Уоррен** (Великобританія), доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу Сумського державного університету **Сергій Ілляшенко**, доктор економічних наук, професор Сумського національного аграрного університету **Євген Мішенін**, кандидат економічних наук, доцент цього ж університету **Роман Косодій** та інші.

У роботі секції "Проблеми правового регулювання фінансово-кредитних відносин та банківської діяльності в Україні" взяли участь науковці і фахівці-практики з Української академії банківської справи НБУ, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, АКБ "Укрсоцбанк", Сумського національного аграрного університету. В їх доповідях червоною ниткою пройшла теза щодо необхідності чіткішого визначення статусу Національного банку в Конституції України.

Уперше в рамках конференції працювала секція "Інформаційне забезпечення і математичне моделювання фінансово-кредитних установ", у роботі якої взяли участь науковці Харківського національного економічного університету, Харківського національного технічного університету ХПІ, Курської державної сільськогосподарської академії ім. професора І.Іванова, Сумського національного

аграрного університету, Української академії банківської справи НБУ, Львівського банківського інституту НБУ, Харківського державного університету будівництва та архітектури, Харківського національного університету радіоелектроніки.

Окрім актуальних питань застосування комп'ютерних технологій у банківській справі, на засіданнях секції багато уваги приділялося впровадженню сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі та модернізації навчальних планів згідно з вимогами Болонського процесу.

Під час проведення конференції відбулася презентація навчально-тренувального банку та навчально-тренувального комплексу "Міжбанківський валютний ринок" Української академії банківської справи НБУ.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

За підсумками роботи VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції зроблено відповідні висновки та подано низку рекомендацій. Основні серед них такі:

1. Статус Національного банку України як незалежного державного органу доцільно було б закріпити безпосередньо в Конституції України. Включення до Основного Закону відповідної норми сприяло б надійному захисту грошово-кредитної системи України, убезпеченню НБУ від кон'юнктурних вимог чи тиску з боку інших органів державної влади;

2. Банківська діяльність повинна базуватися на засадах корпоративного управління, що передбачає забезпечення відкритості, прозорості, рівності та неупередженості, дотримання ділової етики, відповідальності перед клієнтами, суспільством і державою. Для вирішення питань упровадження принципів корпоративного управління в банківському секторі нагальним є прийняття Закону України "Про акціонерні товариства";

3. Із метою підвищення конкурентоспроможності українських банків у світлі інтеграції до Євросоюзу та вступу до СОТ доцільно скласти програму структуризації та консолідації банківської системи, підвищення рівня капіталізації банків.

Для визначення адекватності капіталу банківської системи необхідно розробити методику оцінки ризиків діяльності банку з урахуванням принципів Базеля-2;

4. Слід адекватно вирішити проблему відкриття в Україні філій іно-

земних банків. Зокрема уникнути неконтрольованості таких філій можна було б шляхом поширення на них національного режиму банківського нагляду та залучення цих філій до національної системи страхування банківських депозитів;

5. Важливим напрямом державного регулювання банківської діяльності є створення ефективної системи оподаткування. Основне завдання податкового впливу на діяльність банків — забезпечувати переорієнтацію вкладень банків у реальний сектор економіки та обмежувати їх участь у схемах, що використовуються економічними суб'єктами для ухилення від сплати податків;

6. Одним із визначальних факторів розвитку банківської системи є формування сучасної правової бази розвитку банківської сфери;

7. Серед пріоритетних напрямів розвитку — перетворення вітчизняного ринку цінних паперів на ефективний та гнучкий механізм перерозподілу фінансових ресурсів і трансформації заощаджень у інвестиції, а в кінцевому підсумку — на реальний чинник інвестиційного процесу;

8. Для розвитку системи іпотечно-кредитування в Україні необхідно активізувати участь банків у кредитуванні населення під заставу нерухомості із застосуванням двох способів рефінансування банків: шляхом переуступки прав вимоги за іпотечними кредитами спеціалізованій організації або шляхом самостійного випуску і розміщення банками-кредиторами іпотечних облігацій, забезпечених пулами іпотек;

9. З метою виявлення передумов виникнення фінансових проблем у банківській сфері необхідно удосконалити процедуру банківського нагляду на основі оцінки ризиків;

10. Істотного поліпшення потребують системи ризик-менеджменту в банках другого рівня.

Втілення в життя цих новацій, вважають учасники VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції "Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України", дало б змогу підвищити фінансову стабільність і стійкість банківської системи України, що, в свою чергу, сприяло б забезпеченню економічної стабільності держави, формуванню передумов для реальної інтеграції України до Євросоюзу.

Андрій Папуша,
"Вісник НБУ".

Банківський капітал в економіці України

**Наталія
Бицька**

Викладач кафедри
банківської справи
Тернопільського державного
економічного університету

У процесі переходу України до ринкової економіки банківські установи відіграють важливу роль у мобілізації та вільному перетіканні капіталів, нагромадженні коштів для структурної перебудови економіки.

Основою формування ресурсної бази банків та необхідною умовою її забезпечення є власний капітал, який є одним із найважливіших показників їх діяльності. Зміцнення ресурсної бази, інтеграція вітчизняної банківської системи у світове співтовариство значною мірою залежать від зростання обсягів власного капіталу українських банків. Відтак особливого значення набувають питання ефективного використання та збереження капіталу банку, наголошує автор статті.

У наукових працях, зауважуємо, багато розбіжностей щодо визначення суті банківського капіталу. Це поняття вживається в економічній літературі та практиці досить часто і залежно від контексту в цей термін вкладається різний зміст [3, с. 32]. Банківський капітал трактують як “власний капітал”, “власні кошти”, “банківські ресурси” тощо.

Згідно із Законом України “Про банки і банківську діяльність” *банківський капітал* — це залишкова частка активів після відрахування всіх зобов'язань банку.

Капітал підписний — величина капіталу, на яку отримано письмові зобов'язання акціонерів (пайовиків) банку на внесення коштів за підпискою на акції (паї).

Капітал статутний — сплачений та зареєстрований підписний капітал.

Капітал регулятивний (власні кошти) складається з основного та додаткового капіталу, зваженого на ризики, що визначаються нормативно-правовими актами НБУ.

Достатність (адекватність) капіталу — це норматив співвідношення між розміром регулятивного капіталу і сумою зважених до ризику активів [1].

Залежно від способу розрахунку розрізняють балансовий і нормативний власний капітал.

Балансовий капітал розраховується як різниця між балансовою вартістю активів та зобов'язаннями банку.

Нормативний власний капітал використовується органами банківського нагляду для обчислення економічних нормативів діяльності комерційних банків. За основу беруть показник балансового власного капіталу, який потім коригується (зазвичай зменшується) на різноманітні банківські ризики.

Методологічною основою капіталу є напрацювання Базельської конвенції про достатність капіталу 1988 року, Другої директиви про банківську діяльність Європейського Союзу. Так, за Базельською конвенцією, нормативний капітал містив дві частини: (1) — визначення капіталу (definition of capital) та (2) структуру оцінки ризиків (structure of risk weights). Друга частина, в свою чергу, ґрунтується на трьох вимогах-підвалинах (pillars):

- мінімальних вимогах до капіталу (minimum capital requirements);
- системі нагляду (supervisory review process);
- ринковій дисципліні (market discipline).

Капітал першого рівня — первинний, початковий капітал, не пов'язаний з обмеженнями стосовно використання на покриття збитків за результатами банківської діяльності та сплатою податків. Тому він найякісніший із точки зору гарантій забезпечення надійності вкладів кредиторів банку. Капітал першого рівня складається зі сплаченого акціонерного капіталу (сплачені прості акції і не кумулятивні привілейовані акції) та розкритих резервів (фонди банку, створені згідно з рішеннями загальних зборів акціонерів за рахунок чистого прибутку минулих років).

Капітал другого рівня, або додатковий складається із нерозкритих резервів, резервів переоцінки активів, гібридних капітальних інструментів і субординованого боргу. Капітал другого рівня порівняно з капіталом першого рівня менш якісний, бо його використання на покриття збитків обмежується мінливою вартістю й терміном. З огляду на це для капіталу другого рівня застосовується низка обмежень на його використання при розрахунку нормативного капіталу [1].

Базельська конвенція про достатність капіталу 1988 року заклала принципи регулювання капіталу більш як у 100 країнах світу, в тому числі в Україні.

Однак незважаючи на безсумнівні переваги, у процесі практичного використання коефіцієнту достатності капіталу виявлено й певні недоліки. Головний із них полягає в занадто високому рівні приблизності оцінки ризику. У новій версії угоди ця проблема вирішується за рахунок диференційованих коефіцієнтів ризику залежно від кредитного ризику позичальника.

Наближають до вимог Євродирективи також нові вимоги щодо мінімального розміру капіталу банків.

Згідно з Положенням НБУ “Про порядок створення, державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень” від 31.08.2001 р. № 375, мінімальний розмір статутно-

го капіталу на час реєстрації банку має бути не меншим:

- 5 млн. євро для міжрегіональних банків;
- 3 млн. євро — для регіональних банків;
- 1 млн. євро — для місцевих кооперативних банків [2].

В Україні давно скасовано обмеження, в різний час установлені щодо іноземних інвестицій у вітчизняну банківську систему, а саме:

- 15-процентний ліміт на частку іноземних інвестицій у загальному капіталі банківської системи;
- 35-процентний максимум для одного власника банку (це ускладнювало іноземним банкам створення своїх дочірніх установ);
- заборону інвестицій з офшорних зон;
- дозвіл на здійснення інвестицій лише “першокласними банками”.

Отже, при визначенні достатності капіталу згідно з Базельською конвенцією застосовувалися два основних принципи — принцип обережності і принцип економічної доцільності, що захищало інтереси вкладників, убезпечуючи їхні гроші від ризику можливої втрати банком власних коштів. Причому слід зазначити, що, хоча базельська методика і вважається оптимальною та використовується більшістю держав, вона не є обов’язковою, тобто дає змогу враховувати певні відхилення і фінансово-економічні особливості країни — за умови, що це не суперечить основним принципам.

Згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку розрізняють такі види банківського капіталу:

- ✓ звичайний акціонерний капітал (номінальна ціна звичайних акцій, за якими банк сплачує нефіксовані дивіденди);
- ✓ привілейований акціонерний капітал (номінальна ціна привілейованих акцій, за якими банк сплачує фіксовані дивіденди);
- ✓ емісійні або курсові різниці (різниця між номінальною і ринковою ціною акцій);
- ✓ нерозподілений прибуток (чистий прибуток після сплати дивідендів);
- ✓ резерви;
- ✓ субординовані зобов’язання (довгостроковий запозичений капітал зовнішніх інвесторів, який великі банки залучають на 5—10 років).

Крім того, хоча про це й не було безпосередньо зазначено у пропозиціях, поданих Україною Секретаріатові СОТ у 2001 році, іноземні бан-

ки матимуть право на створення недокапіталізованих філій, а тому шлях до ЄС проходить саме через лібералізацію доступу цих банків на власний ринок.

Серед економістів досить поширеною є думка, що створення недокапіталізованих філій може значно інтенсифікувати вихід іноземних банків на фінансовий ринок України. Дозвіл на створення їх філій дещо спрощує процедуру відкриття банківських установ та збільшує потенційні можливості щодо обсягів кредитів, які можуть бути надані такою установою (оскільки власний капітал материнських банків значно більший, ніж капітал дочірніх банків за кордоном).

1. Як зазначено в Інструкції НБУ “Про порядок регулювання діяльності банків” від 28.08.2001 р. № 368, для забезпечення реальної капіталізації українських банків їх поділено за рівнем достатності капіталу на:

- добре капіталізовані;
- достатньо капіталізовані;
- недокапіталізовані;
- значно недокапіталізовані;
- критично недокапіталізовані.

Недокапіталізованим вважається банк, в якого:

— розмір регулятивного капіталу відповідає встановленим мінімальним вимогам;

— співвідношення регулятивного капіталу і сумарних активів банку, зважених на відповідні коефіцієнти за ступенем ризику (норматив адекватності регулятивного капіталу), менше, ніж його нормативне значення, але становить не менше шести відсотків;

— співвідношення основного капіталу і загальних активів банку (норматив адекватності основного капіталу) менше, ніж його нормативне значення, але становить не менше трьох або наближається до чотирьох відсотків [3].

Враховуючи світовий досвід, на нашу думку, можна прогнозувати певні позитивні наслідки допуску філій іноземних банків на ринок банківських послуг України.

Передусім створення недокапіталізованих філій за інших сприятливих умов значно інтенсифікує залучення зарубіжних банків до фінансового ринку нашої країни. Це, в свою чергу, сприятиме зростанню рівня обслуговування трансакцій у банківській системі, скороченню їх термінів, розширенню спектра послуг і вдосконаленню технології їх надання.

Крім того, із наданням дозволу на створення недокапіталізованих філій збільшаться обсяги кредитування такими установами.

Отже, можна сподіватися, що, на відміну від нинішньої ситуації, з наданням дозволу зарубіжним банкам на відкриття своїх філій в Україні збільшиться участь іноземного капіталу в її економіці, зокрема у банківському секторі. Хоча, звісно, не це відіграватиме роль основного і самодостатнього фактора, оскільки головною причиною стриманого ставлення іноземних банків щодо українського ринку є загальний несприятливий інвестиційний клімат і високий ступінь ризиків діяльності.

Слід розуміти, що збільшення установ іноземних банків в Україні відбуватиметься поступово (особливо на першому етапі), за рахунок 1) банків із країн з аналогічним суверенним кредитним рейтингом (наприклад, Росії та Казахстану), а також 2) середніх західних банків. Перші будуть зацікавлені у супроводженні своїх клієнтів, особливо в приватизаційних операціях. Другі зосереджуватимуться не так на кредитуванні, як на спробах використання українського капіталу та здійсненні валютно-спекулятивних операцій (за умови лібералізації валютного ринку України).

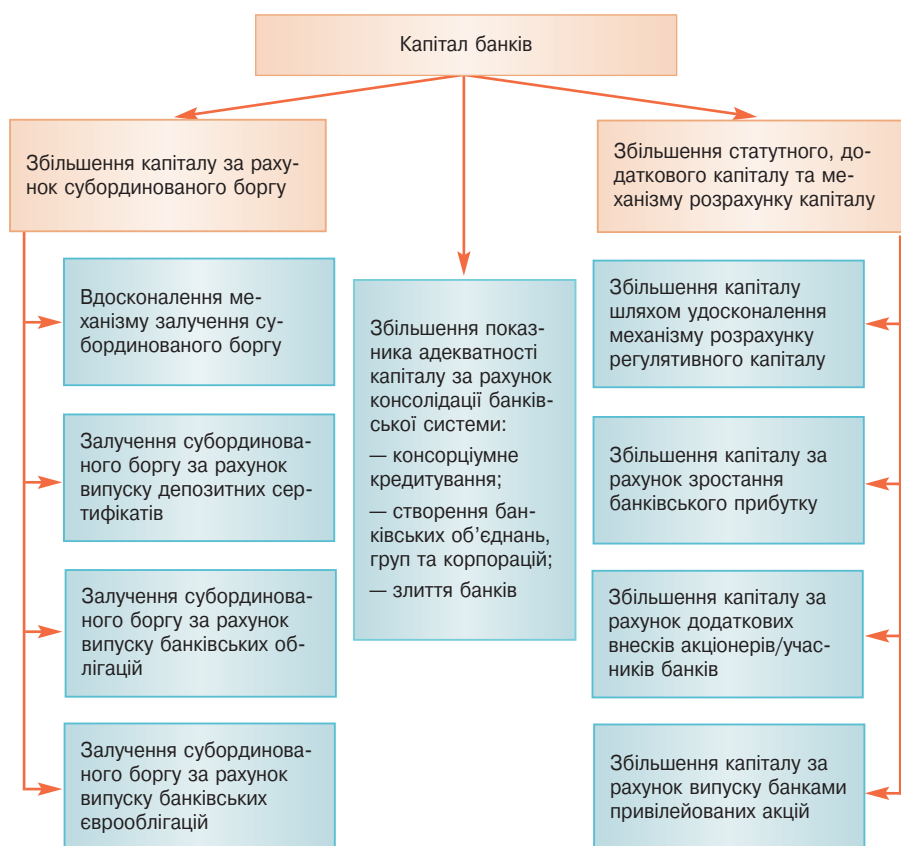
Можна також очікувати приходу західних банків на вітчизняний ринок через філії східноєвропейських банків, які належать західному капіталу. Лише за кілька років, можливо, з’являться філії великих банків.

Останніми роками загальний обсяг іноземних інвестицій до банківського сектору України становив 207.6 млн. доларів, або 12.57% від загальної суми його капіталу. В цих інвестиціях частка країн ЄС наближається до 40%, а європейських країн загалом (без Росії) — майже до 65%. Серед них вирізнялися інвестори з Австрії — 17.2%, Польщі — 13.4%, Швейцарії — 10.7%, Франції — 5.4%, Великобританії — 4.3%. До речі, в цьому теж можна вбачати запоруку нашої успішної інтеграції до Європейського Союзу [5, 56].

Національний банк дозволив банкам залучати інвестиції на умовах субординованого боргу шляхом випуску їх облігацій та єврооблігацій.

До цього банки могли залучати субординовані позики лише шляхом укладення прямих договорів з інвестором або ж випускаючи депозитні сертифікати. Однак річ у тім, що сьогодні основними покупцями облігацій в Україні є комерційні банки. А вони нині надають перевагу випуску акцій, для чого потрібне лише рішення акціонерів. Бо випуск облігацій (як і будь-яка зміна додаткового капіталу) потребує затвердження НБУ, обов’язко-

Шляхи збільшення капіталу

вих виплат доходу за ними, їх викупу в майбутньому тощо. У разі випуску облігацій згідно із законодавством термін їх обігу не може бути меншим, аніж п'ять років, і цей борг необхідно погашати щорічним зменшенням на 20% початкової вартості протягом п'яти наступних років їх обігу.

Отож, якщо банк не хоче, щоб сума додаткового капіталу вже через рік зменшилася на 20%, йому необхідно розмістити облігації на строк понад п'ять років.

Попри можливості збільшення додаткового капіталу, ці способи є тимчасовими та обмеженими — сума субординованого боргу не може перевищувати 50% розміру основного капіталу (див. таблицю).

Балансовий капітал банків на 1 квітня 2005 р. збільшився на 7.3% і становив 19 759.6 млн. грн. (на 01.04.2004 р. — на 5.2%). Збільшення зазначеного показника відбулося за рахунок зростання статутного капіталу, який сягнув 11 605.4 млн. грн. Регулятивний капітал банків на 1 квітня 2005 р. збільшився на 11.8% і дорівнював 20 329.2 млн. грн., тоді як на 01.01.2005 р. — 18 241.4 млн. грн. Норматив адекватності регулятивного капіталу становив на 01.01.2004 р. 15.11% (при нормативному значенні не менше 8%), а на 01.01.2005 р. — 16.81%. Це свідчить, що рік тому банки мали подвійний запас щодо збільшення активних операцій, на що банківська система відреагувала адекватним чином.

НБУ дозволив банкам залучати кошти на умовах субординованого боргу шляхом випуску облігацій на суму мінімум 100 тис. грн. і збільшувати таким чином свій регулятивний капітал. Такі облігації повинні випускатися в бездокументарній формі. Вони можуть бути простими, терміновими та процентними з обмеженим колом розміщення і перебувати в обігу тільки в межах заздальгід визначеного банком та схваленого Національним банком України кола осіб. Кошти, залучені на умовах субординованого боргу шляхом випуску облігацій,

враховуються в капіталі банку після надання НБУ відповідного дозволу.

Збільшення балансового капіталу відбувається шляхом реального його нарощування, зокрема — реінвестування прибутків. Імовірно, на це вплинула жорстка позиція НБУ, який попередив про застосування санкцій до тих фінансових установ, які збільшують свої капітали штучним методом — за рахунок запозичень або переоцінки основних фондів.

Незважаючи на те, що протягом останніх років зберігалася тенденція до зростання капіталу, рівень капіталізації банків залишається недостатнім, про що свідчать відношення капіталу до ВВП, яке дорівнює лише 4.4% (для порівняння: в Росії цей показник становив 37.2%).

У різних країнах банки застосову-

ють різні стратегії показників. Банки США, наприклад, пішли шляхом масового нарощування капіталу за рахунок додаткового випуску акцій та субординованих облігацій, а також збільшення фонду перерозподіленого прибутку. У Великобританії банки вибрали коригування структури портфеля активів (а саме — розміру класифікованих активів за ступенем розвитку). Японські комерційні банки впродовж багатьох років активно використовували засіб “роздування” капітальної бази шляхом включення до неї номінального прибутку від зростання ринкової ціни інвестиційного портфеля. Якщо американська практика може бути прийнятною і для вітчизняних банківських структур, то досвід банків Великобританії та Японії слід використовувати обережно.

Основні способи збільшення капіталу банками диктуються змінами нормативних документів НБУ.

На схемі відображено тактичні заходи щодо пом'якшення проблеми капіталізації.

На нашу думку, до основних напрямів подальшої капіталізації банківської системи і підвищення ефективності функціонування банківського капіталу можна віднести:

Динаміка капіталу комерційних банків України					
Показники	01.01. 2001 р.	01.01. 2002 р.	01.01. 2003 р.	01.01. 2004 р.	01.01. 2005 р.
Балансовий капітал, млн. грн.	6 507	7 915	9 983	12 882	18 241
Темп зростання, %	—	121.6	126.1	129.0	143.0
Статутний капітал, млн. грн.	3 671	4 573	5 998	8 116	11 605
Темп зростання, %	—	124.5	131.2	135.3	143.0
Адекватність регулятивного капіталу, %	15.53	20.69	18.01	15.11	16.81

Джерело: Вісник НБУ. — 2005 — № 3. — С. 31.

— урегулювання дивідендної політики — вона має бути збалансованою і стабільною;

— регулювання розміру капіталу державою; таке регулювання здійснюється в основному з метою зменшення ризику банкрутств;

— підтримку довіри населення до банківської системи країни (за останні чотири роки вклади населення, не враховуючи Ощадбанк, збільшилися в 2.5 раза — майже до 12 млн. осіб);

— прискорення переходу банків на акціонерну форму власності (нині більш як 40% українських банків пайові). Це сприятиме введенню нового порядку збільшення капіталу і полегшить виконання низки економічних нормативів.

Розгляд теоретичних і практичних аспектів банківського капіталу дає змогу зробити такі висновки:

1. Дотримуватися основних положень Базельської угоди слід з урахуванням стану економіки України;

2. Національний банк та Асоціація українських банків повинні постійно вдосконалювати методикку визначення окремих складових банківського капіталу;

3. Збільшення розміру капіталу — шлях до зміцнення і посилення нашої банківської системи, одна з умов подальшої інтеграції вітчизняних банківських структур у світову банківську систему;

4. Банки повинні дбати про збільшення капіталу не лише за рахунок власних внутрішніх джерел, а й про залучення коштів на умовах субординованого боргу;

5. Необхідно залучати міжнародний капітал для розвитку вітчизняної економіки;

6. Для забезпечення реальної капіталізації велике значення мають нові законодавчі акти про банки і банківську діяльність, нормативні акти НБУ щодо класифікації банків за рівнем достатності капіталу;

Отже, банкам України слід продовжувати процес накопичення власного капіталу, збільшувати акціонерний капітал, раціонально управляти власним капіталом. Успішність подальшої капіталізації банківської системи нашої країни залежить від вибраних самими банками методів і способів управління капіталом.

Література

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 17 січня 2001 р.
2. Положення НБУ “Про порядок

створення, державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень” від 31.08.2001 р. № 375.

3. Інструкція НБУ “Про порядок регулювання діяльності банків” від 28.08.2001 р. № 368.

4. Банківські операції: Підручник / За редакцією Мороза А.М. — К.: КНЕУ, 2000. — С. 32.

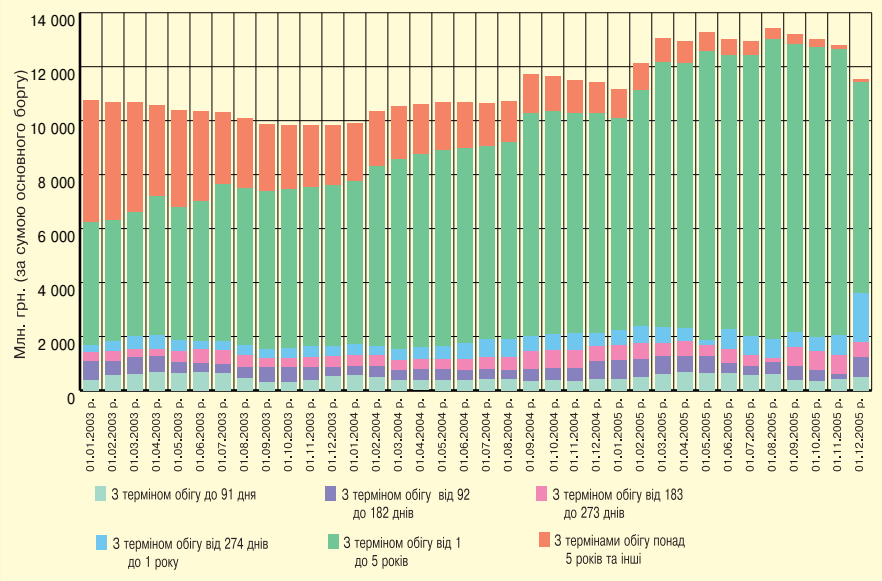
5. Українсько-європейський журнал міжнародного та порівняльного права. — 2002. — Т. 1. — Вип. 3. — С. 56.

Ринок державних цінних паперів України у листопаді 2005 року

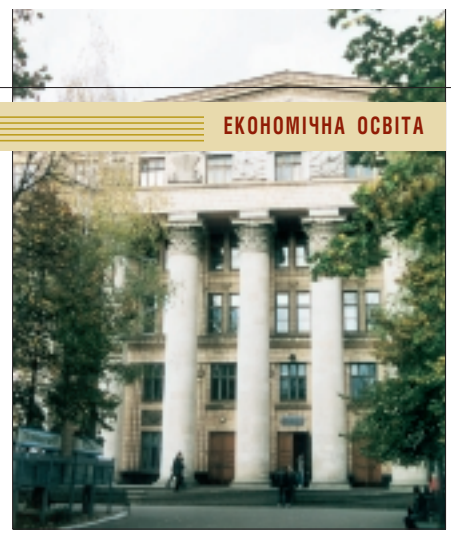
Обсяг розміщення облігацій внутрішніх державних позик за січень — листопад 2005 року

Період	Обсяг розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до державного бюджету, тис. грн.
Січень	1 044 500	1 056 483.99
Лютий	1 000 000	1 086 613.04
Березень	200 000	245 627.51
I квартал	2 244 500	2 388 724.53
Квітень	3 635 769	3 740 334.01
Травень	14 000	13 961.08
Червень	377 500	379 030.05
II квартал	4 027 269	4 133 325.14
I півріччя	6 271 769	6 522 049.67
Липень	627 000	631 368.31
Серпень	0	0
Вересень	0	0
III квартал	627 000	631 368.31
Жовтень	0	0
Листопад	0	0
Грудень		
IV квартал		
Усього з початку року	6 898 769	7 153 417.98

Обсяг облігацій внутрішніх державних позик, що перебувають в обігу (на 1 грудня 2005 року)

На замовлення “Вісника НБУ” матеріали підготовлено працівниками департаменту з управління валютним резервом та здійснення операцій на відкритому ринку Національного банку України.

**Микола
Мирун**

Професор кафедри банківської справи Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Банківська система — важлива складова економіки України, ефективне функціонування якої істотно залежить від наукової підготовки кадрів та їх професійного рівня. Успішному вирішенню цих проблем сприяє поліпшення якості знань із банківської справи, над чим нині працює професорсько-викладацький склад кафедри банківської справи Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Ось уже 60 років головним завданням кафедри є формування наукового світогляду майбутніх банкірів, виховання у них високих моральних якостей, любові до своєї професії.

Ювілей / Кузня банківських кадрів

За 60 років своєї діяльності кафедра банківської справи КНЕУ (колишня кафедра грошового обігу і кредиту) пройшла складний шлях становлення та розвитку. Заснована у серпні 1945 року, вона стала нині провідним науковим центром із вивчення банківської справи, координатором і головним виконавцем наукових тем із грошового обігу, кредиту в Україні.

Майже 25 років (із серпня 1945 по січень 1970-го) кафедру очолював видатний учений-економіст **Василь Євтихійович Власенко**, монографії якого “Денежная реформа С.Ю.Витте” й “Теория денег в России” високо поціновані міжнародними науковими колами. Василь Євтихійович виховав плеяду послідовників, які й нині забезпечують високий навчальний, науковий та методичний рівень кафедри банківської справи. Серед його учнів — доктори економічних наук, професори М.Т.Берков, М.І.Савлук, А.М.Мороз, Д.В.Полозенко, В.В.Шокун, інші науковці. Природна обдарованість, високі особисті якості й організованість у роботі дали змогу професору ефективно працювати і як проректору з наукової роботи, і як завідувачу кафедри, і як талановитому педагогу. Колектив кафедри складався з таких яскравих особистостей, як доценти К.Г.Зуллас, В.А.Лобода, І.М.Галь, В.М.Федоренко, Л.М.Фоміна.

Славні традиції кафедри продовжив учень В.Є.Власенка — доктор економічних наук, професор **М.Т.Берков**, оригінальною монографією якого “Миграция денег” і нині послуговуються науковці, практики, студенти. Маючи стійкі переконання і життєві принципи, Микола Тихонович досить критично ставився до банківської справи. Його наукові праці і лекції характеризувалися несподіваними узагальненнями та спостереженнями, що свідчить про нестандартне мислення і талант ученого.

Із червня 1991-го по листопад 1993 року кафедру банківської справи очолював професор, доктор економічних

наук **М.І.Савлук** — беззаперечний авторитет у наукових і банківських колах, серед студентства. Михайло Іванович — автор фундаментальних монографій із теорії грошей, підручників “Гроші та кредит”, що витримали не одне видання і користуються великим попитом у нашій країні. Керівництво кафедрою М.І.Савлука збіглося з тим періодом історії незалежної України, коли в університеті активно розпочалася перебудова навчально-методичного процесу та організації наукових досліджень. Бракувало нових за змістом підручників та навчальних посібників, які б відповідали вимогам часу. За цих умов М.І.Савлук проявив увесь свій організаторський талант ученого й педагога: він сформував колектив авторів і видав підручник нового типу “Гроші та кредит” (1992 рік). Професор провів велику роботу щодо підвищення кваліфікації колективу кафедри, організував його стажування у зарубіжних банках. Так, у 1992—1998 роках представники професорсько-викладацького складу кафедри (А.М.Мороз, М.І.Савлук, М.І.Мирун, М.Ф.Пуховкіна, М.Д.Алексєєнко, А.В.Нікітін, І.В.Шамова та інші) стажувалися у Світовому банку, банках Великобританії, у Московській міжнародній фінансово-банківській школі тощо.

Ось уже дванадцять років, із груд-

На фото 1967 року — засідання кафедри. У центрі — завідувач кафедри грошового обігу та кредиту, доктор наук Василь Власенко. Праворуч, поряд із ним, — автор статті Микола Мирун.

ня 1993 року, кафедру банківської справи очолює **А.М.Мороз** — професор, доктор економічних наук, заслужений діяч науки і техніки України, автор більше сотні наукових праць, семи монографій, керівник авторських колективів та співавтор п'яти книг із питань економіки та банківської справи. Серед них — “Основы банковского дела” (1994 р.), “Вступ до банківської справи” (1998 р.), “Центральний банк та грошово-кредитна політика” (2005 р.), “Банківські операції” (2000 і 2002 рр.), “Енциклопедія банківської справи України” (2001 р.). Під керівництвом А.М.Мороза розроблено і запроваджено у навчальний процес три магістерські програми з банківської справи, за якими ведеться підготовка банкірів вищого освітнього рівня.

А.М.Мороз постійно вирішує нові, надзвичайно складні проблеми. Це проявляється у цілеспрямованій підготовці докторів економічних наук. Так, А.М.Мороз — науковий консультант докторів наук А.Пересади, О.Дзюблюка, М.Алексєєнка. Професорсько-викладацькому складу кафедри може позаздрити будь-який вищий навчальний заклад країни. Тут працюють професори М.І.Савлук, А.М.Герасимович, М.Д.Алексєєнка, Л.О.Примостка, І.М.Лазепко, М.Ф.Пуховакіна, автор цієї статті, доценти — кандидати економічних наук В.С.Білошапка, В.П.Буряк, Н.Г.Заболотна, І.Б.Івасів, Л.В.Коноватська, І.В.Краснова, Т.В.Криво́в'яз, Р.І.Ніконенко, Т.П.Остапишин, О.М.Покойова, Л.В.Стрільчук, І.В.Шамова. Кафедра забезпечує викладання таких дисциплін, як “Гроші та кредит”, “Банківські операції”, “Облік та аудит у комерційних банках”, “Банківський маркетинг”, “Фінансовий менеджмент у банку”, “Центральний банк і грошово-кредитна політика”.

Результатом багаторічної роботи викладачів кафедри стала підготовка та публікація монографій А.М.Мороза (“Ефективність кредитування промисленості”), М.І.Мируна і А.М.Герасимовича (“Банковское обслуживание малого бизнеса”, “Банковское обслуживание предприятий и населения”), К.Г.Зулуса (“Финансирование и кредитование капитальных вложений”) та інших науковців.

Активно провадиться на кафедрі робота щодо інтенсифікації навчання студентів як в аудиторний, так і в позааудиторний час. Обсяг індивідуальних завдань передбачає завантаження їх практичними завданнями із дисциплін кафедри в аудиторний час, ре-

альне забезпечення самостійної роботи практикумами, навчально-методичними порадами. Перехід від інформативного до проблемно-пошукового викладання, яке потребує ґрунтовних знань, а також володіння методами наукових досліджень, став можливим завдяки інтенсифікації занять викладачів кафедри з допомогою комп'ютеризації, застосуванню сучасних технічних засобів, запровадженню в систему аудиторних занять ділових ігор, виробничих ситуацій тощо. Інтенсивні методи навчання використовують молоді викладачі А.В.Нікітін, Н.П.Бондар, І.Б.Гетманенко, Г.В.Труш, В.Г.Шевалдіна, Я.М.Остапчук, О.І.Самсонова та інші. Практичні заняття, ділові ігри, семінари ведуться у тісному зв'язку з практикою діяльності вітчизняних та зарубіжних банків. У цьому напрямі велику роботу виконують методисти кафедри Н.М.Косян і Т.Г.Блохіна.

Професори кафедри А.М.Мороз, М.І.Савлук, М.Ф.Пуховакіна, доцент І.В.Шамова та інші беруть активну участь у щорічних науково-методичних конференціях із питань інтенсифікації навчального процесу та вдосконалення методики викладання. Це посилює науковий рівень викладання, особливо дисциплін із підготовки магістрів банківської справи.

Інтенсифікація навчального процесу неможлива без його науково-методичного забезпечення. Важливе значення має видання підручників і навчальних посібників, у котрих використано досвід діяльності банківських установ в умовах ринкової економіки. Уперше в Україні випущено такі підручники, як “Гроші та кредит” (2002 р., авторський колектив під керівництвом М.І.Савлука), “Банківські операції” (2000, 2002 рр., авторський колектив під керівництвом А.М.Мороза), “Аналіз банківської діяльності” (2001 р., колектив авторів під керівництвом А.М.Герасимовича), “Капітал банку” (2003 р., автор — М.Д.Алексєєнко); посібники для самостійного вивчення дисциплін “Гроші та кредит” (2000, 2002 рр., авторський колектив під керівництвом М.І.Мируна), “Ситуаційне моделювання банківської діяльності” (2003 р., автор — А.В.Нікітін), “Центральний банк і грошово-кредитна політика” (2000, 2005 рр., автори — А.М.Мороз, М.Ф.Пуховакіна, Т.П.Остапишин та В.С.Білошапка), “Грошово-кредитні системи зарубіжних країн” (2001 р., автор — І.В.Шамова), “Економічний аналіз” (2003 р., автор — Л.О.Примостка), “Аналіз банківської

діяльності” (2002 р., автори — А.М.Герасимович та О.І.Самсонова).

Особливу увагу на кафедрі приділяють науково-дослідницькій роботі. У нас стало правилом: лише той викладач відповідає вимогам підготовки висококваліфікованих банкірів, який має власні наукові набутки у розвитку теорії і практики банківської справи. Постійно посилюється роль наукової роботи та розвивається дослідницький потенціал колективу кафедри. До наукових досліджень залучено весь склад кафедри: 36 осіб професорсько-викладацького складу, молоді викладачі, котрі активно працюють над кандидатськими дисертаціями (Н.П.Бондар, І.Б.Охрименко, Т.Г.Іванова, Я.М.Остапчук, О.І.Самсонова). Колектив кафедри завершив дослідницьку роботу над виконанням держбюджетної теми “Банківська система України: її становлення та розвиток в умовах переходу до ринкової економіки”, а також виконує держбюджетну тему “Грошово-кредитний механізм економічного зростання” (науковий керівник обох тем — професор А.М.Мороз).

Запровадження нового навчального плану з магістерської програми, такі нові напрями, як “Банківський менеджмент”, “Регулювання банківської діяльності”, збільшення прийому студентів, впровадження у навчальний процес нових дисциплін зумовило потребу у висококваліфікованих викладачах, яка забезпечується через аспірантуру: за останні роки кількість аспірантів і пошукачів наукового ступеня збільшилася до 40 осіб.

Зростання рівня підготовки аспірантів сприяє науково-методичний семінар, що з 2000 року діє при кафедрі й використовується для апробації дослідницьких розробок аспірантів та здобувачів. Нового змісту набула також студентська науково-дослідницька робота.

Значно позжвавилися науково-виробничі зв'язки кафедри. Так, при Промінвестбанку працював філіал кафедри банківської справи, завідуючим якої за сумісництвом був професор В.П.Матвієнко. Від спорадичних досліджень наші науковці перейшли до тривалих, постійних зв'язків із Національним банком України, банками “Хрещатик”, Укрсоцбанком тощо.

Зусиллями кафедри поліпшено якісний рівень підготовки бакалаврів і магістрів із банківської справи. Орієнтиром тут є Болонська декларація, яка визначає параметри вищої освіти у європейських країнах. □

Картки НСМЕП: зручність, безпечність, перспектива

В управлінні Національного банку України в Харківській області відбулася проведена з ініціативи місцевого територіального управління НБУ нарада з питань розвитку Національної системи масових електронних платежів. У ній взяли участь фахівці Національного банку України (у тому числі його управлінь у Полтавській, Сумській, Луганській, Запорізькій, Чернігівській, Донецькій областях), комерційних банків Харківщини, Одещини, Донеччини, Полтавщини, Чернігівщини, представники Асоціації "Український союз учасників Національної системи масових електронних платежів". На нараді розглядалися можливості розширення безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток НСМЕП.

З і вступним словом перед присутніми виступив начальник управління Національного банку України в Харківській області **Володимир Качук**. Він розповів про розвиток в області безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток НСМЕП. На сьогодні на Харківщині емітовано близько 160 тисяч карток НСМЕП, працює 350 одиниць термінального обладнання. Активними учасниками системи є ВАТ "Мегабанк", АСУБ "Грант", АКБ "Меркурій", харківські філії АБ "Експресбанк" та АКБ "Імекс-банк". Із початку 2005 року і на день наради через регіональний процесинговий центр (РПЦ) було проведено 1 659 міжбанківських операцій на суму понад 268 тис. грн. За цей період обсяги емісії карток у регіоні зросли більш як на 28 тисяч штук.

Для популяризації НСМЕП серед широких верств населення управління Національного банку України в Харківській області щороку проводить рекламну кампанію. Сьогодні в Харкові в кожному вагоні метрополітену, над кожною касою продажу залізничних квитків можна побачити синьо-блакитну рекламну листівку НСМЕП, текст якої переконує населення, що банківські рахунки, керовані за допомогою національної смарт-картки, надійно захищені.

Виконавчий директор Національного банку України з питань платіжних систем та розрахунків **Віктор Кравець** у своєму виступі зосередив увагу на діяльності банків на вітчизняному ринку платіжних карток. Зокрема він зазначив, що збільшення кількості карток міжнародних платіжних систем на руках у населення не призводить до зростання частки безготівкових розрахунків. Основна маса карткових операцій, як і раніше, пов'язана зі зняттям готівки. Частка безготівкових карткових операцій ста-

новить усього 3 %. На початок жовтня 2005 року в Україні емітовано понад 22 млн. карток. Лідерами емісії карток міжнародних платіжних систем є ЗАТ КБ "Приватбанк", ВАТ КБ "Надра", АК "Промінвестбанк", АППБ "Аваль", ВАТ "Державний ощадний банк України" та інші. В авангарді банків, які активно оперують картками НСМЕП, — АБ "Експрес-банк" та АКБ "Імекс-банк". Вони входять до першої десятки лідерів карткового ринку, посідаючи відповідно 9 та 10 місця. При цьому доповідач зауважив, що АБ "Експресбанк" та АКБ "Імекс-банк" переважають на картковому ринку України за обсягами емісії сучасних захищених смарт-карток, тоді як лідери міжнародних платіжних систем продовжують емітувати для населення картки "вчорашнього дня" — з магнітною смугою, основні недоліки яких — необхідність зв'язку з банківським рахунком під час виконання операції та дуже високий ризик підробки. Останнім часом в Україні втрати, заподіяні картковими шахраями громадя-

нам — користувачам карток із магнітною смугою міжнародних платіжних систем, обліковуються вже десятками мільйонів гривень. Нечисті на руку спритники навчилися досить легко підробляти такі картки. А про рівень безпеки смарт-картки НСМЕП свідчить той факт, що за чотири роки функціонування системи не зафіксовано жодної копійки втрати коштів клієнтів. Причому за цей час обсяг оборотів за картками НСМЕП сягнув близько 19.3 млрд. грн.

Крім того, наголосив Віктор Михайлович, на картковому ринку України склалася парадоксальна ситуація: банки пропонують у рамках реалізації зарплатних проектів своїм клієнтам картки міжнародних платіжних систем, але за географією використання їх можна вважати локальними українськими картками. Адже 99% операцій з їх застосуванням виконується в Україні. При цьому з того 1% операцій з використанням українських карток, що виконуються за кордоном, усього 38% припадає на отримання готівки, а 62% — на безготівкові операції. Це свідчить про те, що умови української торгової термінальної мережі не відповідають стандартам економічно розвинутих країн. Вирішити цю проблему допоможе розбудова широкої мережі приймання смарт-карток НСМЕП, технологія обслуговування яких не потребує телекомунікаційного зв'язку торгового терміналу з банком.

Стосовно найближчих перспективних планів подальшого розвитку безготівкових розрахунків в Україні доповідач повідомив, що почалося впровадження транспортних і соціальних проектів на базі універсальної платіжної картки НСМЕП. Утім, ці проекти потребують підтримки з боку законодавчої та виконавчої влади країни.

Привернув загальну увагу виступ заступника директора департаменту

Фото Миколи Романія.

Робочий момент наради. Зліва направо: заступник директора департаменту інформатизації НБУ Борис Дяченко, виконавчий директор Національного банку України з питань платіжних систем та розрахунків Віктор Кравець, начальник управління Національного банку України в Харківській області Володимир Качук і президент Асоціації "Український союз учасників Національної системи масових електронних платежів" Андрій Бірюков.

інформатизації НБУ Бориса Дяченка, який порушив питання подальшого технічного і технологічного розвитку НСМЕП. На сьогодні основними виробниками карткового термінального обладнання, що використовується в Україні, є фірми Ingenico (20% ринку), VeriFone (19%), Нуресом (60%) та інші (1%). Термінальне обладнання фірм Ingenico та VeriFone вже адаптовано до приймання карток НСМЕП, розпочато роботу щодо пристосування термінального обладнання Нуресом. Одночасно зусилля спрямовуються на завершення адаптації банкоматів основних фірм-виробників до технології НСМЕП. Уже мають сертифікати відповідності для роботи за суміщеною технологією (НСМЕП і міжнародні платіжні системи) банкомати Wincor Nixdorf, "Tech Pro", NCR. Завершуються роботи щодо адаптації банкоматів BanqIT, а в 2006 році заплановано завершити адаптацію Diebold.

Отже, НСМЕП готує технологічно-технічну базу для виконання пункту 14.7 Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні", згідно з яким кожний торговець повинен бути готовий обслуговувати картки щонайменше трьох типів карткових платіжних систем. Значну увагу було приділено деталям проекту Постанови Кабінету Міністрів "Про реалізацію пункту 14.7 Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні". Йдеться передусім про обов'язкове застосування розрахунків банківськими платіжними картками у сфері торгівлі в м. Києві (із

1 липня 2006 року), в обласних центрах та м. Севастополі (із 1 січня 2007 року), у районних центрах із чисельністю населення понад 25 тисяч осіб (із 1 січня 2008 року), в усіх інших районних центрах та селищах міського типу (із 1 січня 2009 року). До торговельних підприємств, які повинні бути готові обов'язково приймати картки до розрахунків, належать великі торговельні комплекси площею 400 і більше квадратних метрів, гіпермаркети, супермаркети тощо.

Основними кроками, які вітчизняні банки, що працюють із картками НСМЕП, можуть зробити для прискорення виконання пункту 14.7 Закону "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні", є забезпечення обслуговування карток Національної системи у касових терміналах та банкоматах, емісія цих карток державними банками України, а також обслуговування працівників бюджетної сфери та пенсіонерів за технологією НСМЕП. Крім того, вони повинні працювати над максимальним суміщенням технологій, карток і термінального обладнання внутрідержавних і міжнародних платіжних систем, адже це сприятиме значному збільшенню частки безготівкових розрахунків населення України.

Питання сучасних платіжних технологій та нових проектних рішень із використанням карток НСМЕП порушив на нараді президент Асоціації "Український союз учасників Національної системи масових електронних платежів" Андрій Бірюков.

Змістовними були також виступи

представників банків — учасників НСМЕП: АБ "Експрес-банк", АКБ "Імекс-банк", ВАТ "Мега-банк" та АКБ "Меркурій". Вони поділилися досвідом впровадження у своїх банках карткових проектів НСМЕП, розповіли про послуги, які надають клієнтам за допомогою національної картки, про нові форми безготівкових розрахунків.

На нараді було продемонстровано реальну оплату комунальних послуг через сайт Єдиного розрахункового центру міста Харкова та Харківської області за допомогою інтернет-терміналу (ВАТ "Мега-банк") і платіжної картки НСМЕП. Технологія роботи із застосуванням карток НСМЕП сьогодні широко застосовується також Імекс-банком та банком "БІГ Енергія", що допомагає виконувати комунальні платежі з доступом через інтернет-термінал до бази даних ГІОЦ КМДА, розрахунки за послуги мобільної та ІР телефонії, розрахунки за послуги кабельного телебачення, інтернет-операторів, переказувати гроші через установи "Укрпошти", придбавати кошти платіжної системи WEB money тощо. Крім того, інтернет-термінали дають змогу виконувати такі банківські послуги, як доступ до рахунку з отриманням інформації про його стан, поповнення залишку платіжних інструментів картки, самостійна зміна пін-коду, отримання інформації про останні операції з картою.

Така форма розрахунків є дуже перспективною для України, тому що, з одного боку, рівень безпеки таких платежів достатньо високий, а з іншого — це дуже зручно, адже можна виконувати розрахунки з будь-якого комп'ютера з карт-рідером, підключеним до Інтернету.

Наприкінці наради відбулася прес-конференція її учасників із представниками засобів масової інформації міста Харкова. Робота наради широко висвітлювалася обласним телебаченням і радіо, у пресі. Зроблено ще один крок у послідовній політиці Національного банку України, зокрема його управління у Харківській області, щодо популяризації й роз'яснення серед банківських установ і населення можливостей та переваг Національної системи масових електронних платежів.

Сергій Толчков,
начальник центру інформатизації
управління Національного банку України
в Харківській області.

Запитання — відповідь/

Валютне регулювання: практичні правові аспекти

З огляду на тенденції розвитку банківського сектору України останнім часом особливої актуальності набувають питання, пов'язані з нюансами валютного регулювання фінансового ринку країни. У зв'язку із цим нинішня добірка “Запитання — відповідь”, яку ведуть фахівці юридичного департаменту НБУ, є тематичною.

Для одного з наступних номерів “Вісника НБУ” ми готуємо юридичну консультацію, присвячену деяким аспектам регулювання банківської діяльності.

Будьте з нами — і будете компетентними.

Чи потрібно враховувати непокриті резервні акредитиви при розрахунку нормативу адекватності регулятивного капіталу банку?

Згідно зі статтею 1093 Цивільного кодексу України при розрахунках за акредитивом банк (банк-емітент) за дорученням клієнта (платника) — заявника акредитива і відповідно до його вказівок чи від свого імені зобов'язується провести платіж на умовах, визначених акредитивом, або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж на користь одержувача грошових коштів або вказаної ним особи — бенефіціара.

Пунктом 1.4 Положення “Про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями”, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 03.12.2003 р. № 514, встановлено, що акредитив — це умовне грошове зобов'язання, надане банком-емітентом за дорученням та за інструкціями клієнта — наказодавця акредитива (та від його імені) або від власного імені здійснити платіж на користь одержувача коштів чи визначеної ним особи бенефіціара.

Резервні акредитиви або акредитиви “стенд-бай” (stand by letter of credit) за своєю суттю тяжіють до банківської гарантії і підпорядковуються “Уніфікованим правилам та звичаям для документарних акредитивів” у редакції 1993 року.

Різниця між звичайним і резервним акредитивами полягає у тому, що при застосуванні звичайного акредитива банк-емітент бере на себе самостійне зобов'язання здійснити платіж за будь-

яких обставин, тоді як при резервному банк-емітент виконує свої зобов'язання лише при невиконанні платіжних зобов'язань наказодавцем акредитива. Тобто звичайний акредитив відображає успішне виконання контракту, тоді як резервний заснований на концепції відмови наказодавця від виконання своїх зобов'язань за контрактом, а бенефіціар має право на отримання розрахунку лише у разі неспроможності наказодавця оплатити відповідні товари чи надані послуги.

Згідно зі статтею 35 Закону України “Про банки і банківську діяльність” банки зобов'язані підтримувати норматив співвідношення між розміром регулятивного капіталу і сумою зважених на ризик активів — адекватності капіталу. Порядок обчислення нормативу адекватності капіталу банку, мінімальний розмір регулятивного капіталу банку визначаються цим законом та нормативно-правовими актами Національного банку України.

Як зазначено у пункті 1.1 та 1.2 глави 1 розділу IV Інструкції “Про порядок регулювання діяльності банків в Україні”, затвердженої постановою Правління НБУ від 28.08.2001 р. № 368 (надалі — Постанова № 368), норматив адекватності регулятивного капіталу (норматив платоспроможності) відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, які випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Показник адекватності регулятивного капіталу визначається як відношення регулятивного капіталу банку до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику та зменшених на суму

створених відповідних резервів за активними операціями і на суму забезпечення кредиту (вкладень у боргові цінні папери) безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у вигляді застави майнових прав.

Відповідно до пункту 6.1 “Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України”, затвердженої постановою Правління НБУ від 15.09.2004 р. № 435, надані банком гарантії обліковуються за позабалансовими рахунками груп 900 “Гарантії, поручительства, акредитиви та акцепти, що надані банкам”.

Згідно з підпунктом “г” пункту 1.3 глави 1 розділу IV Постанови № 368 та глави 2 Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні (до “Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні”) у редакції постанови Правління НБУ від 11.04.2005 р. № 125 для розрахунку адекватності регулятивного капіталу банку його активи поділяються на п'ять груп за ступенем ризику та підсумовуються з урахуванням відповідних коефіцієнтів зважування. **Непокриті акредитиви** належать до V групи активів за ступенем ризику 100 відсотків.

З огляду на це банки зобов'язані врахувати непокриті резервні акредитиви при розрахунку нормативу адекватності регулятивного капіталу.

**Чи можна здійснювати оплату па-
тентних зборів і мита за кордон на
підставі довіреності за іншу особу
відповідно до “Правил здійснення пере-
казів іноземної валюти за дорученням
та на користь фізичних осіб”, затверд-
жених постановою Правління Націо-
нального банку України від 14.10.2004 р.
№ 486? Скажімо, якщо громадянин має
намір переказати іноземну валюту за
кордон у сумі 900 російських рублів
(еквівалент 159.25 грн.) як мито за ви-
дачу патенту.**

Оскільки дана сума не перевищує еквівалент 600 доларів США, переказ може здійснюватися згідно з пунктом 3 глави 1 розділу II Правил здійснення переказів іноземної валюти за дорученням і на користь фізичних осіб, затверджених постановою Правління Національного банку України від 14.10.2004 р. № 486 (надалі — Правила) без відкриття поточного рахунку.

Правилами окремо не передбачено здійснення платежів за кордон фізичною особою на підставі довіреності від імені іншої особи. Втім, відповідно до

статей 237, 244 Цивільного кодексу України одна особа має право уповноважити іншу від її імені на підставі довіреності вчиняти певні дії, зокрема, зі сплати патентних зборів і мита шляхом переказу іноземної валюти за кордон. Отже, переказ коштів за кордон однією особою від імені іншої на підставі довіреності не суперечить законодавству України.

Водночас варто зауважити, що юридично довіреністю є документ, яким громадянина уповноважують вчиняти дії не *за іншу особу, а від імені довірителя*.

Згідно з підпунктом “б” пункту 4 розділу I Правил особа, яка здійснює переказ, має подати працівникові банку пакет документів, зокрема документ, що ідентифікує особу. Оскільки йдеться про переказ іноземної валюти за кордон уповноваженою особою від імені іншої, працівнику банку потрібно ідентифікувати представника, який здійснюватиме переказ коштів, а також переконатися у достовірності довіреності на вчинення такої дії.

При переказі коштів з *поточного рахунку* представник також повинен мати нотаріально посвідчену довіреність на вчинення зазначених дій (розділ 6 “Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах”, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 12.11.2003 р. № 492).

Отже, переказ іноземної валюти за кордон на підставі довіреності не суперечить законодавству України і є можливим, однак цей документ повинен містити повноваження на вчинення певних дій і надавати можливість працівнику банку переконатися у справжності підпису особи довірителя.

Як здійснюється валютний контроль та ліцензування операцій за договором поручки?

1. Відповідно до статей 553, 554 Цивільного кодексу України (надалі — ЦКУ) за договором поручки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. При порушенні боржником зобов'язання, забезпеченого поручкою, поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що й боржник, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки та відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором поручки.

Підпунктом “а” пункту 4 статті 5 Декрету Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” (надалі — Дек-

рет) передбачено, що вивезення, переказ і пересилання валютних цінностей за межі України потребують індивідуальної ліцензії НБУ, за винятком, зокрема, платежів у іноземній валюті, що здійснюються резидентами за межі України на виконання зобов'язань у цій валюті перед нерезидентами щодо оплати продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших майнових прав.

Таким чином, здійснення поручителем (резидентом) платежу в іноземній валюті за межі України згідно з договором поручки, укладеним між цим резидентом та нерезидентом (кредитором) з метою виконання зобов'язання за нерезидента (боржника) є винятком, передбаченим підпунктом “а” пункту 4 статті 5 Декрету і не потребує наявності індивідуальної ліцензії НБУ.

2. Відповідно до статті 558 ЦКУ *поручитель має право на оплату послуг, наданих ним боржникові*.

Пунктом 7 статті 4 Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” надання гарантій і поручительств належить до фінансових послуг.

Згідно зі статтею 1 Закону України “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” виручка резидентів підлягає зарахуванню на їхні валютні рахунки в уповноважених банках не пізніше як через 90 календарних днів з моменту підписання акта чи іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт робіт, послуг. Таким чином, якщо договором поручки передбачено отримання поручителем (резидентом) від нерезидента (боржника) винагороди за послуги, надані боржнику, то ця операція підпадає під дію зазначеного закону і потребує здійснення валютного контролю з боку уповноваженого банку за строками надходження валютних коштів, які має отримати поручитель (резидент) від боржника (нерезидента) як винагороду за договором поручки.

Якщо ж договором поручки не передбачено отримання винагороди за послуги поручителя (резидента), то, відповідно, операція не підпадає під дію Закону “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті”.

Перелік яких питань підлягає розгляду Національним банком України при проведенні планових перевірок банків і фінансових установ щодо дотримання ними законодавства у сфері сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти?

Відповідно до частини 2 статті 6 та частини 2 статті 19 Конституції України органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України.

Згідно з статтею 2 Закону України “Про Національний банк України” НБУ є центральним банком, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, зазначеним законом та іншими законами України.

Відповідно до пункту 1 статті 13 Декрету Кабінету Міністрів “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” Національний банк України є головним органом валютного контролю, що здійснює контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України.

Згідно з пунктом 17 статті 14 Закону України “Про систему оподаткування” збір на обов'язкове державне пенсійне страхування віднесено до загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів). Відтак правовідносини, які виникають при сплаті клієнтами банку збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти, є податковими.

Відповідно до підпункту 2.1.2 пункту 2.1 статті 2 Закону України “Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” контролюючим органом стосовно збору на обов'язкове державне пенсійне страхування є Пенсійний фонд України.

Законом України “Про здійснення контролю за сплатою збору на обов'язкове державне пенсійне страхування та збору на обов'язкове соціальне страхування” передбачено, що право проводити планові та позапланові виїзні перевірки суб'єктів підприємницької діяльності щодо сплати і цільового використання збору на обов'язкове державне пенсійне страхування мають органи Пенсійного фонду України. Іншим органам державної влади здійснювати подібні перевірки заборонено.

Таким чином, питання дотримання банківськими та фінансовими установами законодавства у сфері сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти не входить до переліку питань, які підлягають розгляду при проведенні Національним банком України планових перевірок

щодо дотримання вимог валютного законодавства, оскільки це заборонено законом. Якщо при здійсненні таких перевірок встановлено факти, які можуть свідчити про недотримання банківськими та фінансовими установами законодавства, то ця інформація повинна бути передана до органів Пенсійного фонду України у передбаченому законодавством порядку.

Водночас, здійснюючи перевірки банків і фінансових установ щодо дотримання вимог валютного законодавства України, НБУ зобов'язаний перевіряти дотримання банками власного нормативно-правового акта — Положення “Про оформлення та подання клієнтами платіжних доручень в іноземній валюті, заяв про купівлю або продаж іноземної валюти до уповноважених банків чи інших фінансових установ та порядок їх виконання”, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 05.03.2003 р. № 82 (надалі — Постанова № 82).

Відповідно до статті 44 Закону “Про Національний банк України” НБУ діє як уповноважена державна установа при застосуванні законодавства України про валютне регулювання і валютний контроль.

Згідно з пунктом 1.4 Положення “Про порядок проведення виїзних перевірок щодо дотримання банками та фінансовими установами вимог валютного законодавства України”, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 20.09.2002 р. № 352, такі перевірки здійснюються з метою дотримання банками (фінансовими установами) валютного законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів НБУ.

Згідно з пунктами 3.3, 4.9 Постанови № 82, яка регулює порядок виконання банками заяв клієнтів на купівлю іноземної валюти, ці заяви обов'язково мають містити один із таких пунктів: доручення уповноваженому банку утримати із суми в гривнях, перерахованої клієнтом на купівлю іноземної валюти, суму збору на обов'язкове державне пенсійне страхування (1); доручення уповноваженому банку здійснити перерахування суми збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, яка була попередньо перерахована клієнтом на рахунок “Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку” (2); зобов'язання перерахувати збір на обов'язкове державне пенсійне страхування і подати копію платіжного доручення про перерахування відповідної суми збору до

Пенсійного фонду (3). Якщо уповноважений банк, що обслуговує клієнта, отримав заяву про купівлю іноземної валюти, у якій хоча б один із обов'язкових реквізитів не заповнений або заповнений неправильно, він зобов'язаний повернути її без виконання.

Щодо статті 87 та додатка № 8 до Закону України “Про Державний бюджет України на 2005 рік”, за якими Пенсійний фонд і Національний банк України зобов'язані забезпечити контроль за справами (стягненням) і надходженням до бюджету збору з купівлі-продажу валюти (код 24140100), то з огляду на те, що зазначеним законом не визначено механізм реалізації таких функцій НБУ (не розмежовано компетенції цих органів, не наділено Національний банк України конкретними повноваженнями щодо здійснення перевірок, не надано право застосовувати санкції до правопорушників), його обов'язки в даному випадку полягають саме у контролі за суворим дотриманням викладених вище вимог чинного законодавства.

Яку відповідальність несуть банки за несвочасне подання, приховування або перекручення встановленої Національним банком України статистичної звітності за формою № 531 “Звіт про порушників законодавчо встановлених термінів розрахунків за експортними, імпортними та лізинговими операціями”, передбаченої Правилами організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України, затвердженими постановою Правління НБУ від 19.03.2003 р. № 124?

Відповідно до статті 44 Закону “Про Національний банк України” центральний банк діє як уповноважена державна установа у сфері валютного регулювання і валютного контролю, а відповідно до статей 11, 13 Декрету Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” (надалі — Декрет) він є головним органом валютного контролю, який забезпечує виконання уповноваженими банками функцій щодо здійснення валютного контролю згідно із цим Декретом та іншими актами валютного законодавства.

Пунктом 2 статті 13 Декрету встановлено, що уповноважені банки здійснюють контроль за валютними операціями, які провадяться резидентами і нерезидентами через ці банки.

Згідно з пунктом 2 Постанови Кабінету Міністрів України “Про посилення контролю за проведенням розрахунків резидентів і нерезидентів

зовнішньоекономічними операціями” від 12.12.1998 р. № 1968 при ненадходженні резидентам валютних цінностей в установлені Законом України “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” терміни уповноважені банки інформують про це Національний банк та органи державної податкової служби. Тобто, здійснюючи контроль за термінами розрахунків в іноземній валюті, банки виконують функцію агента валютного контролю.

Відповідно до статті 10 Декрету порядок, форми і терміни подання звітності резидентами і нерезидентами про їх валютні операції встановлюються Національним банком України.

Таким чином, оскільки статистична звітність за формою № 531 “Звіт про порушення законодавчо встановлених термінів розрахунків за експортно-імпортними операціями” є звітністю банку за валютними операціями, які він проводить як агент валютного контролю, при прийнятті рішення про притягнення банків до відповідальності за подання недостовірної звітності за цією формою слід керуватися нормами Декрету та Положення “Про валютний контроль”, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 08.02.2000 р. № 49.

Чи правомірне нарахування та утримання банком із клієнта, що є резидентом Великобританії, не має постійних представництв на території України та не зареєстрований у Пенсійному фонді, збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти?

Статтею 67 Закону України “Про Державний бюджет України на 2005 рік” зобов'язано банки протягом 2005 року утримувати збір з операцій купівлі-продажу безготівкової валюти в розмірі 1.5 % від суми трансакції. Зазначений збір початково був встановлений Законом України “Про внесення змін до Закону України “Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування” від 22.10.1998 р. № 208-IV.

Механізм здійснення банками функцій податкових агентів щодо сплати клієнтами збору з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти врегульовано “Порядком сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій”, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.1998 р. № 1740, і Положенням “Про оформлення та по-

дання клієнтами платіжних доручень в іноземній валюті, заяв про купівлю або продаж іноземної валюти до уповноважених банків і інших фінансових установ та порядок їх виконання”, затверджено постановою Правління Національного банку України від 05.03.2003 р. № 82.

Відповідно до частини 1 статті 67 Конституції України кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законодавством.

Статтю 1 Закону України “Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування” передбачено, що платниками цього збору є, зокрема, юридичні та фізичні особи, які здійснюють операції з купівлі-продажу валют.

Відсутність у статті 14 Закону України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” в переліку осіб, які сплачують страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, іноземних юридичних осіб, не може звільняти їх від сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти. Вказана стаття не визначає платників збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти, а дає перелік страховальників, якими є роботодавці та інші особи, котрі відповідно до цього закону сплачують страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти у даному випадку не охоплено поняттям “страхові внески”, оскільки (пункт 4 статті 18 Закону України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”) страхові внески не включаються до складу податків, інших обов'язкових платежів, що становлять систему оподаткування. На ці внески податкове законодавство не поширюється.

Згідно з пунктом 17 статті 14 Закону України “Про систему оподаткування” збір на обов'язкове державне пенсійне страхування належить до загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів). Водночас страхові внески відповідно до пункту 3 статті 18 Закону України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” є цільовими загальнообов'язковими платежами.

Різниця між страховими внесками та зборами на обов'язкове державне

пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти полягає також у тому, що відповідно до пункту 5 статті 18 Закону України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” страхові внески не можуть зараховуватися до державного бюджету України, бюджетів інших рівнів, не підлягають вилученню з Пенсійного фонду або з Накопичувального фонду і не можуть використовуватися на цілі, не передбачені цим законом (виплата пенсій, надання соціальних послуг, оплата договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам).

Щодо зборів на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти, то відповідно до пункту 10 частини 1 статті 12 Закону України “Про Державний бюджет України на 2005 рік” ці збори є джерелами формування спеціального фонду держбюджету України.

Таким чином різниця між страховими внесками, передбаченими Законом України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” та збором із операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти, встановленим Законом України “Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування”, полягає як у правовій природі цих платежів, так і у видах джерел їх спрямування.

Неможливість звільнення юридичних осіб-нерезидентів, які не мають постійних зареєстрованих представництв в Україні, від сплати збору на обов'язкове пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу валют підтверджується також частиною 4 статті 13 Конституції України, в якій закріплено принцип рівності всіх суб'єктів права перед законом.

Верховний Суд України постановою від 14.01.2002 р. у справі № 13/21 визначає, що безпідставне надання пільг одному із суб'єктів господарювання суперечить конституційному принципу. Таким чином, звільнення юридичних осіб-нерезидентів від сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування було би дискримінаційним для українських суб'єктів господарювання.

Відповідно до частини 1 статті 7 Закону України “Про режим іноземного інвестування” для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності.

Статтю 7 Міжнародного договору

між Урядом України і Урядом Об'єднаного Королівства Великобританії і Північної Ірландії про сприяння та взаємний захист інвестицій від 10.02.1993 р. (надалі — Міжнародний договір про інвестиції) передбачено, що кожна договірна сторона гарантуватиме іншій необмежений переказ їх інвестицій і доходів. Зазначене положення Міжнародного договору про інвестиції не виключає можливості затримання переказу, якщо для цього будуть підстави. Зокрема, якщо не дотримуються вимоги податкового законодавства України.

Статтю 12 Закону України “Про режим іноземного інвестування” встановлено, що іноземним інвесторам після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів гарантується безперешкодний і оперативний переказ за кордон їх прибутків, доходів та інших коштів в іноземній валюті, отриманих на законних підставах при здійсненні іноземних інвестицій.

Згідно з пунктом 3 Конвенції між Урядом України та Урядом Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії про усунення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доход і на приріст вартості майна від 10.02.1993 р. (надалі — Міжнародний договір про оподаткування) її положення поширюються в Україні на податок на прибуток (доходи) підприємств і прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства.

Відповідно до законодавства України збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти не має ознак ні податку на прибуток (доходи) підприємств, ні прибуткового податку.

З огляду на це пункт 5 статті 13 Міжнародного договору про оподаткування (за яким доходи від відчуження цінних паперів оподатковуються в Договірній державі, резидентом якої є особа, що їх відчужує) не звільняє резидентів Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії від обов'язку сплачувати в Україні збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти. Крім того, об'єктом оподаткування за цим збором є не дохід, а сума трансакції операції купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти.

Отже, за законодавством України всі фізичні та юридичні особи, у тому числі й резиденти Великобританії, які

не мають постійних представництв на території України та не зареєстровані у Пенсійному фонді, зобов'язані сплачувати збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти.

Який порядок відкриття рахунку при проведенні ідентифікації фізичних осіб та визначенні місця їх проживання?

Частиною 2 статті 64 Закону України “Про банки і банківську діяльність” (надалі — Закон про банки) та пунктом 2.1 Інструкції “Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах”, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 12.11.2003 р. № 492 (надалі — Інструкція № 492) передбачено, що рахунок клієнту відкривається після проведення ідентифікації його особи та вжиття заходів відповідно до законодавства, котре регулює відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Згідно зі статтею 6 Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом” (надалі — Закон про запобігання легалізації) суб'єкт первинного фінансового моніторингу на підставі наданих оригіналів або належним чином завірених копій документів ідентифікує осіб, які здійснюють фінансові операції. З метою ідентифікації фізичних осіб визначається, зокрема, місце їх проживання.

Згідно зі статтею 3 Закону України “Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні” (надалі — Закон про свободу пересування) термін “місце перебування” визначається як адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає менше шести місяців на рік, а “місце проживання” — адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає, відповідно, більше шести місяців на рік. Закон про свободу пересування не є спеціальним актом ані у сфері надання банківських послуг і регулювання стосунків банків із клієнтами, ані у сфері запобігання відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом. Як впливає з преамбули цього документа, він регулює відносини, пов'язані зі свободою пересування та вільним вибором місця проживання в Україні.

На думку юридичного департаменту НБУ, визначення банком адміністратив-

но-територіальної одиниці, на території якої проживає його клієнт, не дасть змоги у повному обсязі провести ідентифікацію відповідно до вимог чинного законодавства та нормативно-правових актів у сфері запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Спеціальними законодавчими актами в аспекті надання банківських послуг і відносин щодо запобігання та протидії легалізації доходів є Цивільний кодекс України, Закон про банки та Закон про запобігання легалізації.

Відповідно до цих законодавчих актів для конкретизації їхніх загальних положень і керуючись статтею 56 Закону України “Про Національний банк України” та статтею 10 Закону про запобігання легалізації, НБУ прийняв підзаконні нормативно-правові акти із цих питань, а саме: Інструкцію № 492 та Положення “Про здійснення банками фінансового моніторингу”, затверджене постановою Правління Національного банку України від 14.05.2003 р. № 189 (надалі — Положення № 189).

Згідно із пунктом 2.2 Інструкції № 492 підставою для ідентифікації клієнта — фізичної особи, його довірчої особи (громадянина України) є паспорт громадянина України або тимчасове посвідчення особи громадянина України. Частиною 3 цього ж пункту передбачено, що у випадку, коли зазначені в ньому документи не дають змоги банку визначити місце проживання або тимчасового перебування фізичної особи, банк має право витребувати від клієнта інший документ із достеменною інформацією.

Враховуючи ці моменти, а також те, що визначення банком адміністративно-територіальної одиниці, на території якої проживає клієнт, не дає змоги сповна провести його ідентифікацію, терміни “місце проживання” та “місце тимчасового перебування”, які вживаються у статті 6 Закону про запобігання легалізації, слід використовувати в контексті статті 29 Цивільного кодексу України (за якою місце проживання фізичної особи — це житловий будинок, квартира, інше приміщення у відповідному населеному пункті, де фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово). Отже, вказані терміни слід сприймати аналогічно терміну “місцезнаходження”, який застосовується для ідентифікації юридичних осіб із зазначенням адреси клієнта.

У цьому ж контексті поняття “місце проживання” та “місце тимчасового перебування” використовуються також

в Інструкції № 492 (пункти 1.2, 1.15, 2.2, 2.3 тощо), розробленої відповідно до Цивільного кодексу України, законів “Про Національний банк України”, “Про банки і банківську діяльність”, “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом”.

Згідно з пунктом 3.3 Положення № 189 банк отримує від клієнта відомості і документи, які дають змогу ідентифікувати й вивчити клієнта, і повинні містити достовірну інформацію, зокрема, про місце проживання особи. З огляду на це підтвердження адреси клієнта банку є обов'язковою умовою для з'ясування його місця проживання або тимчасового перебування при проведенні банком процедури ідентифікації.

При застосуванні вимог Інструкції № 492 щодо ідентифікації клієнтів у банків іноді виникають труднощі з визначенням місцезнаходження фізичної особи, якщо в її паспорті відсутня така інформація. У подібних випадках банк, керуючись вимогами законодавства України у сфері запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, повинен вимагати у клієнта документи або їх належним чином засвідчені копії, які дадуть змогу визначити місцезнаходження фізичної особи. Крім паспорта або документа, що його замінює, документами для підтвердження місцезнаходження фізичної особи можуть зокрема бути: довідка про реєстрацію місця проживання або місця перебування, яка видається спеціально уповноваженим органом з питань реєстрації відповідно до Закону про свободу пересування, довідка житлово-експлуатаційної організації (форма № 3), правління житлово-будівельного кооперативу, відповідного органу місцевого самоврядування тощо.

Відповідно до частини 6 статті 64 Закону про банки для ідентифікації фізичної особи банк має право витребувати необхідну інформацію в органів державної влади, банків або інших юридичних осіб.

Враховуючи викладене вище, відкриття рахунку фізичній особі, в паспорті якої відсутня інформація про місце проживання або тимчасового перебування, можливе лише за умови підтвердження цих даних іншим офіційним документом. □

*Підготовлено співробітниками
юридичного департаменту
Національного банку України.*

Проблеми аудиту використання оборотного капіталу

Однією з умов безперервної діяльності суб'єктів господарювання є забезпечення їх фінансовими ресурсами, що досягається з допомогою оборотних активів (тобто оборотного капіталу).

З метою збільшення доходів та убезпечення від ризиків працівники банківських установ повинні аналізувати фінансово-господарську діяльність клієнтів — юридичних осіб, складовим елементом чого є аудит використання оборотного капіталу. В сучасних умовах господарювання особливої актуальності набуває розробка методики аудиту використання оборотного капіталу.

Це питання розглядалося в працях А.Г.Занегіна, А.Д.Шеремета, Є.П.Сичова та інших учених. Але, оскільки методики аудиту використання оборотного капіталу ними запропоновано не було, її виклад бере на себе автор даної статті, залишаючи за собою право ознайомити читачів із власною точкою зору на порушену проблему.

Оборотні активи — це грошові кошти, авансовані для створення оборотних виробничих фондів та фондів обігу з метою забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції.

А.Д.Шеремет вважає доцільним при проведенні аудиту використання оборотного капіталу розраховувати оборотність оборотних активів і кількість їх оборотів [5, с. 141].

Український економіст Є.П.Сичов наголошує на необхідності “при аудиті використання оборотного капіталу обчислити відхилення фактичної наявності оборотних активів від нормативу, а також кількість їх оборотів” [4, с. 2].

А.Г.Занегін стверджує, що при проведенні аудиту використання оборотного капіталу слід аналізувати його структуру і приватні показники оборотності [3, с. 1]. Аналогічну точку зору має і Ш.Т.Ахмедов [1, с. 41].

На наш погляд, при аудиті слід аналізувати: наявність оборотних активів, їх забезпеченість і джерела; структуру й динаміку їх змін; відхи-

лення від нормативу; забезпеченість і кількість оборотів.

Джерелом інформації при аудиті оборотних активів є: баланс підприємства; звіт про фінансові результати і їх використання; фактичні та планові дані бухгалтерії, фінансового і планово-економічного відділів.

При обчисленні наявності власних оборотних активів із суми власного капіталу вираховується вартість позаоборотних активів.

На зміну величини власних оборотних активів впливають такі фактори:

- ◆ ступінь виконання плану прибутку: виконання і перевиконання плану прибутку створює добрі умови для забезпечення власними оборотними коштами;
- ◆ зміна статутного фонду в частині оборотних коштів;
- ◆ поповнення власних оборотних коштів за рахунок бюджету;
- ◆ надходження коштів від вищестоящої організації;
- ◆ зростання кредиторської заборгованості;
- ◆ наявність прострочених кредитів і позик;
- ◆ використання чистого прибутку не за цільовим призначенням.

Забезпеченість оборотними активами визначається як різниця між наявними власними оборотними активами і нормативом оборотних активів. Нормативи слід обчислювати за запасами, товарами, витратами майбутніх періодів. Коли наявні власні оборотні активи перевищують норматив, це свідчить про надлишок оборотного капіталу, а коли норматив перевищує наявні власні оборотні активи, — що підприємство недостатньо забезпечене оборотними активами (тобто свідчить про їх нестачу).

Нормовані оборотні активи формуються за рахунок власних і позичених коштів. Сума позичених коштів розраховується як різниця між нормованими оборотними активами і наявними оборотними активами.

Питома вага позичених оборотних активів у загальній сумі нормованих оборотних активів визначається шля-

Володимир
Кодацький

Кандидат економічних наук

У статті порушено проблему забезпечення суб'єктів господарювання фінансовими ресурсами, тобто оборотним капіталом. Автор описує методику аудиту використання оборотного капіталу, розкриває джерела отримання інформації при проведенні аудиту оборотних активів, а також розглядає та аналізує фактори, які впливають на величину власних оборотних активів суб'єктів господарювання.

хом ділення суми позичених коштів на суму нормованих оборотних активів і перемножування на 100%.

Аудит нормованих оборотних активів проводиться шляхом зіставлення їх фактичних залишків із нормативами. Завдання аудиту полягає у визначенні стану запасів як у підприємства, так і за окремими статтями і групами нормованих оборотних активів.

У процесі аудиту визначаються наднормативні залишки (коли фактична їх наявність перевищує норматив) і незаповнений норматив (коли норматив перевищує фактичну їх наявність) оборотних активів і з'ясовуються причини відхилення.

Основними причинами відхилення фактичних залишків оборотних активів від нормативу є:

- ◆ за виробничими запасами — недодержання виробничої програми при їх надходженні, економія (перевитрати) матеріалів у виробництві, позапланова їх заготовка, поява надлишкових і непотрібних матеріалів, зміна асортименту продукції і технології виробництва, зміна цін на матеріали та перевезення;

- ◆ за незавершеним виробництвом — збільшення виробничого циклу і його некомплектність, наявність анульованих та зупинених замовлень, перевитрати в затратах виробництва, зміна асортименту продукції і технології виробництва;

- ◆ за готовою продукцією і товарами — неритмічність випуску, зростання собівартості, проблеми з реалізацією.

Нині нормативи оборотних активів не знаходять відображення в балансі. Відміна нормативів у балансі призвела до того, що багато підприємств їх не розраховують. Це певною мірою негативно впливає на фінансовий стан суб'єктів господарювання. Щоб забезпечити їх стабільну роботу в умовах ринкових відносин, нормуванню оборотних активів необхідно приділяти більшу увагу.

Аудит нормованих активів за даними аналітичного обліку покликаний не тільки виявити стан залишків матеріальних цінностей, а й визначити, чи правильно складені на них зав'язки, як забезпечене підприємство на майбутній період. Для вивчення цих питань слід використовувати сальдові відомості, картки складського обліку, норми витрат матеріалів, дані лімітних карт про потреби щодо витрат їх окремих видів.

Починаючи перевірку стану нор-

мованих оборотних активів за даними аналітичного обліку, треба насамперед визначити групу матеріальних цінностей, які є основними для виробництва продукції. Необхідно перевірити і стан матеріальних цінностей за тими видами, залишки яких незначні і за якими немає руху, оскільки саме тут приховуються непотрібні запаси. Об'єкти вивчення вибирають у сальдовій відомості чи за даними складського обліку.

Крім того, при оцінці нормованих оборотних активів використовуються акти інвентаризації і спеціальні акти про наявність неліквідів, які дають чіткішу характеристику стану запасів.

Ефективність використання оборотних активів характеризується швидкістю їх обороту на всіх стадіях діяльності, тобто оборотністю оборотних активів.

Прискорення оборотності оборотних активів має важливе значення і дає змогу підприємству скоротити потребу в них. Чим швидше обертаються кошти, тим меншою буде потреба підприємства в них.

Завданням аудиту оборотності оборотних активів є визначення шляхів прискорення такої оборотності та вивільнення сум оборотних коштів з метою залучення до господарського обороту додаткових ресурсів.

У практичній діяльності суб'єктів господарювання повинна розраховуватися оборотність як нормованих, так і ненормованих оборотних активів, а також кількість їх оборотів.

Оборотність визначається часом, протягом якого грошові кошти здійснюють повний оборот, починаючи від придбання виробничих запасів, інших товарно-матеріальних цінностей і закінчуючи надходженням грошових коштів на рахунки підприємства. Довжина одного обороту виражається в днях (чим менше його значення, тим ефективність використання коштів вища). Наприклад, число значення оборотності за звітний період більше, ніж за попередній. Це означає, що оборотні кошти оберталися у звітному році повільніше, ніж у попередньому.

Оборотність оборотних активів може обчислюватися за місяць, квартал, півріччя і рік (найчастіше — за півріччя та рік). Показники оборотності бувають плановими і фактичними. Планова оборотність встановлюється тільки щодо нормованих оборотних коштів, а фактична — і стосовно ненормованих.

Оборотність нормованих активів

(*OHa*) необхідно розраховувати за формулою:

$$(OHa) = \frac{C3n \times D}{OP}, \quad (1)$$

де: *C3n* — середні залишки нормованих оборотних активів;

OP — обсяги реалізації продукції — робіт, послуг — (без ПДВ й акцизів);

D — кількість днів у періоді (І квартал — 90; півріччя — 180; 9 місяців — 270; рік — 365).

На практиці часто виникає потреба визначити оборотність окремих елементів оборотних активів на основі руху даного виду цінностей. Такі показники оборотності необхідні для контролю за дотриманням установлених норм запасів за окремими статтями оборотних активів, за забезпеченістю суб'єктів господарювання запасами сировини і матеріалів, за збутом продукції тощо. Показники загальної оборотності для таких цілей не підходять. Сума приватних показників оборотності дорівнює загальній оборотності нормованих оборотних активів.

Крім приватних показників оборотності нормованих оборотних активів, слід обчислювати оборотність ненормованих активів і їх приватних показників.

При аудиті оборотності нормованих оборотних активів їх фактичне значення порівнюється з плановим і минулим роком, а при оцінці оборотності ненормованих оборотних активів — із минулим роком.

Унаслідок прискорення оборотності відбувається вивільнення оборотних активів, а внаслідок її уповільнення — завантаження. Суму вивільнених (додатково залучених) оборотних активів унаслідок прискорення оборотності (*BOa*) слід розраховувати за формулою:

$$BOa = (OP\phi : 365) \times (OAz - OAn), \quad (2)$$

де: *OPφ* — фактичний обсяг реалізації продукції (без ПДВ й акцизів) у звітному році (тис. грн.);

OAz і *OAn* — фактична оборотність усіх оборотних активів у звітному і попередньому роках (дні).

Вивільнення оборотних активів може бути абсолютним і відносним. Абсолютне вивільнення характеризується зменшенням суми оборотних активів у звітному році порівняно з плановим або їх розміром у попередньому періоді. Відносне вивільнення оборотних активів означає незмінну потребу в оборотних активах при збільшенні обсягу реалізації продукції.

Поряд з оборотністю оборотних активів розраховується також кількість

оборотів оборотних активів (*КО*) за формулою:

$$(КО) = \frac{ОР}{СЗ}, \quad (3)$$

де *ОР* — обсяг реалізації без ПДВ й акцизів;

СЗ — середні залишки оборотних активів.

Кількість оборотів оборотних коштів можна також обчислити таким чином:

$$(КО) = \frac{Д}{ОА}, \quad (4)$$

де *Д* — кількість днів у періоді;

ОА — оборотність оборотних активів.

Кількість оборотів оборотних активів необхідно обчислювати як за нормованими, так і за ненормованими оборотними активами, а також усіма оборотними активами. При оцінці кількості оборотів нормованих оборотних активів фактичні значення порівнюються з плановими і значеннями за звітний період. При оцінці кількості оборотів ненормованих оборотних активів фактичні значення порівнюються з минулорічним. Чим більша кількість оборотів оборотних активів, тим краще використовується оборотний капітал.

Як зазначалося вище, оборотність і кількість оборотів залежать від обсягів реалізації і середньорічних залишків оборотних активів, на які найбільше впливають такі фактори:

- рентабельність продукції;
- виконання планових завдань стосовно обсягу виробництва;
- довжина виробничого циклу (кількість і тривалість технологічних операцій із виробництва продукції, виконання робіт і послуг);
- умови забезпечення товарно-матеріальними цінностями;
- збутова політика;
- організація виробництва і її технічний рівень;
- якість банківського обслуговування;
- інфляційні явища в економіці;
- організація фінансово-економічної роботи.

Важливим фактором прискорення оборотності оборотних активів є економія матеріалів, скорочення їх витрат на одиницю продукції. Тому першорядного значення набуває розробка програм, спрямованих на раціональніше використання сировини, палива, напівфабрикатів, матеріалів, посилення економічного стимулювання і підвищення матеріальної відповідальності за їх витрачання та збереження.

Сучасні умови господарювання потребують ефективного використання оборотних активів, залучення їх до виробничого процесу і на цій основі забезпечення підприємства даними активами. Ефективність використання оборотних коштів залежить від удосконалення управління ними на підприємствах.

Шляхами вдосконалення управління оборотними активами є розробка плану фінансування завезення товарно-матеріальних цінностей (як у підприємстві в цілому, так і в його окремих службах), раціональна організація збуту готової продукції, застосування прогресивних форм безготівкових розрахунків, своєчасне оформлення документації, дотримання платіжної та довірливої дисципліни.

Фінансові служби підприємств повинні аналізувати і контролювати стан запасів товарно-матеріальних цінностей. Для цього необхідно складати довідки про фактичні їх залишки у відділах, службах і цехах. Складання таких довідок має певні цілі: виявлення наднормативних, надлишкових і непотрібних цінностей; контроль за роботою підрозділів і працівників; контроль за витратами окремих видів матеріальних цінностей. Один раз на квартал слід проводити перевірку запасів товарно-матеріальних цінностей на складі.

В умовах посилення контролю і виявлення надлишкових та непотрібних матеріальних цінностей на підприємствах різних форм власності необхідно щомісяця розробляти й уточнювати їх переліки. На основі цього слід визначити завдання структурних підрозділів щодо зниження наднормативних запасів і реалізації надлишкових та непотрібних цінностей. Хід реалізації зазначених заходів має розглядати керівництво підприємства.

На деяких великих підприємствах Харкова діє підсистема “Матеріально-технічне забезпечення” автоматизованої системи управління виробництвом на основі застосування ЕОМ, яка сприяє підвищенню ефективності управління виробничими запасами. Одним із завдань цієї підсистеми є “Контроль рівня запасів”, що містить аналіз забезпеченості матеріалами і комплектуючими виробами, визначення їх дефіциту, наднормативних, надлишкових та непотрібних запасів.

Висновки і перспективи подальших досліджень та розробок.

Таким чином, методика аудиту використання оборотних активів повинна включати аудит їх наявності, забезпе-

чення і джерел; структури й динаміки їх змін; відхилень від нормативу; оборотності та кількості оборотів. Застосування такої методики аудиту, на наш погляд, сприятиме повнішому виявленню резервів зростання платоспроможності, ліквідності, обсягів реалізації продукції суб’єктів господарювання.

Особливу увагу слід приділяти дослідженню напрямів прискорення оборотності оборотних активів.

Подальші дослідження і розробки в галузі аудиту використання оборотного капіталу мають першорядне значення для ефективного функціонування суб’єктів господарювання в умовах ринкових відносин. □

Література

1. Ахмедов Ш.Т. Аудит оборотного капіталу // Збірник наукових праць науково-дослідного інституту приладобудування. — 2003. — № 2. — С. 41—44.
2. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа. — М.: Финансы и статистика, 1993. — С. 16—24.
3. Занегін А.Г. Фінансова стратегія підприємства в умовах ринкових відносин // Інформаційний листок Харківського центру науково-технічної інформації (ХЦНТІ) Українського науково-дослідного інституту науково-технічної інформації і техніко-економічних досліджень. — 1993. — № 47. — С. 1—3.
4. Сичов Є.П. Аналіз фінансової діяльності підприємств в умовах ринку // Інформаційний листок ХЦНТІ УкрНДІНТІПТЕД. — 1993. — № 29. — С. 2—3.
5. Шеремет А.Д., Сайфулін Р.С. Методика фінансового аналізу. — М.: Финансы и статистика, 1993. — С. 16—24.

Фото Леоніда Мілевського.

Сергій Смирнов — професійний львівський фотограф. Випускник філологічного факультету Львівського державного університету (1996 р.) і Московської фотоакадемії (2001 р.). Роботи Сергія представлено у більш як 200 вітчизняних і зарубіжних виданнях. Архітектурна і культурна спадщина Львова, багатого історією та сьогоденням, а також презентація банківського світу — основні напрями творчості молодого автора.

Цей фотонарис є продовженням фотолітопису історії банківської справи Львівщини, опублікованого в номері 12 "Вісника НБУ" за 2004 рік, де на сторінках 4, 5, 10, 11, 13, 19, 21, 23, 24 вміщено світліни Сергія Смирнова.

Будинок колишнього Празького банку (початок ХХ ст.), де нині розташоване Львівське головне регіональне управління Промінвестбанку України (вул. Гнатюка, 2). Споруджений 1912 року Матеєм Блехом на основі проекту Владислава Дердацького і Вітольда Мінкевича в стилі празького модерну.

Фотонарис /

Банки старого Львова — людської діяльності камертон

Невтомно плине життя, поглинаючи у свої космічні глибини людські виміри часу і простору. Але приборканий силою людського духу у Львові час раптом застигає, і місто Лева наче живе в іншому вимірі — шезає все суєтне і буденне, коли поринаєш у світ гармонії і величної краси.

В архітектурних формах древнього

Львова закарбована невмируща пам'ять поколінь і нестримна жага людини до досконалості. У симфонію старого міста вплітається неосяжна височінь готики, бездоганна довершеність класицизму, пристрасна витонченість бароко, нестримна граціозність рококо, непохитна амбіційність модерну, спокуслива загадковість ампіру, велична урочистість сецесії... Ця поліфонічна насиченість і створює унікальний архітектурний ансамбль Львова як матеріалізований символ краси. Мабуть, тому це місто — як перше кохання, яке неможливо забути, і як остання любов, якої неможливо позбутися.

Велична архітектура банків давнього Львова вносить мелодію спокою, надійності, радості буття, втілюючи споконвічне прагнення до стабільності, впевненості у майбутньому, гармонії та гуманізації суспільства й особистості — тих нетлінних цінностей людства, які притаманні йому незалежно від плину часу та суспільних змін.

Невпинно спливає час, а банки живуть ніби за власним виміром. Час торкається лише вартості грошових одиниць, але й гроші можуть бути не тільки мірою вартості, а й мірою людських чеснот. На фасаді банку ко-

Колишня Галицька поштова каса — Українська щадниця; у 1912 — 1939 рр. — Міська комунальна ощадна каса (вулиця Валова, 7).

лись можна буде прочитати неписане правило банківської діяльності:

Ощадність — мати всіх чеснот.

І саме ощадність — людської діяльності камертон...

Ніна Любіна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Львівського банківського інституту Національного банку України, поетеса.

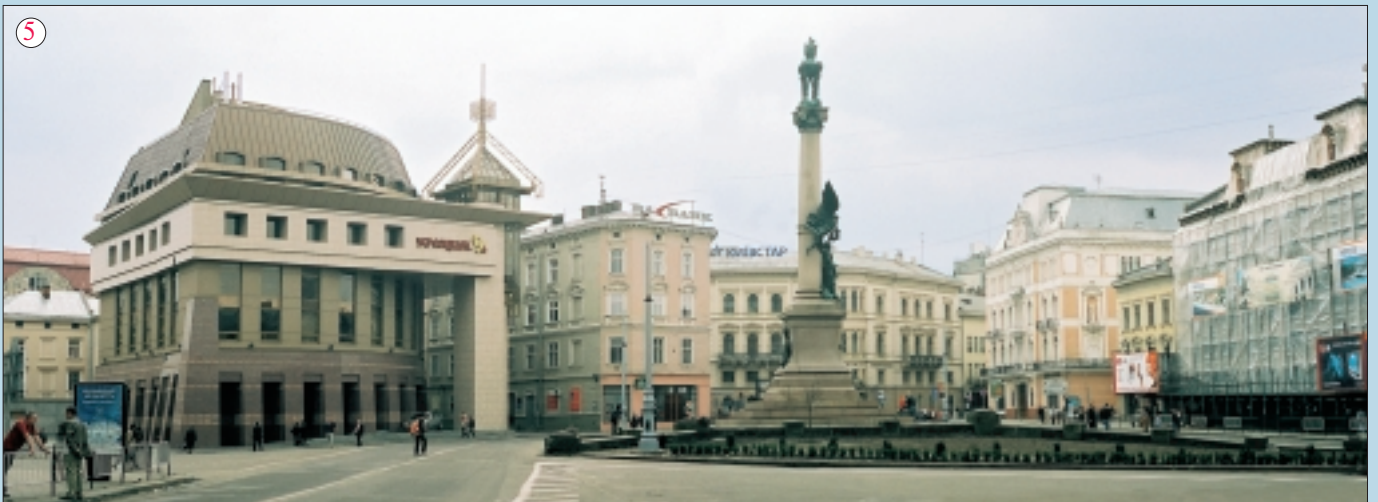
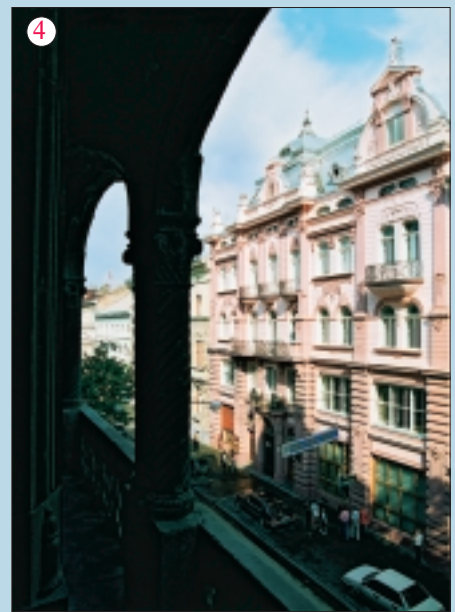
1. Скульптурна композиція “Ощадність, промисловість і рільництво” (скульптор Л.Марконі) на фасаді музею етнографії — колишній Галицькій ощадній касі (проспект Свободи, 15).

2. Колишня Галицька ощадна каса (1891—1939 рр.). Цей будинок у 1889—1891 рр. видатний архітектор Юліан Октавіан Захарієвич збудував спеціально для каси на нинішньому проспекті Свободи, 15.

3. Львівський банківський інститут Національного банку України, корпус № 1 (проект Шевченка, 9).

4. Львівський банківський інститут Національного банку України, корпус № 2 (вулиця Січових Стрільців, 11).

5. Споруда Львівської філії Укрсоцбанку — приклад невдалого розташування новобудови у старовинній частині Львова (площа Міцкевича, 10).

Монети України

Про введення в обіг пам'ятної монети "Батурин"

Національний банк України 16 листопада 2005 року ввів в обіг пам'ятну монету номіналом 10 гривень "Батурин", яка розпочинає серію "Гетьманські столиці" і присвячена столиці Гетьманщини, резиденції гетьманів Лівобережної України Д.Многогрішного, І.Самоїловича, І.Мазепа та К.Розумовського — Батурина. Починаючи з 1669 року тут розміщувались і функціонували вищі урядові установи, мешкали представники козацької старшини. Зруйнований у 1708 році за наказом царя Петра I, Батурин відродився за гетьмана Кирила Розумовського (1750—1764). В цей період місто вдруге і востаннє стало столицею козацької держави, але назавжди залишилося символом національної державності.

Монету виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості виготовлення — пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, діаметр — 38.61 мм, тираж — 5 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі зображено: угорі — малий Державний герб України на тлі променів, які символізують мрію про незалежну Україну, нижче півколом розміщено напис — **УКРАЇНА**, по

обидва боки монети — зображення запорожців із ікони Покрови Січової, унизу — напис: **10 / ГРИВЕНЬ / 2005**, зазначено метал, його пробу — **Ag 925**, масу дорогоцінного металу в чистоті — **31.1**, розміщено логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі зображено чотири портрети в медальйонах, під якими на стрічці написи: **ДЕМ'ЯН МНОГОГРІШНИЙ / ІВАН САМОЙЛОВИЧ** та **ІВАН МАЗЕПА / КИРИЛО РОЗУМОВСЬКИЙ**, над портретами — герб міста, під стрічкою — відтворення виду Батурина з лубочної картини середини XIX ст., угорі півколом розміщено написи: **ГЕТЬМАНСЬКА СТОЛИЦЯ / БАТУРИН**.

Художник і скульптор — Володимир Атаманчук.

Пам'ятна монета номіналом 10 гривень "Батурин" є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів. □

Про введення в обіг пам'ятної монети "Родина Сими́ренків"

Національний банк України, продовжуючи серію "Славетні роди України", 28 листопада 2005 р. ввів в обіг пам'ятну монету номіналом 10 гривень "Родина Сими́ренків", присвячену відомому українському роду Сими́ренків, який подарував Україні талановитих інженерів, промисловців-цукрозаводчиків, видатних учених-садівників, шедрих меценатів. Нашадки козацького роду, серед яких були і кріпаки (зокрема, Федір Сими́ренко), дорівняли до осіб із дворянськими титулами, увійшли до кіл найбагатших підприємців Європи. А видатний учений-помолог, садівник Левко Платонович Сими́ренко створив одну з найвідоміших у Європі колекцій плодово-ягідних культур, вивів сорт яблунь, широко відомий під назвою "Ренет Сими́ренка".

Монету виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості виготовлення — пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, діаметр — 38.61 мм, тираж — 5 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі угорі розміщено напис півколом — **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК**, під яким — малий Державний герб України на тлі стилізованого яб-

лунового квіту, який символізує родове дерево; нижче напис: **УКРАЇНА**; зазначено метал, його пробу — **Ag 925**, масу дорогоцінного металу в чистоті — **31.1** (ліворуч), логотип Монетного двору Національного банку України, рік карбування монети — **2005** (праворуч); унизу півколом напис: **ДЕСЯТЬ ГРИВЕНЬ**.

На реверсі зображено стилізовану гілку родового дерева, серед листків якої розміщено імена та роки життя представників роду Сими́ренків: **ФЕДІР (1790—1867), ПЛАТОН (1820—1863), ВАСИЛЬ (1835—1915), ЛЕВКО (1855—1920), ВОЛОДИМИР (1891—1938)** та внизу півколом напис: **РОДИНА СИМИ́РЕНКІВ**.

Художники — Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук. Скульптор — Володимир Дем'яненко.

Пам'ятна монета номіналом 10 гривень "Родина Сими́ренків" є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів. □

Про введення в обіг ювілейної монети “Володимир Винниченко”

Національний банк України, продовжуючи серію “Видатні особистості України”, 30 листопада 2005 року ввів в обіг ювілейну монету номіналом 2 гривні, присвячену 125-річчю від дня народження громадсько- і політичного діяча, письменника Володимира Винниченка. Володимир Кирилович — одна з ключових постатей української історії й культури перших десятиліть ХХ століття, який, поринувши у вир політичного життя, став заступником Голови Центральної Ради М.Грушевського, очолив перший український уряд, а наприкінці 1918 року був ініціатором формування і першим головою Директорії Української Народної Республіки.

Монету виготовлено з нейзильберу. Категорія якості виготовлення — спеціальний анциркулейтед, маса монети — 12.8 г, діаметр — 31.0 мм, тираж — 20 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі у центрі зображено малий Державний герб України, під ним рік карбування монети — 2005, по колу розміщено написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **ДВІ ГРИВНІ** (унизу) та логотип Монетного двору Національного банку України.

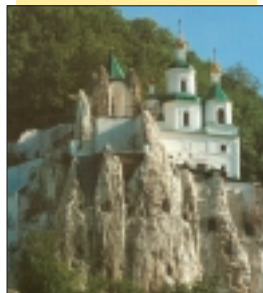
На реверсі зображено портрет Винниченка, по боках від якого вертикально розташовані написи — **ВОЛОДИМИР / ВИННИЧЕНКО** (ліворуч) та роки життя: **1880 / 1951** (праворуч).

Художники — Володимир Дем’яненко (аверс), Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук (реверс). Скульптори — Володимир Дем’яненко (аверс), Роман Чайковський (реверс).

Ювілейна монета номіналом 2 гривні “Володимир Винниченко” є дійсним платіжним засобом України й обов’язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг пам’ятної монети “Свято-Успенська Святогірська лавра”

Національний банк України 8 грудня 2005 року, продовжуючи серію “Пам’ятки архітектури України”, ввів в обіг пам’ятну монету номіналом 5 гривень “Свято-Успенська Святогірська лавра”, присвячену відомій архітектурно-історичній пам’ятці (XVII—XIX ст.) — Святогірському Успенському монастирю, якому в 2004 році присвоєно статус лаври. Монастир, побудований біля підніжжя гір на правому березі річки Сіверський Донець, вперше згадується в 1624 році. Головну роль у його архітектурній композиції відіграє Миколаївська церква (XVII ст.) — найдавніший храм монастиря, основна частина якого розміщується в скелі.

Монету виготовлено з нейзильберу. Категорія якості виготовлення — спеціальний анциркулейтед, маса — 16.54 г, діаметр — 35.0 мм, тираж — 45 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі зображено Чудотворну ікону Божої Матері Святогірської, по обидва боки якої два ангели тримають дари — монети, хрести,

підвіски тощо, вгорі півколом напис: **УКРАЇНА**, праворуч — малий Державний герб України, ліворуч — рік карбування монети: 2005, унизу півколом — **П’ЯТЬ ГРИВЕНЬ**, розміщено логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі на березі річки зображено древній Святогірський Успенський монастир, розташований біля підніжжя крейдяних гір, укритих густим лісом, угорі півколом напис: **СВЯТО-УСПЕНСЬКА СВЯТОГІРСЬКА ЛАВРА**.

Художник — Микола Кочубей. Скульптор — Володимир Дем’яненко.

Пам’ятна монета номіналом 5 гривень “Свято-Успенська Святогірська лавра” є дійсним платіжним засобом України та обов’язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Інформація з першоджерел

Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені за період із 1 листопада по 1 грудня 2005 р., а також зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій, внесені за період із 1 листопада по 1 грудня 2005 р.¹

А. Зміни і доповнення до Державного реєстру банків

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Дата реєстрації банку	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Акціонерний банк "АвтоЗАЗбанк"	ВАТ	36 000 000	21.10.1991 р.	43	м. Київ, вул. Урицького, 45
Закрите акціонерне товариство "Український кредитний банк"	ЗАТ	125 560 000	30.10.1992 р.	127	м. Київ, просп. Перемоги, 37
Акціонерний комерційний банк "Мрія"	ВАТ	133 959 405	11.11.1992 р.	128	м. Київ, вул. Гоголівська, 22-24
Відкрите акціонерне товариство Комерційний банк "Хрещатик"	ВАТ	172 000 000	19.05.1993 р.	172	м. Київ, вул. Хрещатик, 8-а
Акціонерний комерційний банк "Аркада"	ВАТ	76 445 042	23.06.1993 р.	177	м. Київ, вул. Суворова, 4/6
Акціонерний комерційний банк "Національний кредит"	ЗАТ	23 085 000	31.01.1996 р.	255	м. Київ, вул. Тургенєвська, 52/58
Закрите акціонерне товариство "ТАС-ІНВЕСТБАНК"	ЗАТ	127 232 530	07.06.1996 р.	260	м. Київ, вул. Пушкінська, 42/4
Закрите акціонерне товариство "ПРАЙМ-БАНК"	ЗАТ	25 600 000	30.07.2001 р.	278	м. Київ, вул. Богданівська, 24
Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк "ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	ТОВ	300 000 000	19.01.2005 р.	298	м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 21/38, літера А
Дніпропетровська область					
Товариство з обмеженою відповідальністю "Діалогбанк"	ТОВ	50 450 000	04.01.1992 р.	80	м. Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 26, позиція 5
Відкрите акціонерне товариство "Комерційний банк "Причорномор'я"	ВАТ	52 500 000	21.04.1993 р.	163	м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 33
Закрите акціонерне товариство акціонерний банк "Радабанк"	ЗАТ	32 314 000	03.12.1993 р.	220	м. Дніпропетровськ, просп. Кірова, 46

Б. Зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій

Назва банку	Юридична адреса	Банківська ліцензія		Письмовий дозвіл на здійснення операцій		Перелік операцій, на здійснення яких банки отримали письмовий дозвіл на здійснення операцій ²	Заходи впливу, які вжито до банків
		Номер	Дата	Номер	Дата		
1	2	3	4	5	6	7	8
м. Київ і Київська область							
Акціонерний поштово-пенсійний банк "Аваль"	м. Київ, вул. Лескова, 9	10	03.12.2001 р.	10-4	30.11.2005 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,+10, 11,12,13,14,15,17,18, 19,20,21,22	
Відкрите акціонерне товариство "Український кредитно-торговий банк"	м. Київ, вул. Щербакова, 35	25	14.03.2003 р.	25-3	30.11.2005 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13, 14,15,17,18,19,20,21, +22	
Відкрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "ГАРАНТ"	м. Київ, вул. Русанівська Набережна, 18	154	21.03.2003 р.	154-1	21.03.2003 р.	1,2*,3*,4*,5*,6*,7*,8*, 12*,13*,14*,15*,18*, 19*,20*,21*	Див. примітку 1.
Акціонерний Банк "СТОЛИЧНИЙ"	м. Київ, просп. Возз'єднання, 15	114	11.01.2002 р.	114-1	11.01.2002 р.	13*,14*,18,19,20,21*	Див. примітку 2.

¹ "Офіційний список банків України, включених до Державного реєстру банків, та перелік операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій" опубліковано у "Віснику НБУ" № 8, 2005 р. Зміни і доповнення, внесені до Державного реєстру банків та до переліку операцій, виділено червоним кольором. Примітки у колонці "Заходи впливу, які вжито до банків" викладено відповідно до рішень комісії з питань нагляду та регулювання діяльності банків. Назви банків подаються за орфографією статутів.

² **Банківські операції, які банки мають право здійснювати на підставі банківської ліцензії:** 1Л — приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб; 2Л — відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів із цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них; 3Л — розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик. *Операції та угоди, які*

1	2	3	4	5	6	7	8
Відкрите акціонерне товариство комерційний банк "Надра"	м. Київ, вул. Артема, 15	21	23.08.2002 р.	21-2	04.11.2005 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,+10, 11,12,13,14,15,17,18, 19,20,21,22,23	
Акціонерний банк "Національні інвестиції"	м. Київ, вул. Володимирська, 54	78	14.12.2001 р.	78-1	14.12.2001 р.	1*,2,3,4,5,6,7,8,12,13, 14,15,18,19,20,21	Операцію 1 обмежено до 23.05.2006 р. у частині здійснення валютнообмінних операцій пунктами обміну іноземної валюти, які працюють на підставі агентських договорів
Закрите акціонерне товариство "Європейський банк раціонального фінансування"	м. Київ, вул. Володимирська / пров. Рильський, 18/2	155	21.11.2005 р.	155-2	21.11.2005 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12, 13,14,15,16,18,19,20,21	Примітка 3. Банківську ліцензію та письмовий дозвіл на здійснення операцій видано у зв'язку зі зміною назви банку
ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "БАНК НРБ"	м. Київ, вул. Володимирська, 46	198	03.11.2005 р.	198-1	03.11.2005 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13, 14,18,19,20,22,23	Примітка 4. Банківську ліцензію та письмовий дозвіл на здійснення операцій видано у зв'язку зі зміною назви банку
Товариство з обмеженою відповідальністю "Банк інвестицій та заощаджень"	м. Київ, вул. Глибочицька, 17	221	04.11.2005 р.	221-1	04.11.2005 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13, 14,18,19,20	
Донецька область							
Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "Український фінансовий світ"	м. Донецьк, просп. Миру, 5	209	23.12.2003 р.	209-2	04.11.2005 р.	1,2,3,4,5,6,7,+8,12,13, 14,18,19,20	
Одеська область							
Акціонерний комерційний банк "Фінбанк"	м. Одеса, вул. Белінського, 16	121	03.01.2002 р.	121-5	03.11.2005 р.	1,2,3,5,6,7,+12,13,14, 15,18,19,20,21,22,23	
Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "СоцКом Банк"	м. Одеса, вул. Заньковецька, 7	205	20.05.2003 р.	205-4	04.11.2005 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14, 15,18,19,20,+21,22	

банки мають право здійснювати за наявності банківської ліцензії без отримання письмового дозволу: 1Н — надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі; 2Н — придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, беручи на себе ризик виконання таких вимог та приймання платежів (факторинг); 3Н — лізинг; 4Н — послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей і документів; 5Н — випуск, купівля, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів; 6Н — випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток; 7Н — надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій. **Операції, які банки мають право здійснювати за умови отримання письмового дозволу Національного банку України: Операції з валютними цінностями:** 1 — неторговельні операції з валютними цінностями; 2 — ведення рахунків клієнтів (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті та клієнтів-нерезидентів у грошовій одиниці України; 3 — ведення кореспондентських рахунків банків (резидентів і нерезидентів) у іноземній валюті; 4 — ведення кореспондентських рахунків банків (нерезидентів) у грошовій одиниці України; 5 — відкриття кореспондентських рахунків в уповноважених банках України в іноземній валюті та здійснення операцій за ними; 6 — відкриття кореспондентських рахунків у банках (нерезидентах) в іноземній валюті та здійснення операцій за ними; 7 — залучення та розміщення іноземної валюти на валютному ринку України; 8 — залучення та розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках; 9 — операції з банківськими металами на валютному ринку України; 10 — операції з банківськими металами на міжнародних ринках; 11 — інші операції з валютними цінностями на міжнародних ринках; 12 — емісія власних цінних паперів; 13 — організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів; 14 — здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг); 15 — здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб; 16 — здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та інших грошових лотерей; 17 — перевезення валютних цінностей та інкасація коштів. **Операції за дорученням клієнтів або від свого імені:** 18 — операції з інструментами грошового ринку; 19 — операції з інструментами, що базуються на обмінних курсах та відсотках; 20 — операції з фінансовими ф'ючерсами та опціонами; 21 — довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами. **Депозитарна діяльність і діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів:** 22 — депозитарна діяльність зберігача цінних паперів; 23 — діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Цифра зі знаком "+" означає номер операції, на здійснення якої банк одержав право; зі знаком "-" — втратив право, цифра із символом "*" означає номер операції, здійснення якої для даного банку певною мірою обмежене.

Примітка 1. Зупинено до 01.10.2006 р.: операції 1Н,2Н,3,4,5,6,13,14,15,18,19,20,21; приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб у частині приймання вкладів (депозитів) від фізичних осіб як у грошовій одиниці України, так і в іноземній валюті; операцію 2 — у частині ведення рахунків фізичних осіб (резидентів та нерезидентів) в іноземній валюті та фізичних осіб-нерезидентів у грошовій одиниці України; відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них у частині відкриття та ведення поточних рахунків фізичних осіб, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них у частині залучення від фізичних осіб іноземної валюти на валютному ринку України; операцію 8 — у частині залучення від фізичних осіб іноземної валюти на міжнародних ринках; операцію 12 — у частині проведення операцій з фізичними особами; відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них у частині відкриття та ведення поточних рахунків банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них у грошовій одиниці України та в іноземній валюті; приймання вкладів (депозитів) від юридичних та фізичних осіб у частині залучення міжбанківських вкладів (депозитів) та міжбанківських кредитів в іноземній валюті та грошовій одиниці України; операцію 3Л — у частині надання кредитних коштів пов'язаним особам.

Примітка 2. Зупинено на строк до прийняття та виконання програми фінансового оздоровлення: операцію 1Л у частині приймання вкладів (депозитів) від юридичних та фізичних осіб, залучення міжбанківських вкладів (депозитів) та міжбанківських кредитів, крім приймання вкладів (депозитів) від акціонерів; операції 1Н,13,14,21; відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них у частині відкриття та ведення поточних рахунків фізичних осіб, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них у грошовій одиниці України та в іноземній валюті.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготувала головний економіст департаменту реєстрації та ліцензування банків Національного банку України Олена Сілецька.

ЕКСКЛЮЗИВ

Основні показники діяльності банків України на 1 грудня 2005 року

№ п/п	Назва показника	01.01. 2001 р.	01.01. 2002 р.	01.01. 2003 р.	01.01. 2004 р.	01.01. 2005 р.	01.12. 2005 р.
1	Кількість зареєстрованих банків	195	189	182	179	182	185
2	Вилучено з Державного реєстру банків (з початку року)	9	9	12	8	4	1
3	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	38	35	24	20	20	20
4	Кількість діючих банків	153	152	157	158	160	164
4.1	Із них: з іноземним капіталом;	22	21	20	19	19	23
4.1.1	у тому числі зі 100-відсотковим іноземним капіталом	7	6	7	7	7	9
5	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	13.3	12.5	13.7	11.3	9.6	9.8
Активи, млн. грн.							
1	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	39 866	50 785	67 774	105 539	141 497	212 420
1.1	Чисті активи (скориговані на резерви за активними операціями)	37 129	47 591	63 896	100 234	134 348	203 458
2	Високоліквідні активи	8 270	7 744	9 043	16 043	23 595	31 726
3	Кредитний портфель	23 637	32 097	46 736	73 442	97 197	152 447
3.1	У тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання;	18 216	26 564	38 189	57 957	72 875	105 449
3.2	кредити, надані фізичним особам	941	1 373	3 255	8 879	14 599	30 395
4	Довгострокові кредити	3 309	5 683	10 690	28 136	45 531	80 853
4.1	У тому числі довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	2 761	5 125	9 698	23 239	34 693	55 737
5	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні)	2 679	1 863	2 113	2 500	3 145	3 541
6	Вкладення в цінні папери	2 175	4 390	4 402	6 534	8 157	12 623
7	Резерви за активними операціями банків	2 737	3 194	3 905	5 355	7 250	9 153
	Відсоток виконання формування резерву	61.5	85.4	93.3	98.2	99.7	100.1
7.1	У тому числі резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	2 336	2 963	3 575	4 631	6 367	8 143
Пасиви, млн. грн.							
1	Пасиви, всього	37 129	47 591	63 896	100 234	134 348	203 458
2	Балансовий капітал	6 507	7 915	9 983	12 882	18 421	23 495
2.1	У тому числі: статутний капітал	3 671	4 573	5 998	8 116	11 605	14 833
2.2	частка капіталу в пасивах	17.5	16.6	15.6	12.9	13.7	11.5
3	Зобов'язання банків	30 622	39 676	53 913	87 352	115 927	179 964
3.1	У тому числі кошти суб'єктів господарювання;	13 071	15 653	19 703	27 987	40 128	60 058
3.1.1	із них строкові кошти суб'єктів господарювання	2 867	4 698	6 161	10 391	15 377	25 240
3.2	Вклади фізичних осіб;	6 649	11 165	19 092	32 113	41 207	66 825
3.2.1	із них строкові вклади фізичних осіб	4 569	8 060	14 128	24 861	33 204	52 092
Довідково							
1	Регулятивний капітал, млн. грн.	5 148	8 025	10 099	13 274	18 188	24 730
2	Адекватність регулятивного капіталу (Н2)	15.53	20.69	18.01	15.11	16.81	14.65
3	Доходи, млн. грн.	7 446	8 583	10 470	13 949	20 072	24 389
4	Витрати, млн. грн.	7 476	8 051	9 785	13 122	18 809	22 448
5	Результат діяльності, млн. грн.	-30	532	685	827	1 263	1 941
6	Рентабельність активів, %	-0.09	1.27	1.27	1.04	1.07	1.31
7	Рентабельність капіталу, %	-0.45	7.50	7.97	7.61	8.43	10.28
8	Чиста процентна маржа, %	6.31	6.94	6.00	5.78	4.90	4.88
9	Чистий спред, %	7.10	8.45	7.20	6.97	5.72	5.75

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено працівниками управління аналізу діяльності системи банків департаменту методології банківського регулювання та нагляду Національного банку України.

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у листопаді 2005 року

Обсяги кредитів, наданих Національним банком для підтримання ліквідності банків України у листопаді 2005 р. (в розрізі інструментів)

Показники	Відсотки	
	2005 р.	У тому числі за листопад
Обсяги рефінансування банків, усього	100.0	100.0
У тому числі через:		
— кредити "овернайт", надані через постійно діючу лінію рефінансування	93.01	95.70
— кредити рефінансування, надані шляхом проведення тендера	1.85	2.70
— операції прямого РЕПО	5.12	1.60
— стабілізаційний кредит	0.02	—

Середньозважена процентна ставка за кредитами, наданими Національним банком для підтримання ліквідності банків України у листопаді 2005 р.

Показники	Відсотки	
	2005 р.	У тому числі за листопад
Середньозважена процентна ставка за кредитами рефінансування, всього	14.7	14.7
У тому числі за:		
— кредитами "овернайт", наданими через постійно діючу лінію рефінансування	14.9	14.8
— кредитами, наданими шляхом проведення тендера	12.9	12.0
— операціями прямого РЕПО (розрахунково)	12.0	12.0
— стабілізаційним кредитом	15.0	—

Процентні ставки банків за кредитами та депозитами у національній валюті у листопаді 2005 р.*

Показники	Відсотки річні	
	Листопад 2005 р.	
На міжбанківському ринку:		
за кредитами, наданими іншим банкам	8.6	
за кредитами, отриманими від інших банків	8.8	
за депозитами, розміщеними в інших банках	11.4	
за депозитами, залученими від інших банків	12.1	
На небанківському ринку:		
за кредитами**	16.2	
за депозитами	8.2	

* За щоденною звітністю банків; з урахуванням вартості пролонгованих кредитів (депозитів).

** Без урахування ставок за кредитами "овердрафт".

Темпи зростання грошової маси у січні — листопаді 2005 р.

Агрегати грошової маси	01.01. 2005 р.	01.02. 2005 р.	01.03. 2005 р.	01.04. 2005 р.	01.05. 2005 р.	01.06. 2005 р.	01.07. 2005 р.	01.08. 2005 р.	01.09. 2005 р.	01.10. 2005 р.	01.11. 2005 р.	01.12. 2005 р.
Готівка. Гроші поза банками												
M0, % до початку року	100.0	96.0	98.7	101.7	112.5	113.2	121.2	127.0	127.1	131.0	129.7	130.1
M0 + переказані кошти в національній валюті												
M1, % до початку року	100.0	96.8	100.0	109.5	113.6	115.7	124.9	126.3	127.4	134.3	132.2	138.2
M1 + переказані кошти в іноземній валюті та інші кошти												
M2, % до початку року	100.0	100.0	104.1	111.3	116.5	117.7	124.4	126.6	131.1	136.0	138.6	143.1
M2 + цінні папери власного боргу банків												
M3, % до початку року	100.0	99.9	104.1	111.4	116.5	117.6	124.3	126.5	131.0	135.9	139.0	143.1

Примітка. Облікова ставка Національного банку України у листопаді 2005 р. не змінювалася і починаючи з 10 серпня 2005 р. становить 9.5% річних.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

АННОТАЦИИ

Владимир Качук. *Банковская система Харьковской области — важная составляющая экономического потенциала региона.*

Обзор деятельности банковской системы и управления Национального банка Украины в Харьковской области.

Завершился конкурс на лучший годовой отчет банка.

Сообщение об итогах конкурса на лучший годовой отчет и веб-сайт, проведенный Международной финансовой корпорацией среди украинских банков.

Алексей Хмиль. *АО “Кредитбанк (Украина)” победил во всеукраинском конкурсе “Лучший отечественный товар года”.*

Сообщение о награждении АО “Кредитбанк (Украина)” по итогам конкурса “Лучший отечественный товар года”.

Андрей Папуша. *“Проблемы и перспективы развития банковской системы Украины”.*

Отчет о VIII Всеукраинской научно-практической конференции “Проблемы и перспективы развития банковской системы Украины”, состоявшейся в Украинской академии банковского дела НБУ (г. Сумы).

Наталья Бицкая. *Банковский капитал в экономике Украины.*

Раскрыта сущность понятия “банковский капитал”, рассмотрены его виды и методы формирования. Проанализирован уровень капитализации банков Украины, определены основные направления дальнейшей капитализации отечественной банковской системы.

Изменения и дополнения к Государственному реестру банков, внесенные за период с 1 ноября по 1 декабря 2005 г., а также изменения и дополнения к перечню операций, на осуществление которых банки получили банковскую лицензию и письменное разрешение Национального банка Украины на осуществление операций, внесенные за период с 1 ноября по 1 декабря 2005 г.

Основные показатели деятельности банков Украины на 1 декабря 2005 года.

Олег Васюренко, Александр Марков. *Развитие банковского образования на Харьковщине.*

Рассказывается об этапах становления и развития Харьковского банковского института Украинской академии банковского дела Национального банка Украины и внедрения новых технологий в учебный процесс.

Николай Мирун. *Кузница банковских кадров.*

Краткий обзор достижений кафедры банковского дела Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана, отпраздновавшей свое 60-летие.

Николай Дмитренко. *Сберегательно-кредитная система в контексте формирования в Украине собственной инвестиционно-инновационной политики.*

Излагается концепция усовершенствования сберегательно-кредитной системы — доминанты современной инвестиционно-инновационной политики.

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в ноябре 2005 года.

Объемы кредитов, предоставленных Национальным банком для поддержания ликвидности банков Украины, средневзвешенная процентная ставка по кредитам, предоставленным Национальным банком для поддержания ликвидности банков Украины, процентные ставки банков по кредитам и депозитам в национальной валюте, динамика роста денежной массы по состоянию на 01.12.2005 г.

Светлана Науменкова. *Основные тенденции размещения денежной массы и их влияние на формирование денежно-кредитной политики.*

Проанализированы отдельные тенденции формирования и размещения денежной массы, характерные для экономики Украины.

Основные макроэкономические показатели развития Украины в ноябре 2000—2005 годов.

Здания Украинской академии банковского дела в Сумах — классика отечественной архитектуры.

Сообщение о вручении Государственной премии Украины в сфере архитектуры за 2005 год за комплекс зданий Украинской академии банковского дела в г. Сумы.

Янина Белинская. *Возможности и последствия валютно-финансовой либерализации в Украине.*

Обусловлены неотложные мероприятия по комплексной либерализации внутренней валютно-финансовой среды в Украине.

Ирина Софищенко. *Особенности и основные тенденции валютного финансирования банками национальной экономики.*

Проанализированы тенденции, сложившиеся в банковской системе в процессе осуществления финансовых операций с валютными средствами, определены проблемы финансового обеспечения внешнеэкономического сектора украинской экономики.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за ноябрь 2005 года).

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за ноябрь 2005 года).

Рынок государственных ценных бумаг Украины в ноябре 2005 года.

Сергей Толкачов. *Карточки НСМЕР: удобство, безопасность, перспектива.*

Информация о совещании в управлении НБУ в Харьковской области, посвященном вопросам развития Национальной системы массовых электронных платежей.

Валютное регулирование: практические правовые аспекты.

На вопросы читателей относительно применения некоторых норм валютного регулирования на рынке банковских услуг отвечают специалисты юридического департамента НБУ.

Владимир Кодацкий. *Проблемы аудита использования оборотного капитала.*

Предложена методика аудита использования оборотного капитала субъектов хозяйствования.

Нина Любина. *Банки старого Львова — человеческой деятельности камертон.*

Рассказ о фотовосприятии архитектуры старинного Львова, его банковских зданий львовским фотохудожником Сергеем Смирновым.

О выпуске в обращение памятной монеты “Батурич”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты номиналом 10 гривен, открывающей новую серию “Гетьманські столиці” (гетманские столицы) и посвященной городу Батуричу на Черниговщине — столице украинских гетманов второй половины XVII — начала XVIII веков. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение памятной монеты “Родина Симиренків”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты номиналом 10 гривен, посвященной известной украинской семье меценатов Симиренко. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение юбилейной монеты “Володимир Винниченко”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейной монеты номиналом 2 гривни, посвященной 125-летию со дня рождения украинского общественного и политического деятеля, писателя Владимира Винниченко. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение памятной монеты “Свято-Успенська Святогірська лавра”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты номиналом 5 гривен, посвященной Святогорскому Успенскому монастырю на Донетчине. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

ANNOTATIONS

Volodymyr Kachuk. *The banking system of Kharkiv region as an important component of the region economic potential.*

Reviewed are the banking system activities and NBU management in Kharkiv region.

Contest for the best annual report of a bank.

Results of the contest for the best annual report and web-site organized by the International Financial Corporation for Ukrainian banks.

Oleksii Khmil. *“CreditBank (Ukraine)” wins the All-Ukrainian Contest “The Best Domestic Product of the Year”.*

Report on rewarding the CreditBank, the winner of The Best Domestic Product of the Year Contest.

Andrii Papusha. *Problems and prospects for the development of the banking system of Ukraine.*

Report on the 8th All-Ukrainian scientific and practical conference “Problems and prospects for the development of the banking system of Ukraine” held in the NBU Banking Academy in the City of Sumy.

Natalia Bytska. *The capital of banks in the economy of Ukraine.*

Given is the determination of the banking capital, considered are capital types and formation methods. Discussed is the capitalization level of Ukrainian banks and prospects for the further capitalization of the banking system of Ukraine.

Amendments to the State Register of Banks and to the list of transactions for whose performance banks were granted a banking license and NBU permission in writing made over a period from 1 November to 1 December 2005.

Major indicators of the activities of Ukrainian banks as of 1 December 2005.

Oleh Vasiurenko, Olexander Markov. *Banking education development in Kharkiv region.*

Related is the development of the Kharkiv Banking Institute of the NBU Ukrainian Banking Academy and introduction of new teaching methods.

Mykola Myrun. *The forge of the banking personnel.*

A brief review of the achievements of the banking department of the Vadym Hetman Kyiv National Economic University on the occasion of its 60th anniversary.

Mykola Dmytrenko. *The saving and crediting system in the context of the development of the domestic investment policy in Ukraine.*

Given is the concept of improving the saving and crediting system, the main component of the modern investment policy.

Major monetary parameters of the monetary market of Ukraine in November 2005.

Volumes of NBU credits for support of banks' liquidity, average weighted interest rates on NBU credits for support of banks' liquidity, interest rates of banks on national currency credits and deposits, dynamics of money supply growth as of 1 December 2005.

Svitlana Naumenkova. *Main trends in money supply allocation and their impact on the monetary policy.*

Discussed are some trends in money supply formation and allocation characteristic of the economy of Ukraine.

Major macroeconomic indicators of the development of Ukraine in November 2000 – 2005.

The building of the Ukrainian Banking Academy in the City of Sumy as Ukrainian architecture classics.

Report on awarding the 2005 State Prize for the buildings of the Ukrainian Banking Academy in the City of Sumy.

Yanina Belinska. *The capabilities and consequences of the monetary and financial liberalization in Ukraine.*

Elucidated are the urgent measures for complete liberalization of the monetary and financial environment in Ukraine.

Iryna Sofischenko. *Peculiarities and main trends of the foreign currency investment in the economy of Ukraine by banks.*

Discussed are the foreign currency transactions within the banking system, considered is the financing of the external economy sector of the economy of Ukraine.

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established monthly by the NBU (in November 2005).

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established daily by the NBU (in November 2005).

Government securities market of Ukraine in November 2005.

Serhii Tolkachov. *NSMEP cards: convenience, security, prospects.*

Information about the meeting on the development of the National System of Mass Electronic Payments held in the NBU Administration in Kharkiv region.

Foreign exchange regulation: practical and legal aspects.

The officials of the NBU Legal Department answer the readers' questions about the foreign exchange regulations in the banking market.

Volodymyr Kodatskyi. *The problems of auditing working capital employment.*

Given are the methods for auditing the employment of the working capital of economic entities.

Nina Liubina. *The old Lviv banks as human activities mirroring.*

The old Lviv architecture and buildings of Lviv banks in the eyes of photo-artist Serhii Smyrnov.

Putting into circulation the commemorative coin “Baturyn”.

Official report on putting into circulation the 10 hryvnia commemorative coin from the newly initiated “Hetman Capitals” series dedicated to the town of Baturyn in Chernihiv region, a capital of Ukrainian hetmans in the second part of the 17th – the beginning of the 18th century. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin “The Symyrenko Family”.

Official report on putting into circulation the 10 hryvnia commemorative coin dedicated to the well-known Ukrainian family of patrons of the arts. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin “Volodymyr Vynnychenko”.

Official report on putting into circulation the 2 hryvnia commemorative coin dedicated to the 125th birth anniversary of Ukrainian political leader and writer Volodymyr Vynnychenko. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin “The Holy Assumption Sviatohirskiyi Laura Monastery”.

Official report on putting into circulation the 5 hryvnia commemorative coin dedicated to the Sviatohirskiyi Assumption Monastery in Donetsk region. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.